

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 42 · 29. januar
Sesjonen 2018–2019

Møte tirsdag den 29. januar 2019 kl. 10

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr. 42):

1. Erklæring fra regjeringen
2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde om endring i §§ 1, 3, 4 til 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om å endre statsform til republikk) (Innst. 128 S (2018–2019), jf. Dokument 12:21 (2015–2016))
3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven § 108 (samene som urfolk), Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja om endring i § 108 (anerkjennelse av det samiske folk) og Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 108 («det samiske folket» erstattar omgrepet «den samiske folkegruppa») (Innst. 126 S (2018–2019), jf. Dokument 12:1 (2014–2015), Dokument 12:28 (2015–2016) og Dokument 12:37 (2015–2016))
4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 111 (levestandard og helse) og Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 i Grunnloven (levestandard og helse) (Innst. 127 S (2018–2019), jf. Dokument 12:9 (2015–2016) og Dokument 12:25 (2015–2016))
5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv) (Innst. 132 S (2018–2019), jf. Dokument 12:10 (2015–2016))
6. Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovsfesting av retten til bolig) (Innst. 129 S (2018–2019), jf. Dokument 12:27 (2015–2016))
7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om ny § 111 andre ledd (om støy) (Innst. 130 S (2018–2019), jf. Dokument 12:42 (2015–2016))
8. Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal om endring i § 112 (om vern av matjordressursene) (Innst. 131 S (2018–2019), jf. Dokument 12:24 (2015–2016))
9. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovsfeste allemannsretten (Innst. 134 S (2018–2019), jf. Dokument 12:2 (2015–2016))
10. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder) (Innst. 133 S (2018–2019), jf. Dokument 12:7 (2015–2016))
11. Stortingets vedtak til lov om endring i inndelingslova (Lovvedtak 37 (2018–2019), jf. Innst. 123 L (2018–2019) og Dokument 8:44 L (2018–2019))
12. Referat

Presidenten: Representanten Guri Melby, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Fra Statsministerens kontor foreligger følgende brev til Stortinget, datert 22. januar 2019:

«Endringer blant statsråder og statssekretærer
Statsråd ble holdt på Oslo slott 22. januar 2019 kl. 1100 under ledelse av Hans Majestet Kongen. Det ble truffet følgende vedtak:

Statsrådene Linda Cathrine Hofstad Helleland og Bård André Hoksrud gis avskjed i nåde.

Statsråd Trine Skei Grande overtar styret av likestillings- og diskriminerings spørsmål i Barne- og likestillingsdepartementet.

Storingsrepresentant Olaug Vervik Bollestad utnevnes til statsråd og overtar styret av Landbruks- og matdepartementet.

Nikolai Eivindsson Astrup overtar styret av IKT-politikken i Kommunal- og moderniseringsdepartementet. I tillegg overtar han styret av arbeidet

med elektronisk kommunikasjon i Samferdselsdepartementet og styret av IKT-relaterte oppgaver i Nærings- og fiskeridepartementet.

Statssekretær Ingvil Smines Tybring-Gjedde utnevnes til statsråd og overtar styret av arbeidet med samfunns- og IKT-sikkerhet og beredskap i Justis- og beredskapsdepartementet. Hun overtar også styret av Polaravdelingen. I tillegg overtar hun ansvaret for sikkerhetsloven og det administrative ansvaret for Nasjonal sikkerhetsmyndighet i Forsvarsdepartementet.

Tidligere finansbyråd Dag Inge Ulstein utnevnes til statsråd og overtar styret av utviklingssaker i Utenriksdepartementet. Han bemyndiges til å utøve de særlige folkerettslige funksjoner som ligger til utenriksministeren, herunder til å undertegne folkerettslige dokumenter og utferdige undertegningsfullmakter, når utenriksministeren er fraværende.

Stortingsrepresentant Kjell Ingolf Ropstad utnevnes til statsråd og overtar styret av Barne- og likestillingsdepartementet med unntak av arbeidet med likestillings- og diskriminerings spørsmål. Han overtar i tillegg styret av tro- og livssynssaker i Kulturdepartementet.

Statssekretærene Cecilie Brein-Karlsen, Svein Flåtten, Helge Fossum, Knut Morten Johansen og Ingvil Smines Tybring-Gjedde gis avskjed i nåde fra sine embeter.

Statssekretær Morten Bakke gis avskjed i nåde fra sitt embete med virkning fra 25. januar 2019.

Statssekretær Kristin Holm Jensen gis avskjed i nåde fra sitt embete med virkning fra 8. februar 2019.

Statssekretær Brage Baklien gis avskjed i nåde som statssekretær for statsråd Jon Georg Dale i Samferdselsdepartementet og utnevnes på nytt til statssekretær for statsråd Siv Jensen i Finansdepartementet.

Statssekretær Paul Chaffey gis avskjed i nåde som statssekretær for statsråd Monica Mæland i Kommunal- og moderniseringsdepartementet og utnevnes på nytt til statssekretær for statsråd Nikolai Eivindsson Astrup i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Statssekretær Jens Frølich Holte gis avskjed i nåde som statssekretær for utviklingsminister Nikolai Eivindsson Astrup og utnevnes på nytt til statssekretær for utenriksminister Ine Marie Eriksen Søreide i Utenriksdepartementet.

Statssekretær Rikard Gaarder Knutsen gis avskjed i nåde som statssekretær for statsråd Bård André Hoksrud i Landbruks- og matdepartementet og utnevnes på nytt til statssekretær for statsråd

Kjell-Børge Freiberg i Olje- og energidepartementet.

Statssekretær Tom Erlend Skaug gis avskjed i nåde som statssekretær i 50 prosent stilling for statsråd Linda Cathrine Hofstad Helleland i Barne- og likestillingsdepartementet og som statssekretær i 50 prosent stilling for statsråd Jan Tore Sanner i Kunnskapsdepartementet og utnevnes på nytt til statssekretær for statsråd Jan Tore Sanner i Kunnskapsdepartementet.

Statssekretær Toril Charlotte Ulleberg Reynolds gis avskjed i nåde som statssekretær for statsråd Kjell-Børge Freiberg i Olje- og energidepartementet og utnevnes på nytt til statssekretær for statsråd Ingvil Smines Tybring-Gjedde i Justis- og beredskapsdepartementet.

Fylkesleder Allan Ellingsen utnevnes til statssekretær for statsråd Jon Georg Dale i Samferdselsdepartementet.

Sekretariatsnestleder Espen Espeset utnevnes til statssekretær for statsminister Erna Solberg.

Seniorrådgiver Julian Thomas Farner-Calvert utnevnes til statssekretær for statsråd Kjell Ingolf Ropstad i Barne- og likestillingsdepartementet.

Politisk rådgiver Jorunn Hallaråker utnevnes til statssekretær for statsråd Kjell Ingolf Ropstad i Barne- og likestillingsdepartementet.

Politisk rådgiver Julie Kristine Kordal utnevnes til statssekretær for Olaug Vervik Bollestad i Landbruks- og matdepartementet.

Fylkesråd Widar Skogan utnevnes til statssekretær for Olaug Vervik Bollestad i Landbruks- og matdepartementet.

Advokat Hans Olav Syversen utnevnes til statssekretær for statsminister Erna Solberg.

Siviløkonom Oluf Ulseth utnevnes til statssekretær for statsminister Erna Solberg.

Seniorrådgiver Sverre Vatnar utnevnes til statssekretær for statsråd Siv Jensen i Finansdepartementet.

Daglig leder Thorleif Fluer Vikre utnevnes til statssekretær for statsråd Monica Mæland i Kommunal- og moderniseringsdepartementet med virkning fra 1. februar 2019.

Rangordningen for regjeringens medlemmer fastsettes i samsvar med framlagte forslag.

Alle endringene ovenfor skjer med virkning fra 22. januar 2019 kl. 14.00, med mindre annet er særskilt nevnt.»

Presidenten foreslår at det refererte brevet vedlegges protokollen.

– Det anses vedtatt.

Statsrådsriftene medfører følgende endringer i Stortingets sammensetning:

De tidligere medlemmer av regjeringen, Linda C. Hofstad *Helleland* og Bård *Hoksrud*, har tatt sete som representanter.

Første vararepresentanter for henholdsvis Aust-Agder fylke og Rogaland fylke, Jorunn Gleditsch *Lossius* og Geir Sigbjørn *Toskedal*, har tatt sete som representanter for den tid henholdsvis representantene Kjell Ingolf *Ropstad* og Olaug V. *Bollestad* er medlemmer av regjeringen.

Det foreligger en rekke permisjonssøknader:

- fra Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Petter *Eide* fra og med 29. januar og inntil videre
- fra Fremskrittspartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Kari Kjønås *Kjos* fra og med 29. januar og inntil videre
- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Hadia *Tajik* fra og med 29. januar og inntil videre
- fra Høyres stortingsgruppe om velferdspermisjon for representanten Tage *Pettersen* tirsdag 29. januar
- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om permisjon for representanten Martin *Kolberg* tirsdag 29. januar for som medlem av Nordisk råd å delta på møte i Helsingfors

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:

For Akershus fylke: Liv *Gustavsen*

For Buskerud fylke: Anne *Sandum*

For Oslo: Olivia *Corso Salles*

For Rogaland fylke: Julia *Wong*

For Østfold fylke: Monica Carmen *Gåsvatn*

Presidenten: Liv *Gustavsen*, Anne *Sandum*, Olivia *Corso Salles*, Julia *Wong* og Monica Carmen *Gåsvatn* er til stede og vil ta sete.

Representanten Une *Bastholm* vil fremsette et representantforslag.

Une Bastholm (MDG) [10:07:20]: Dette er vel en god dag å få framsette et representantforslag om marine verneområder i den eksklusive økonomiske sonen.

Presidenten: Representanten Bjørnar *Moxnes* vil fremsette et representantforslag.

Bjørnar Moxnes (R) [10:07:46]: Jeg vil fremme et forslag som handler om eksport av norsk militært materiell til krigsområder.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:08:00]

Erklæring fra regjeringen

Statsminister Erna Solberg [10:08:27]: Ved stortingsvalget 11. september 2017 oppnådde partiene Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti flertall i Stortinget. På den bakgrunn fortsatte regjeringen sitt arbeid etter valget.

For ett år siden, og etter forhandlinger på Jeløya, ble Venstre en del av regjeringen.

Kristelig Folkeparti avholdt ekstraordinært landsmøte 2. november 2018. På landsmøtet besluttet partiet først å søke mulighetene for å kunne gå inn i dagens regjering.

Det ble gjennomført sonderinger og deretter regjeringsforhandlinger mellom de fire partiene Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti. Forhandlingene ledet frem til Granavolden-plattformen.

Styrende organer i de fire partiene sluttet seg til den politiske plattformen 17. januar, og Kristelig Folkeparti ble en del av regjeringen 22. januar.

Regjeringen vil legge Granavolden-plattformen til grunn for sitt videre arbeid.

Regjeringens politiske plattform tar utgangspunkt i verdier som deles av de fire regjeringspartiene. Særlig kommer det til uttrykk i oppfatningen om at

- et godt samfunn må bygges nedefra
- gode oppvekstvilkår for barn best skapes av trygge familier som har frihet til å finne de løsninger som er best for dem
- trygge arbeidsplasser skapes av bedrifter som får rom til å skape, og gründere som får lov til å lykkes og til å feile
- de viktige fellesskapene som gir mening, tillit og tilhørighet, like gjerne finnes i familier, i idrettslag, i ideelle organisasjoner, i tros- og livssynssamfunn og på arbeidsplassen, at fellesskap er mer enn kommune og stat
- gode lokalsamfunn skapes når beslutninger tas nærmest dem de angår

Målet for regjeringen er at mennesker skal få leve frie og selvstendige liv. Mennesker som vises tillit, vil også ta ansvar – for seg selv, for sine nærmeste og for sine medmennesker.

Regjeringen vil arbeide for et samfunn med muligheter for alle – et rettferdig samfunn hvor evner og innsats teller mer enn bakgrunn og opprinnelse.

Regjeringen bygger sin politikk på de verdier som vår kristne og humanistiske arv og tradisjon har gitt oss. Det dreier seg om menneskeverd, nestekjærlighet og forvalteransvar, og om idealer som likeverd, frihet, ansvar for seg selv og for hverandre og respekt for naturen.

Regjeringen vil arbeide for et fritt samfunn, demokrati og rettsstat preget av fungerende fellesskap og felles verdier og institusjoner som rettssikkerhet, personvern, ytringsfrihet, tillit, frie medier, markedsøkonomi, eiendomsrett og frivillighet.

Regjeringen vil verne om de verdiene og institusjonene som bærer samfunnet vårt.

Regjeringen vil arbeide for at verdens nasjoner går sammen om å løse de store utfordringene i vår tid: å bekjempe fattigdom, fremme fred og sikkerhet og løse store klima- og miljøutfordringer. Norge skal ta sitt internasjonale ansvar på alvor og være en pådriver for friere handel, menneskerettigheter, internasjonal rettsorden og bærekraftig havøkonomi og delta i arbeidet for å nå de globale bærekraftsmålene. Regjeringen vil støtte internasjonalt samarbeid, særlig gjennom NATO, EØS og FN.

Regjeringen vil trygge Norge for fremtiden og skape et bærekraftig velferdssamfunn.

Et bærekraftig velferdssamfunn må være bærekraftig både økonomisk, miljømessig og sosialt.

Regjeringen vil skape et økonomisk bærekraftig velferdssamfunn gjennom å omstille norsk økonomi, skape vekst og flere jobber, bygge infrastruktur i hele landet, fremme det grønne skiftet og sikre at norsk økonomi får flere ben å stå på.

En enda mer næringsvennlig politikk er nødvendig for at private bedrifter skal skape nye arbeidsplasser som kan gi trygge inntekter og finansiere velferden i fremtiden. Særlig skal rammene for gründere og små- og mellomstore bedrifter bli bedre. Skjemavelde og byråkrati skal reduseres, og regelverk forenkles. De næringsrettede virkemidlene og skattesystemet skal innrettes mest mulig effektivt for å stimulere til verdiskaping, omstilling og innovasjon.

Regjeringen er opptatt av at Norge skal gripe mulighetene ny teknologi gir oss, samtidig som vi skal håndtere utfordringene. Vårt mål er å bli verdens beste land til å ta i bruk digitale løsninger for å forenkle folks hverdag, skape nye jobber og løse oppgavene mer effektivt.

God infrastruktur gjør det enklere å bo og skape verdier, ikke minst i distriktene. Veier, jernbane, broer og tunneller binder nye regioner sammen. Enkeltmennesker får flere arbeidsmuligheter og bedrifter raskere transport av varer ut i verden. Regjeringen vil fortsette den sterke satsingen vi har på samferdsel og kommunikasjon i hele landet.

De fire regjeringspartiene har jobbet sammen lenge for å reformere samferdselssektoren. Det har gitt gode resultater. Det er nå tid for å ta nye skritt for å få en mer effektiv og moderne infrastruktur. Regjeringen vil derfor utvide Nye Veiers portefølje.

Selv om de statlige bevilgningene er rekordhøye og bompengandelen har sunket, gjør den høye utbyggingstakten at de samlede bompengeutgiftene for næringsdrivende og innbyggere øker. Noen rammes hardere enn andre. Regjeringen vil derfor redusere bompengandelen i nye veiprosjekter i ny nasjonal transportplan, innføre et fradrag for bompengeutgifter og styrke tilskuddsordningen for redusert bompengebelastning.

Regjeringen vil senke det totale skatte- og avgiftsnivået. Et godt skattesystem stimulerer til arbeid og investeringer i norske arbeidsplasser. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet med å lette formuesskatten på arbeidende kapital og bekjempe uthuling av skattegrunnlaget, slik at satsene kan holdes lave for alle. Momssystemet skal gjennomgås med sikte på forenkling. Regjeringen vil også fortsette å redusere eiendomsskatten.

Kunnskap og kompetanse vil være avgjørende for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn. Det er derfor gledelig å se at resultatene i skolen peker i riktig retning. Flere fullfører, flere får læreplan, og færre faller utenfor.

Regjeringens mål er at alle barn og unge skal oppleve læring og mestring i skolen. Elevene må forberedes på fremtidens teknologiske og internasjonale arbeidsliv. Derfor vil regjeringen fortsette satsingen på videreutdanning for lærere, på tidlig innsats og på å styrke realfag på mellomtrinnet og engelsk i videregående skole. Regjeringen vil også fortsette yrkesfagløftet.

Stadig flere ønsker å ta høyere utdanning. Det er bra for Norge, og det er bra for den enkelte, og regjeringen vil legge til rette for at flere får muligheten.

Gjennom kompetansepolitikken vil regjeringen bidra til å gi befolkningen kunnskapen og ferdighetene de trenger for å stå i arbeid i møte med nye krav til omstilling, og for å få nye jobber når arbeidslivet er i endring. Målet er et arbeidsliv hvor ingen går ut på dato.

Kunnskap, forskning og innovasjon er grunnlaget for nye jobber med høy verdiskaping. For å utvikle et bærekraftig velferdssamfunn og et konkurransedyktig næringsliv vil regjeringen ha en langsiktig og forpliktende satsing på forskning. Over tid skal den offentlige forskningsinnsatsen øke utover 1 pst. av BNP i en omstillingsfase. Vi skal satse på forskning og utvikling der hvor vi har særlige fortrinn og behov, slik som muliggjørende teknologier.

Regjeringens mål er at alle skal ha like muligheter og frihet til å treffe sine egne valg. Derfor vil regjeringen styrke likestillingen i samfunnet og legge til rette for at alle skal ha mulighet til å kombinere familie- og arbeidsliv. Kjønnsdeltede utdanningsvalg bidrar til å opprettholde et kjønnsdelt arbeidsmarked. Regjeringen vil bl.a. legge frem en strategi for å bidra til et mer likestilt utdannings- og arbeidsmarked.

Et bærekraftig velferdssamfunn vil gi rom for å løse utfordringer i det norske samfunnet.

Regjeringens ambisjon er å skape pasientenes helsetjeneste. Hver enkelt pasient skal oppleve respekt og åpenhet og slippe unødvendig ventetid. Ingen beslutninger om pasienten skal tas uten pasienten.

Medisinsk bruk av bioteknologi skal utnyttes til det beste for mennesker i et samfunn der det er plass til alle. Dette skal skje med respekt for menneskeverd, menneskerettigheter og personlig integritet og uten å diskriminere på grunnlag av arveanlegg. Regjeringen vil legge til rette for økt forskning og videreutvikle spesialiserte kompetansemiljøer innen gen- og bioteknologi. Regjeringen vil ikke fremme endringer i bioteknologiloven med mindre de fire partiene er enige om dette. Regjeringen vil fjerne åpningen for abort av en eller flere friske flerlinger, såkalt fosterreduksjon, i et svangerskap før grensen for selvbestemt abort. Utover dette vil regjeringen ikke fremme forslag om endringer i abortloven.

Regjeringen skal gjennomføre en kvalitetsreform for eldre, Leve hele livet. Reformen skal legge til rette for en trygg, verdig og bærekraftig eldreomsorg basert på den enkeltes behov og ønsker. Man skal føle seg trygg på at man får god hjelp, og at det tilrettelegges for at eldre skal mestre livet lengre. Det skal etableres et støtteapparat for kommunene som skal bidra til å tilpasse reformen til lokale behov. Valgfrihet er en viktig verdi. Derfor vil regjeringen bidra til at kommunene i større grad legger til rette for fritt brukervalg i hjemmetjenestene.

Regjeringen vil gjennomføre en likeverdsreform for å gjøre det enklere for familier som har barn med spesielle behov. Vi vil sikre like muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse for alle. Foreldre som venter barn med spesielle behov, skal få en lovfestet rett til koordinator allerede under svangerskapet, inkludert rett til helhetlig veiledning og tilrettelegging. Vi skal forbedre BPA-ordningen og øke antallet VTA-plasser for å sørge for at enda flere får muligheten til å bli inkludert i arbeidslivet og i samfunnslivet for øvrig.

Vi må også skape et miljømessig bærekraftig velferdssamfunn.

Regjeringens politiske plattform innebærer enda høyere ambisjoner for den norske klimapolitikken. FNs klimapanel viste nylig at 2 grader global oppvarming gir betydelig økt risiko for alvorlige konsekvenser for mennesker sammenlignet med 1,5 grader. Nå vil regjeringen skjerpe målene slik at Norge gjør vår del for å unngå farlige klimaendringer.

Andre lands ambisjoner i klimapolitikken har stor betydning for Norges muligheter for å nå våre mål. Når en stor aktør som EU skjerper sine mål, utløser det mer teknologiutvikling og omstilling i næringslivet. Regjeringen vil arbeide for at EUs samlede ambisjonsnivå

øker til 55 pst., og melde inn et forsterket norsk klimamål i tråd med EUs ambisjoner. Norges ikke-kvoteppliktige utslipp skal reduseres med minst 45 pst. sammenlignet med 2005. Regjeringen har som mål at reduksjonen skjer gjennom innenlandske tiltak og planlegger for dette. Om strengt nødvendig kan fleksibiliteten i EUs rammeverk benyttes.

Omstillingen til et lavutslippssamfunn vil kreve mye av oss. Vi har satt oss mer offensive mål enn mange andre europeiske land, selv om Norge har færre store utslipp igjen som kan kuttet enkelt. Samtidig må vi gripe de mulighetene som nå ligger i det grønne skiftet.

Vårt nye arbeidsliv må være grønt, smart og nyskapende. For å styrke mulighetene må det satses mer på ny grønn teknologi, forurensere må betale, og vi må utvikle markeder for nullutslippsløsninger. Når norsk økonomi får flere ben å stå på, reduserer vi også Norges økonomiske klimarisiko.

Et bærekraftig velferdssamfunn må også ha sosial bærekraft.

Vi må ta vare på viktige kvaliteter ved det norske samfunnet: høy tillit mellom mennesker, små forskjeller, høy sysselsetting og muligheter for alle.

Utenforskap bidrar til at folk mister muligheter til å skape sitt eget, gode liv. En god skole og kunnskap er det viktigste for å skape muligheter for alle. Regjeringens inkluderingsdugnad skal samtidig bidra til å gi flere som i dag står utenfor, muligheten til å få prøve seg i arbeidslivet.

Særlig er det viktig å sikre at alle barn vokser opp med gode muligheter til å utvikle seg og å utnytte sine evner og talenter. Regjeringen vil bekjempe fattigdom, først og fremst gjennom å kvalifisere flere for arbeid og inkludere flere i arbeidslivet.

Velfungerende familier gir trygghet og tilhørighet og skaper rom for utvikling. Regjeringen vil gjennomføre en barnereform der et hovedmål er å gi alle barn like muligheter og å styrke økonomien til familier med lav inntekt.

Barn som vokser opp i familier med lav inntekt, må sikres de samme mulighetene til å leke med, lære av og utvikle seg sammen med andre barn. Regjeringens satsing på mer sosiale betalingsordninger i barnehage har gitt gode bidrag til dette. Fremover vil regjeringen gjøre det lettere for flere å delta på SFO, øke barnetrygden og etablere et fritidskort, slik at flere får muligheten til å delta på fritidsaktiviteter. Det vil bidra til å motvirke utenforskap og gi flere barn muligheten til å delta på viktige fellesskapsarenaer i samfunnet.

Økningen i antall barn som vokser opp i fattige familier, henger sammen med den høye innvandringen siden årtusenskiftet. Innvandringen til Norge er betydelig redusert de siste årene, men den irregulære migrasjo-

nen er svært lite forutsigbar og er en stor utfordring. Vi må ha høy beredskap for raske skifter.

Regjeringen vil føre en restriktiv, rettssikker og ansvarlig innvandringspolitikk. For å unngå misbruk av asylinstituttet vil regjeringen innføre karantenetid for flyktninger som drar på reiser til hjemlandet uten avtale med norske myndigheter. Regjeringen vil også fremme for Stortinget en beredskapsordning med subsidiær beskyttelse som kan iverksettes raskt ved betydelige endringer i asylkomstene. Regjeringen vil etablere en engangsløsning for eldre, ureturnerbare asylsøkere som har bodd mer enn 16 år i Norge, og styrke rettssikkerheten for konvertitter ved behandling av asylsaker.

Den sosiale bærekraften i vårt samfunn henger nøye sammen med vår evne til å inkludere og integrere dem som har fått lovlig opphold i Norge. Gjennom inkludering vil vi sørge for at innvandrere blir del av små og store fellesskap i vårt samfunn. Regjeringen vil reformere kvalifiseringsordningene for å sikre at innvandrere har den kompetansen som de selv og det moderne, norske arbeidslivet trenger.

Integrering krever stor innsats fra den enkelte som skal lære seg et nytt språk, kanskje et nytt yrke, og tilpasse seg det norske samfunnet. Samtidig krever det evne og vilje til hverdagsintegrering fra oss alle. Gjennom en fornyet og effektiv integreringspolitikk vil vi fremme økt deltagelse i samfunns- og arbeidsliv.

En god distriktspolitikk skal gjøre det mulig å bo, arbeide og drive et aktivt næringsliv i både byer, tettsteder og distrikter. Regjeringen vil legge til rette for levende lokalsamfunn og vekst i hele landet. Det skal skje gjennom bl.a. å legge til rette for økt bredbåndsutbygging og for at alle innbyggere har mulighet for tilgang til internett i hjemmet. Arbeidet for bedre veier i distriktene og satsing på jernbane skal fortsette. Regjeringen vil føre en landbrukspolitikk som legger til rette for et livskraftig og fremtidsrettet jordbruk over hele landet. Planen om utflytting av statlige arbeidsplasser skal følges opp. Kommuneøkonomien har vært god de siste årene, og regjeringen vil fortsette å arbeide for gode og forutsigbare økonomiske rammer, med særlig vekt på kommunenes kjerneoppgaver.

Trygghet i hverdagen er en sentral del av det norske velferdssamfunnet. Det handler både om noe så enkelt som at det å ferdes i sentrum av kommunen skal oppleves som trygt for alle, og om at vi har et troverdig forsvar av landet vårt.

Trygghet er en forutsetning for frihet og gjør at flere tør å satse og å ta de sprangene som bringer samfunnet vårt fremover.

Regjeringen vil styrke både forebygging og straffeforfølgning av kriminelle handlinger. Kriminaliteten er i stadig endring. Et reformert politi vil stille bedre rustet

til å bekjempe den nye kriminaliteten som skjer på nettet, og til å gå inn i de største og mest kompliserte sakene, som ofte også har de mest sårbare ofrene.

Fremveksten av kriminelle gjenger i byene, med bånd til internasjonal kriminalitet, må bekjempes aktivt i en tidlig fase, før problemene blir uhåndterlige. Bedre forebygging, skjerpet politiinnsats mot bakmenn og vurdering av nye virkemidler vil bli viktig fremover. Målet er å ivareta hverdagstryggheten i alle deler av byene våre og å hindre ungdom fra å bli rekruttert og utnyttet.

Vårt samfunn blir stadig mer avhengig av digitale løsninger. Digitale løsninger gjør hverdagen vår enklere og bidrar til at ressursene kan brukes mer effektivt. Digitaliseringen gjør oss samtidig sårbare på nye måter. Blant annet i forbindelse med oppfølgingen av ny sikkerhetslov må arbeidet med IKT-sikkerhet ha høy oppmerksomhet.

Norges sikkerhet og frihet hviler på et troverdig forsvar og et forpliktende internasjonalt samarbeid. Regjeringen vil derfor fortsette de siste års styrking av operativ evne i Forsvaret. I tråd med enigheten fra NATO-toppmøtet i Cardiff i 2014 vil regjeringen ta sikte på at Norge beveger seg ytterligere i retning av 2-prosentmålet. NATO-solidariteten er avgjørende for Norges sikkerhet. Regjeringen vil derfor være en troverdig partner og bidragsyter i NATO.

Regjeringen vil arbeide for å bekjempe fattigdom og fremme økonomisk utvikling og velferd i utviklingslandene. Politikken skal støtte opp om utviklingslandenes mål om å bli uavhengige av bistand. Regjeringen vil bidra i arbeidet med å nå de globale bærekraftsmålene innen 2030.

Regjeringen vil fremheve fire tverrgående hensyn i utviklingspolitikken: antikorrupsjon, miljø, likestilling og menneskerettigheter.

Regjeringen vil styrke innsatsen for global helse, særlig innen vaksinasjon, mødre- og barnehelse, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Satsingen på utdanning skal fortsette, med særlig fokus på jenters utdanning. Regjeringen vil legge økende vekt på klimatilpasning og på målrettede og kostnadseffektive klimatiltak, som utvikling av fornybar energi. Norge skal fortsatt ta en internasjonal lederrolle i arbeidet med rene og produktive hav.

Fattigdomsorienteringen i utviklingssamarbeidet må styrkes, og forvaltningen av utviklingspolitikken må reformeres for å sikre best mulig resultater av den bistanden vi gir. Regjeringens mål er at norsk bistand skal være ubunden, effektiv og resultatorientert.

De siste tiårene har millioner av mennesker arbeidet seg ut av fattigdom gjennom internasjonal handel og fremveksten av markedsøkonomi. Nå er den globale handelen under press og proteksjonismen på fremmarsj. Det gir grunn til bekymring.

Norge skal være en pådriver for friere handel, menneskerettigheter og en internasjonal rettsorden.

Storbritannias beslutning om å melde seg ut av EU vil få konsekvenser også for Norge. De viktigste oppgavene for regjeringen er å sikre et fortsatt velfungerende EØS-samarbeid og samtidig videreføre vårt nære og gode samarbeid med Storbritannia.

Det er stor usikkerhet om hvilken form for samarbeid Storbritannia vil ha med EU- og EØS-landene, både på kort og på lang sikt. Norge er fortsatt best tjent med at Storbritannia finner en løsning som sikrer en ordnet uttrede av EU og EØS. Men det kan ikke utelukkes at Storbritannia forlater EU uten en avtale.

Norge må være godt forberedt på ulike utfall av prosessen for å begrense ulempene for innbyggerne og næringslivet så langt som det lar seg gjøre. Norge har ferdigforhandlet en avtale som skal ivareta borgernes rettigheter ved en ordnet uttrede. Det er også nær enighet om ordninger for å minimere skadevirkningene på andre sentrale områder i tilfelle Storbritannia forlater EU uten en avtale, slik som borgernes rettigheter, varehandel, luft- og veitransport.

Et tett internasjonalt samarbeid er helt nødvendig for å ivareta Norges interesser på en rekke områder. Blant de viktigste er arbeidet for å bekjempe internasjonal terrorisme. Regjeringen har et tett justispolitisk samarbeid med EU og andre internasjonale organisasjoner om grenseoverskridende kriminalitet, menneskehandel og terrorisme.

Da Kristelig Folkeparti ble en del av regjeringen, fikk Norge igjen en flertallsregjering.

Regjeringen ønsker å bidra til gode debatter i Stortinget også de kommende årene og til at Stortinget fortsatt skal være en levende arena for utvikling av politikk.

Regjeringen vil fortsatt ta initiativ til brede løsninger i saker hvor det er naturlig.

Norge er et land med store muligheter.

Generasjonene før oss har gjennom hardt arbeid, åpenhet mot verden rundt og evne til samarbeid skapt et samfunn vi alle er stolte av.

Tiårene foran oss vil stille oss overfor andre utfordringer enn tiårene vi har lagt bak oss. Skal vi ta vare på det samfunnet vi alle er glad i, må vi bygge videre på våre sterke sider, samtidig som vi evner å finne nye løsninger.

Regjeringen tar fatt på dette arbeidet med pågangsmot og ydmykhet.

Jeg vil invitere Stortinget til konstruktivt samarbeid for å skape et bærekraftig velferdssamfunn.

Presidenten: Regjeringens erklæring foreslås utlagt for behandling i et senere møte.

– Det anses vedtatt.

Sak nr. 2 [10:35:30]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde om endring i §§ 1, 3, 4 til 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om å endre statsform til republikk) (Innst. 128 S (2018–2019), jf. Dokument 12:21 (2015–2016))

Bente Stein Mathisen (H) [10:36:40] (ordfører for saken): Jeg vil starte med å takke komiteens medlemmer for godt samarbeid.

Grunnlovsforslaget vi har til behandling, er et forslag om å endre statsform fra monarki til republikk. Forslaget er fremmet av Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde.

Det er ikke første gang Stortinget behandler grunnlovsforslag om å innføre republikk som statsform i Norge. De har blitt fremmet og behandlet i Stortinget flere ganger, og hver gang Stortinget har behandlet forslaget, har et stort flertall stemt imot. Det er ikke så rart, for stortingsrepresentantene avspeiler folkemeningen i dette spørsmålet. Det er ikke akkurat et rop i befolkningen om at man bør endre statsform i Norge. Meningsmålinger som har blitt gjennomført de senere år, viser at monarkiet har bred oppslutning i befolkningen. I en undersøkelse som TNS Gallup gjennomførte i 2016, kom det frem at 67,1 pst. ville valgt monarki, mens 32,9 pst. ville valgt republikk. Det er altså ingen signaler som skulle tilsi at det vil bli en endring i det standpunktet som Stortinget tidligere har tatt i dette spørsmålet.

Jeg har også lyst til å minne om at monarkiet som statsform har mer enn en tusenårig lang tradisjon i Norge. I forbindelse med unionsoppløsningen i 1905 ble det avholdt en folkeavstemning om Norge fortsatt skulle være kongedømme. Prins Carl – den gang – ønsket å vite om folket ville ha ham som konge i Norge, og vi kjenner resultatet. Et klart flertall ville ha den foreslåtte kongen, prins Carl, som fikk navnet kong Haakon VII, som statsoverhode i Norge.

Høyre er et parti som er opptatt av gode tradisjoner og av å ta vare på det som fungerer. Monarkiet i Norge, med den innretningen vi har på det, fungerer.

Jeg kan også se at det er mange prinsipielle innvendinger mot en slik statsform i dag, men målestokken er om folk synes at den statsformen vi har, fungerer. Det synes folket. Kongen og monarkiet har som statsform gitt det norske folk et stabilt og forutsigbart styringssystem som folk er fornøyd med. På denne bakgrunn støtter ikke komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet grunnlovsforslaget fra representantene Kirsti

Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde om å endre statsform til republikk.

Freddy André Øvstegård (SV) [10:39:30]: Takk for det, president! Det er ekstra passende å starte dette innlegget med å si nettopp det – en tittel jeg skulle ønske vi brukte oftere her i landet.

Men dette er et spørsmål som handler om langt mer enn titler. Saken vi diskuterer nå, handler om prinsipper. Den handler om et prinsipp som tilsynelatende er både rimelig og allment akseptert, nemlig at makt og posisjoner ikke skal gå i arv, men gis ut fra folkets vilje gjennom frie valg. Men selv om det er et både rimelig og akseptert prinsipp, er ikke det tilfellet når det gjelder Norges statsoverhode. For selv om de fleste er glad i det kongehuset vi har nå, meg selv inkludert, finnes det få eller ingen gode prinsipielle argumenter for å beholde denne statsformen. Det å arve makt og posisjoner er noe som henger igjen fra en fortid vi alle her er glad for at vi har forlatt. Og selv om kongehuset ikke har formell makt, er det ingen tvil om at det har uformell makt, også i dag.

Vi lever i en tid da det liberale demokratiet sies å være truet. Spesielt forskjellige høyre-radikale og høyre-populistiske strømninger har den siste tiden tatt til gatene og også vunnet makt i flere land. En ny medievirkelighet har gitt oss nye utfordringer med fragmentering og netthets, noe som hindrer deltakelse. Ikke minst har vanlige folk mange steder mistet tilliten til det politiske systemet.

Mange vil være enig i denne situasjonsbeskrivelsen, og noen vil kanskje også bruke den for å argumentere for monarkiet fordi monarken ifølge en slik måte å argumentere på er en såkalt samlende figur, fri for politikk. Jeg vil tvert imot si at de utfordringene demokratiet står overfor, gjør behovet for å fullføre demokratiseringen av landet enda viktigere. Det å utvide demokratiet vårt til også å gjelde vårt fremste nasjonale symbol, nemlig statsoverhodet vårt, hadde vært et kraftig signal imot de mørke kreftene som truer folkestyret, et signal om at vi er på offensiven for stadig å utvikle demokratiet vårt til det bedre.

Det er en historisk sus over denne debatten. Vi kan trekke de historiske linjene helt tilbake til den franske revolusjonen, da demokratene stilte seg til venstre i forsamlingen og Kongens støttespillere til høyre. SV tilhører arbeiderbevegelsen, på mange måter forlengelsen av venstresiden fra den forsamlingen. Det er en stolt tradisjon for stadig å kjempe for å utvide demokratiet. Vi har kjempet for makt og representasjon for vanlige arbeidsfolk i politikken, med allmenn stemmerett, og også i arbeidsliv og økonomi, gjennom fagorganisering og arbeiderstyre. Det har vært og er fortsatt våre mål.

Demokratiet har utviklet seg gjennom begrensningene av Kongens makt, via sivile rettigheter og til allmenn stemmerett. Det har aldri vært statisk, og det kan det ikke være nå heller. Et argument de som vil fortsette denne utviklingen også når det gjelder statsform, møter, er folkeavstemningen i 1905. Men som det også står i forslaget vi behandler i dag, har vi aldri hatt en folkeavstemning om statsform i Norge, kun et ja eller et nei til at den danske prinsen Carl skulle bli den norske kongen Haakon. Attpåtil var det en folkeavstemning der en svært liten del av befolkningen kunne delta – ikke kvinner og ikke arbeiderklassen.

I år er det 100 år siden vi innførte allmenn stemmerett i Norge for alle kvinner og menn, uavhengig av klasses tilhørighet. Derfor er det på tide og veldig passende at 2019 blir året vi tar det neste steget i demokratiseringen av Norge: ved å vedta disse demokratiske endringene i Grunnloven og gjennomføre en folkeavstemning om å gjøre Norge til republikk, der et ja vil sette endringene i verk.

Presidenten: Presidenten antar at representanten vil ta opp forslaget.

Freddy André Øvstegård (SV) [10:43:55]: Det vil jeg.

Presidenten: Representanten Freddy André Øvstegård har tatt opp det forslaget han refererte til.

Dag Terje Andersen (A) [10:44:15] (komiteens leder): Det som gjorde at jeg – til tross for at det ikke var planlagt – ønsket å knytte noen kommentarer til forslaget, var at representanten Øvstegård gjorde seg til talsmann for arbeiderklassen. Det synes jeg kanskje var litt drøyt.

Men jeg vil gjerne si at det er forskjellige synspunkter, og at Arbeiderpartiet som parti står bak at vi stemmer mot forslaget. Tradisjonen tro er det likevel enkeltrepresentanter i Arbeiderpartiet som ønsker å stemme for. Det har vi lang tradisjon for.

Jeg er enig i at det går an å reise prinsipielle diskusjoner om hvorvidt vi ville ha valgt monarki hvis vi i dag skulle valgt statsform. Men bare det at vi har denne debatten, er et utrolig godt eksempel på at vi ikke lenger har et monarki i form av det man av og til kan få inntrykk av: i form av et enevelde. Nei, tvert imot: Det at vi kan ha denne debatten, altså at vi som stortingsrepresentanter kan foreslå å bytte ut Kongen, mens Kongen ikke kan foreslå å bytte ut verken Øvstegård eller meg, viser hvor sterkt den demokratiske tradisjonen og folkestyret står i vår modell.

Øvstegård sier at Kongen har uformell makt. Nei, realiteten er at Kongen har mye formell makt, men i reali-

teten utøves den politiske delen av den makta av den regjeringa vi akkurat nå har fått presentert et utvidet eksemplar av, her i Stortinget.

Men jeg mener det er grunn til å reise diskusjonen. Og når jeg, for min del, er en pragmatisk tilhenger av at vi fortsetter med det kongedømmet som altså er konstitusjonelt – der det ikke er Kongen som bestemmer loven, men lovmakerne som bestemmer hva Kongen kan gjøre – er det ut fra den funksjonen kongehuset har, og den respekt de har gjort seg fortjent til. For jeg vil understreke at også de må gjøre seg fortjent til folkets respekt.

Vi har opplevd nasjonale katastrofer her i landet – selvfølgelig under krigen – og i forbindelse med naturkatastrofer har vi opplevd deltakelsen fra kongeparet som vi har nå. Ikke minst kommer jeg bestandig til å huske kongens engasjement og deltakelse etter 22. juli 2011 og den rollen han spilte for å bidra til å samle en nasjon. Men også mer praktisk har jeg i tidligere funksjoner hatt gleden av å være på utenlandsbesøk sammen med både kongepar og kronprinspar og sett den verdien de faktisk har for oss for å få gode politiske kontakter, og den døråpnerfunksjonen de har for norsk næringsliv. Jeg vil tilskrive det en praktisk betydning som gjør at jeg mener det er en pragmatisk konklusjon at vi ikke bør reparere det som faktisk fungerer.

På den bakgrunn, og så lenge vi har et kongehus som gjør seg fortjent til den respekten og den støtten de åpenbart har i folket, er vår konklusjon å gå videre med den statsformen vi valgte i 1905. Men som jeg sa: Det er noen representanter også i vårt parti som velger å støtte SVs og Øvstegårds standpunkt.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [10:48:27]: Grunnen til at eg greip ordet, var innlegget til komitéleiar Andersen, der han viste til ulike hendingar i vår moderne historie der kongehuset har spela ei viktig rolle som samlande for landet. Det er heilt rett, men det er ikkje fordi det er eit monarki dei fekk den samlande rolla for Noreg, det er fordi dei har blitt gitt ein samlande posisjon for landet i kritiske tider. Det er altså den rolla dei skal ha i landet i den typen kritiske tider.

Det som er ein prinsipiell diskusjon her, er: Skal den posisjonen – som den einaste vi har i dette landet – vere ein reint arveleg posisjon? Den øvste myndigheita i samfunnet vårt, Kongen, skal han vere utropt gjennom at det er genetikken som avgjer kven som skal ha den posisjonen i samfunnet vårt? Det er diskusjonen, ikkje om dei var vore flinke eller ikkje flinke i ulike typar situasjonar, men at dei blir gitt det gjennom arv – som ein absurditet – i Noreg.

Det er spesielt å lese historia om da ein vedtok å innføre demokrati. Noreg kunne på heilt eige grunnlag valt ikkje å gjere det. Vi hadde ikkje hatt eigne kongar sidan

1500-talet, og så, i 1905, fann ein på at ein skulle utruste seg med ein konge. Eg trur det var eit uttrykk for usikkerheit over eigen posisjon i verda, noko vi veit historikarane også peiker på, og kanskje også mangel på sjølvtilitt. Det å vere ein stat og ha ein konge ville forsterke Noregs sjølvstendige rolle.

Ein overgang til ei statsform som er reint demokratisk, vil vere ei naturleg vidareføring av det som for Noreg starta i 1884, det som eigentleg starta i 1814, og som var tradisjonen bygd på den franske revolusjonen – og for så vidt den amerikanske – opprøret mot den arvelege posisjonen, det arvelege hegemoniet og styringa over samfunnet. Det er, meiner eg, heilt rett, det representanten Øvstegård seier, at dette opprøret blei starta av dei som ikkje hadde arvelege posisjonar i samfunnet: av arbeidrarar, arbeidarrørsla i vår tid. Derfor er dette ei forlenging av det arbeidet.

Eg vil berre gi støtte til representanten Øvstegård sitt innlegg og understreke at dette ville vore eit naturleg steg for fleire andre parti i dette stortinget å ta aktivt standpunkt til. Det verkar meir som om ein synest det er greitt å leve i den absurditeten, den anakronismen, vi har i dag.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [10:51:54]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven § 108 (samene som urfolk), Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja om endring i § 108 (anerkjennelse av det samiske folk) og Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 108 («det samiske folket» erstattar omgrepet «den samiske folkegruppa») (Innst. 126 S (2018–2019), jf. Dokument 12:1 (2014–2015), Dokument 12:28 (2015–2016) og Dokument 12:37 (2015–2016))

Dag Terje Andersen (A) [10:52:50] (komiteens leder og ordfører for saken): Det er en glede å få lov til å legge fram en flertallsinnstilling som jeg forventer også har flertall i salen, men så langt kan det tyde på at det ikke oppnås grunnlovsmessig flertall for å ta inn i Grunnloven formuleringen om at det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.

Etter flertallets oppfatning er det en naturlig videreføring av den politikktutviklingen vi har hatt i Norge helt siden vi tilsluttet oss ILO-konvensjon nr. 169 i 1989. Det er viktig å legge vekt på at det som er vår begrunnelse for å gå for å grunnlovfeste den tilstanden vi nå mener eksisterer i det norske samfunnet, er med utgangspunkt i ILO-konvensjonens andre ledd, som sier – og jeg siterer:

«eller de nåværende statsgrenser ble fastlagt og som, uavhengig av sin rettslige stilling, har beholdt noen eller alle av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner».

Jeg understreker det fordi jeg ser i den offentlige debatten om begrepet «urfolk» at enkelte ønsker å legge det ut som at det skulle være en definisjon på dem som var der først, og at vi da får en diskusjon om hvem som egentlig var her først. Men vår begrunnelse for å gå inn for den formuleringen er det som jeg nå refererte til fra ILO-konvensjonen, for det er ingen tvil om at samene var i Norge da grensekommisjonen i 1826 fastsatte den norske stats grenser. Det er altså utgangspunktet for vår konklusjon. Det begrepet har vi brukt fra Stortingets side flere ganger, f.eks. i forbindelse med Innst. 57 S for 2014–2015, om Sametingets virksomhet – bare for å ta ett konkret eksempel. Vi har også den kjente Selbu-saken, der en ved dom i 2001 sa at det ikke er tvilsomt at samene etter definisjon av ILO-konvensjonen har status som urfolk. Det er altså et innarbeidet begrep, det er politisk akseptert, og det er det samme fra juridisk hold og i doms form. Med det som bakgrunn synes vi nå tida er inne til å bringe Grunnloven i tråd med det som er den faktiske situasjonen.

I forbindelse med behandlingen av denne saken har vi hatt møte med Sametinget. Vi var på besøk hos dem 3. og 4. januar i år og fikk innspill til hvilke av de forslagene som foreligger, som var ønskelige fra Sametinget side. Vi sørget ved den anledningen også for å få innspill fra dem som var uenige i Sametingets vedtak ved Sametingets behandling av saken, og vi har mottatt innspill fra andre, som mener at vi ikke skal ta urfolksbegrepet inn i Grunnloven, slik at begge sider har blitt hørt. Felles for mye av argumentasjonen imot har vært at en ikke kan slå fast at samene var her først, men det er altså ikke det som er hjemmelen for forslaget slik som vi nå legger det inn.

Det er også viktig å understreke, når jeg nå har vist til at dette er etablert politisk og juridisk forståelse, at en allerede anerkjenner det samiske folk som urfolk. Så er det viktig å legge til det som professor Carsten Smith gjorde i sin utredning som han utformet for Sametinget – og jeg siterer igjen:

«Fra Sametingets side har jeg senere fått muntlig bekreftet at forslaget til endret ordlyd av Grunnlovens 108 ikke er ment å skulle ha noen endret

rettslig virkning. Dette legges til grunn i mine vurderinger og forslag.»

Det gjentar vi i innstillinga er vår oppfatning, og vi foreslår at forslaget til grunnlovsendring bifalles – at det er å bekrefte, ikke å endre, den etablerte rettssituasjonen.

Så ser jeg fram til – for innstillinga mangler det – en begrunnelse for hvorfor Høyre og Fremskrittspartiet ønsker å bruke sitt mindretall til å blokkere for at det blir to tredjedels flertall for forslaget, og at grunnlovsendringen derved skjer. Det er vanskelig for meg å overskue hvorfor det skulle være et problem å bringe Grunnloven i tråd med etablert rettslig og politisk praksis i Norge.

Ulf Leirstein (FrP) [10:58:43]: Da skal vi nok sørge for å gi et svar på den etterlysningen fra sakens ordfører om begrunnelsen til Høyre og Fremskrittspartiet for hvorfor vi velger å stemme imot denne endringen av § 108.

I dag har denne paragrafen følgende ordlyd:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Dette er altså dagens formulering i § 108 i Grunnloven. To av forslagene vi nå behandler, sier at man tar sikte på å sikre samenes stilling som urfolk i Grunnloven, mens det tredje forslaget vi skulle ta stilling til, understreker at statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Man har altså byttet ut ordet «folkegruppe» med ordet «folk».

Jeg har registrert at det i den offentlige debatten har vært et veldig viktig poeng å få fram at man skulle prøve å få den norske grunnloven mer i tråd med det som landene Finland og Sverige har valgt i sin grunnlov. Når vi setter oss inn i det, ser vi at man i Finland bruker begrepet «urfolk», mens man i Sverige bruker begrepet «folk» i sin formulering i grunnloven. I Norge bruker vi i dag begrepet «folkegruppe». Det er altså ingen lik praksis på dette feltet, så det er ikke noe argument for at Norge skal måtte endre sin grunnlov.

Som saksordføreren påpekte, er Høyre og Fremskrittspartiet komiteens mindretall. Vi ønsker å si nei til alle de forslagene som er framlagt. Det er ingen hemmelighet at vi har en ganske konservativ holdning til det å skulle endre Grunnloven i tide og utide. Det skal være særlig tungtveiende grunner og særlig gode argumenter for at Stortinget skal gjøre endringer i Grunnloven, slik vi ser det. Det at det kreves to tredjedels flertall for å gjøre endringer i Grunnloven, viser også alvorlet som påhviler oss når vi skal vurdere grunnlovsendringer. Dette er

ikke «vanlige saker» som vi behandler i Stortinget, og som krever bare alminnelig flertall. Dette er saker der vi bør tenke nøye igjennom hvilke konsekvenser det kan få hvis vi slutter oss til forslagene som legges til grunn.

Vi kan altså ikke se at det er framført særlig tungtveiende grunner til at vi må endre § 108 nå. I den juridiske utredningen som professor Carsten Smith utarbeidet på oppdrag fra Sametinget om endring av Grunnloven § 108, skriver han følgende:

«Fra Sametingets side har jeg senere fått muntlig bekreftet at forslaget til endret ordlyd av Grunnlovens § 108 ikke er ment å skulle ha noen endret rettslig virkning. Dette legges til grunn i mine vurderinger og forslag.»

Hvis en endring ikke skal endre rettstilstanden, må man stille seg spørsmålet om hvorfor man skal endre ordlyden. Samtidig er vi i komiteens mindretall ikke beroliget når det gjelder argumentet om at dette, hvis vi endrer, ikke skal ha noen endret rettslig virkning. Det at man sier at det ikke skal få konsekvenser juridisk sett, betyr ikke at det ikke vil endre rettstilstanden. Uansett vil en endring trolig ha betydelige politiske konsekvenser og vil nok også kunne tolkes som et politisk signal om økt makt og myndighet til f.eks. Sametinget, noe enkelte av oss ikke ønsker.

På dette området ligger det også en rekke stortingsmeldinger, stortingsvedtak og internasjonale konvensjoner til grunn. Dette vil være dekkende for det enkelte partier ønsker å oppnå politisk ved en grunnlovsendring, slik vi ser det.

Jeg konstaterer også at endringen er kontroversiell. Kontroll- og konstitusjonskomiteen var og besøkte Sametinget, og det er ikke et enstemmig vedtak i Sametinget bak ønsket om denne endringen av Grunnloven § 108. Jeg mener vi bør vokte oss ekstra for ikke å bidra til økt konfliktnivå innen et tema som særlig i vår nordlige landsdel skaper mye debatt. Vi har i dag en egen paragraf for den samiske folkegruppen, og det mener jeg bør være tilstrekkelig. Det er regjeringens og Stortingets vedtak og utøvelse av politikk på dette området som bør betyr noe, og som man legger merke til, og på denne bakgrunnen vil Høyre og Fremskrittspartiet i dag stemme imot samtlige foreslåtte endringer av § 108.

Nils T. Bjørke (Sp) [11:03:55]: Eg kan i det store og heile slutta meg til saksordføraren. Den norske stat har ikkje, historisk sett, hatt så mykje å vera stolt av når det gjeld arbeidet overfor det samiske folket. Fornorskingspolitikken vil for alltid stå som ein skamplott i historia vår. Samstundes er det bra at me dei siste tiåra har kome inn på eit betre og meir konstruktivt spor. Det starta for så vidt allereie i menneskerettserklæringa i 1948, og i Samordningsnemnda for skoleverket i 1959

fekk me komiteen til å utgreia samespørsmål, som vart handsama i Stortinget i 1963. Me fekk etter dette Samerådet, som var i funksjon frå 1964 til 1989, då Sametinget vart oppretta som eit folkevalt organ.

Samstundes har det ikkje vore knirkefritt. Me som er vaksne, hugsar Alta-saka og konsekvensane av denne. I 2009 sette Stortingets presidentskap ned eit utval som skulle sjå på ein avgrensa revisjon av Grunnlova for å styrkja menneskerettane i nasjonal rett ved å gje sentrale menneskerettar grunnlovs rang. Rapporten kom i 2011 og danna bakgrunnen for ein ny § 108 i Grunnlova, der det no heiter:

«Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Med den språklege fornyinga av Grunnlova i 2014 vart omgrepet «den samiske folkegruppa» vidareført, fordi det ikkje vart fleirtal for nokon av alternativa som var oppe til debatt. Det er framleis slik at me i Senterpartiet ser på samane som eit folk, og me er ein del av det fleirtalet i komiteen som ynskjer endring i ordlyden når det gjeld den såkalla «samebestemmelsen».

Me i komiteen har seinast på byrjinga av dette året vore på vitjing hjå Sametinget, og me har hatt møte med fleire representantar for det samiske folket som meiner det er på sin plass med ei endring av teksten i Grunnlova. Så det er rett at det ikkje er eit heilt samstemt Sameeting heller, men det store fleirtalet, og fleirtalet av gruppene, er tydelege på at dei ynskjer ei endring i teksten.

Det er difor me frå Senterpartiet støttar forslaget om å endra ordlyden i teksten, til at han tek opp i seg at det samiske folk òg skal omtalast som landets urfolk.

Eg hadde vona at me kunne ha fått eit fleirtal i dag som hadde gjeve to tredels fleirtal, slik at me hadde fått avslutta denne saka. Det trur eg hadde skapt meir ro til å kunna vidareutvikla arbeidet både for samane og for dei andre folkegruppene i Finnmark.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:06:54]: Vi hadde ei runde ved sist grunnlovsbehandling der vi diskuterte kva slags språkdrakt Grunnlova skal ha. Språkdrakta er, spesielt i bokmålsdelen, på fleire område ikkje dekkande for dei juridiske namna vi i dag bruker. På nokre område treff rett og slett ikkje språket som står i Grunnlova, altså bokmålet, det som er normal bruk av omgrepa i det norske rettsvesenet i dag. Enkelte av orda som blir brukt, har til og med gått ut av normal bruk. Difor er det viktig at vi til kvar tid utviklar Grunnlova, slik at ho faktisk er forståeleg i møte med verkelegheita, anten det gjeld språk eller andre forhold. Dette er akkurat ei slik sak, der vi skal prøve å finne formuleringar for korleis ein skal omtale det som i dag er omtalt som «den samiske folkegruppa» – korleis omtalen av dei skal vere i vår

eiga grunnlov, ut frå det vi allereie har forplikta oss til internasjonalt.

Den folkerettslege situasjonen er avklart. Framstegspartiet, Høgre – alle partia her på Stortinget har ved ulike anledningar vore i FN, i regjering eller i Stortinget og vedtatt at vi skal omtale samane som eit folk, og at samane er Noregs urfolk. Spørsmålet er: Kvifor står det da «den samiske folkegruppa» i Grunnlova? Kvifor står det ikkje «det samiske folk»? Kvifor er ikkje samane omtalt som «urfolk»? Det har si naturlege historiske grunngeving. Dette stammar frå etableringa av samelova frå 1987, som blei utarbeidd av Carsten Smith. Dette var i 1987, altså to år før ILO-konvensjonen om urfolk blei etablert. Så då vi etablerte samelova i Noreg, var det internasjonalt ikkje eit omgrep om urfolk. Vi omtalte altså ikkje samane eller noka anna gruppe i den forstand i folkerettsleg samanheng. Det blei utvikla etter det.

Så kom ILO-konvensjonen i 1989, og sidan den gongen har det vore ei omfattande utvikling av dette området, som Noreg har abonnert på og vore med på å utvikle over lengre tid. Så kjem den same personen som omtalte dei samiske folkegruppene ikkje som «urfolk», men som «folkegrupper», og seier at no treng vi å endre omgrepsapparatet her, slik at det treff den folkerettslege situasjonen vi er i, som vi alle saman har anerkjent, og kjem då med eit forslag om at vi skal omtale det samiske folk som «Noregs urfolk», og ei omfattande utgreiing om at «folk» og «urfolk» ikkje er gjensidig motstridande. Det er heller ingen frå juridisk hald som har gått imot vurderinga frå Carsten Smith på det området – ingen – så vidt eg har sett.

Så kjem ein med ei vurdering av at det heller ikkje vil ligge eit sett med nye statlege forpliktingar i dette, nettopp fordi det ikkje er det, fordi vi allereie har slutta oss til dei folkerettslege forpliktingane på dette området. Dette handlar berre om å tilpasse den norske grunnlova verkelegheita som vi lever i, som vi skriver under på, og som alle i denne salen har vore med på å vedta. Men Høgre og Framstegspartiet vil altså ikkje det. Og den grunngevinga som representanten Leirstein brukte her, er heilt uforståeleg, heilt ufatteleg. Eg forstod ingenting av det han sa. Eg forstod orda han brukte, men eg forstod ikkje logikken han brukte. Eg ber han om gjerne å kome opp og gjere greie for det ein gong til, for dette blir skrivne ned i historieboekene.

Meiner representanten Leirstein at vi ikkje skal ha ei grunnlov som er i samsvar med den verkelegheita vi lever i? Det er det han eigentleg stod her og sa, for han trudde at eit eller anna ville skje. Men det er ingen som påstår det; det er berre representanten Leirstein som trur det. Det står han aleine om. Ligg det noko anna bak? Det er da det openberre spørsmålet. Kvifor denne mot-

standen mot å treffe på formuleringar i Grunnlova på dette området?

Dette er dei same partia som stemte imot at ein skulle etablere ein sanningskommissjon for den fornorskingsprosessen som samane har vore gjennom i lang, lang tid – også kvænane, for den sakas skuld, men det er samane vi talar om her i dag. Det er ein sanningskommissjon som skal gå igjennom dei overgrepa staten og samfunnet har gjort mot det samiske folket, som Kongen har beklaga på eksemplarisk vis, som stortingspresidenten har beklaga, og som statsministeren har beklaga. Så tar Stortinget vidare konsekvensen av dette og etablerer ein sanningskommissjon for å rydde opp og avklare dei historiske forholda som leidde fram til dei overgrepa som førte til fornorsking av samane, der ein tok frå folk kultur, tradisjonar og språk. Men dei same partia meinte at Noreg ikkje skulle gå igjennom ein slik prosess. Framstegspartiet var heilt imot. I den siste runden hadde Michael Tetzschner, som var talsperson for Høgre, ein formildande inngang i spørsmålet. Han sa han ønskte at partiet skulle vere konstruktivt i den vidare prosessen. Men Framstegspartiet ønskte ikkje dette. Det overgrepet skulle bli verande under teppet. Ein skulle ikkje røre ved det.

Eg trur det er berre i det lyset vi kan forstå det – at det her ikkje er noko resonnement å byggje noko på. Det var berre ein rein fordøm som kom til syne her på talarstolen i Stortinget. Det synest eg er trasig. Det er også leit å sjå at Grunnlova som eit nasjonalt byggverk som blir bygd stein for stein for stein – kvart storting gjer små endringar, det er langsam bygging som skjer her – ser ut til å stoppe heilt opp, fordi ein i Framstegspartiet og Høgre har fått det for seg at Grunnlova no er heilt ferdig. Ho skal aldri utviklast meir, heilt uavhengig av korleis verda rundt oss ser ut. No skal dette arbeidet stoppe opp. Ikkje eitt ord skal bli endra. Ord og språk kan gå under, men Grunnlova skal framleis stå slik ho ein gong var. Det synest eg er eit merkeleg standpunkt å ha.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [11:14:22]: Bakteppet for denne saken er de lange historiske linjene, der samene som urfolk har hatt ulik grad av anerkjennelse, og hvor status har vært omdiskutert. Det er begått urett, og det er sider av historien vi som nasjon har liten grunn til å være stolt av.

Et annet bakteppe for denne saken er naturligvis Menneskerettighetsutvalgets arbeid, der det i sin tid ble foreslått en ny paragraf i Grunnloven om retten til samisk språk, kultur og samfunnsliv. Utvalgets arbeid bygget på et forslag som ble framsatt og grundig omtalt i Samerettsutvalgets første utredning, NOU 1984: 18 Om samenes rettsstilling. Utvalgets arbeid viste til at vekten etter hvert var blitt flyttet fra samene som en minoritet til

samene som et urfolk. Norge ratifiserte i 1989 ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Det var klart forutsatt at konvensjonen skulle gjelde også for samene i Norge. Utvalget mente at utviklingen etter at Grunnloven § 110 a ble vedtatt, burde endres. Kristelig Folkeparti er enig i den vurderingen.

Grunnlaget for norsk samepolitikk er at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, nordmenn og samer, og at begge folk har samme rett til og det samme kravet på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Fra Kristelig Folkepartis side mener vi at utviklingen tilsier at samene bør bli definert som urfolk framfor minoritet. Jeg vil i den forbindelse henviser til ILO-konvensjon nr. 169 og formuleringen som gir en definisjon av urfolk. Det sentrale her er om noen nåværende gruppe har en tilknytning til et bestemt område fra før de nåværende statsgrenser ble etablert i de aktuelle områdene. Så vet vi at flertallet av verdens samer bor nettopp i Norge, og at den norske stat derfor har et særlig ansvar og forpliktelser overfor den samiske befolkning. Derfor mener vi i Kristelig Folkeparti at grunnlovsparagrafen bør endres i tråd med dette, sånn at den på en bedre måte tar opp i seg samene som urfolk.

Kristelig Folkeparti fremmet et forslag som hadde en noe annen formulering enn det som nå tilrås fra komiteens flertall. Når vi nå likevel støtter forslaget slik det er formulert i Dokument 12:28 for 2015–2016, er det fordi kjernen i disse to forslagene er nærmest helt identiske. Substansen er den samme, og de to forslagene ivaretar de samme hensyn, nemlig å definere tydelig hva som er samenes posisjon og status. Derfor stemmer vi i Kristelig Folkeparti for ordlyden:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Svein Harberg (H) [11:17:39]: Det ble nødvendig med et par kommentarer til tidligere innlegg. For det første vil jeg på det sterkeste ta avstand fra representanten Knag Fylkesnes' påstand om at Høyre på grunn av fordommer ikke går inn for denne grunnlovsendringen. Det synes jeg er ganske sterkt å si, det har ingen rot i virkeligheten, og det er ingen slike holdninger eller tanker i vårt parti når vi behandler denne saken. Jeg synes det er over grensen å påstå det.

Grunnen til at jeg ba om ordet, var saksordfører og komitéleder Dag Terje Andersens innlegg, som for øvrig var et ryddig og godt innlegg, men jeg reagerte litt på avslutningen. Han sa at han syntes det var underlig at Høyre og Fremskrittspartiet skulle bruke sitt mindretall til å blokkere en lovendring. Nei, det er ikke vi som har satt sammen reglementet for denne salen, det er sånn at hvis

det ikke er to tredjedels flertall, blir det ikke lovendring. Høyre har på selvstendig grunnlag tatt sin avgjørelse, diskutert det i gruppen og kommet fram til at fordi vi ikke ser at dette endrer noe i dette folkets rettigheter, vil vi ikke gjøre denne endringen i Grunnloven nå. Det er vår begrunnelse. Det har ikke vært noen intensjon om å blokkere noe, vi har bare tatt avgjørelsen fordi det er det vi mener, og det stemmer vi for.

Presidenten: Det åpnes da opp for replikkordskifte. Representanten Torgeir Knag Fylkesnes har bedt om replikk.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:19:30]: Takk, president, for at du opna opp for replikkar.

Viss representanten Harberg hadde hørt nøye på innlegget mitt, var det spesielt retta mot Framstegspartiet – det i innlegget mitt som galdt fordomar – for vi veit at Framstegspartiet har representantar som har kome med omfattande kritikk av samane som har vore bygd på sterke fordomar: nedlegging av Sametinget, å ta frå dei rettar osv., osv. Difor er det veldig skuffande at Høgre, som ikkje har vist seg å vere berar av denne typen haldningar, kjem til same konklusjon som Framstegspartiet i denne saka, som eine og aleine gjeld å ha dei same formuleringane som ein folkerettsleg brukar internasjonalt gjennom ILO-konvensjonen, i andre dokument, i andre lover om omtale av samane som eit folk og som eit urfolk. Kva er grunnen til at representanten ikkje vil ha dei same formuleringane i Noregs grunnlov?

Svein Harberg (H) [11:20:34]: Jeg hørte veldig nøye etter i representanten Knag Fylkesnes' innlegg, og det er ingen tvil om at han også adresserte Fremskrittspartiet veldig tydelig. Samtidig, både underveis i innlegget og i sin oppsummering, slo han fast at det var felles standpunkt som gjorde at vi stemte felles, og da var fordommene med som en forutsetning for det. Det var det jeg ba om at han ikke burde gjøre, fordi det ikke har rot i virkeligheten. Vi går ikke inn for dette forslaget, for vi ser ikke behovet for å gjøre en endring i Grunnloven – det er altså Grunnloven vi snakker om. Vi har en rekke ting i det norske samfunnet der rettighetene er slått fast i andre lover, i konvensjoner som vi er med på, og der dette er ivarettatt for dem det gjelder, uten at vi endrer Grunnloven. Derfor går vi ikke inn for dette nå.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:21:31]: Men Grunnlova skal jo nettopp spegle av dei forpliktingane vi har tatt på oss som storsamfunn. Vi har altså anerkjent samane som urfolk internasjonalt og i Noreg, dei er vårt urfolk. Til og med Framstegspartiet har vore med på vedtak der ein har godkjent det. Dei har også anerkjent dei som eit folk, med dei rettane dei da har.

Problemet er berre at vi no brukar ei beskriving i Grunnlova som kjem frå ei anna tid, da vi ikkje brukte den typen omgrep som vi brukar i dag. Altså er dette ei rein tilpassing av Grunnlova til dei faktiske forholda. Det er det eg synest er skuffande at Høgre ikkje vil vurdere. Og når eg seier at det er fordomar – ja, eg kallar ein spade for ein spade. Det er reelle fordomar i Framstegspartiet mot samar, det har enkeltrepresentantar utvist ved fleire tilfelle, det er berre sånn det er. Det er difor det er ekstra skuffande at Høgre her ikkje er villig til tilpasse Grunnlova. (Presidenten klubber.)

Presidenten: Da bør representanten Knag Fylkesnes komme med et spørsmål dersom han ønsker det.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:22:35]: Ja – der gjekk tida. Kvifor vil han ikkje tilpasse Grunnlova?

Presidenten: Der gikk tiden, ja. Kanskje representanten Harberg likevel vil svare?

Svein Harberg (H) [11:22:42]: Ja, jeg kan svare på det som ikke var et spørsmål. Det er forutsetningen her som blir litt annerledes, for representanten Knag Fylkesnes slår fast at det er problematisk at det står slik som det står i dag. Men jeg har ikke opplevd at noen som vi har møtt i denne saken – og komiteen har gjort en grundig jobb, vi har møtt alle parter – har sagt at det er problematisk sånn som det står i dag, men de ønsker en annen formulering inn. Det har de full rett til å ønske, det har også Fylkesnes rett til å ønske.

Grunnen til at jeg tok ordet og gikk i rette med ham, var at vi i Høyre ikke vil ha på oss at det var fordommer som gjorde at vi hadde dette standpunkt. Det registrerer jeg at han ikke beklager eller går tilbake på, og det synes jeg er skuffende.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

Lars Haltbrekken (SV) [11:23:49]: I en årrekke har den norske stat undertrykt vår egen urbefolkning, samene. De har blitt fratatt sitt språk og sin rett til å utøve sin kultur og sine tradisjoner. Behandlingen av samene opp gjennom historien er en stor skam.

For 38 år siden i disse dager var Norge vitne til vår største naturvernaksjon – kampen mot utbyggingen av Alta–Kautokeino-vassdraget. Men dette var ikke bare en naturvernkamp. Dette var vel så mye en kamp for urfolks rettigheter i Norge, for samenes rettigheter. Den 21. januar 1981 startet en gruppe samer den andre sultestreiken mot kraftutbyggingen. I starten av februar okkuperte en gruppe samiske kvinner kontorene til daværende statsminister Gro Harlem Brundtland.

Aksjonene ble for alvor starten på kampen for de samiske rettighetene. Selv om demningen i dag står i Alta-

elva, kan vi likevel 38 år senere fastslå at aksjonene ikke kom uten betydelige seire også. Noen år etter de mest dramatiske aksjonene åpnet kong Olav V Sametinget. Stadig flere kjente på stolthet, ikke skam, når de bar sine samiske drakter, når de snakket sitt samiske språk og utøvde sin samiske kultur.

Men samenes rettigheter må stadig forsvares. Stadig ser vi sterke konflikter rundt store naturinngrep i viktige samiske områder. En av de mest kontroversielle sakene er spørsmålet om å bruke Repparfjorden i Finnmark som en søppelplass for gruveindustrien. Sametinget har med stort flertall avvist disse planene. Men regjeringen ønsker visst ikke å ta de samiske protestene til følge, og kan om kort tid gi driftskonsesjon til gruveselskapet Nussir.

Et annet sted samiske retter utfordres, er på Fosen i Trøndelag. FNs rasediskrimineringskomité anmodet før jul regjeringen om å stanse arbeidet med kraftutbyggingen på Storheia, som er et viktig sørsamisk reindriftsområde. De har anmodet om at arbeidet stanses inntil de har fått se på saken. En sånn anmodning er ikke hverdagskost. Det er alvorlig i seg selv at FNs rasediskrimineringskomité har sagt at de vil se på denne saken. Desto mer foruroligende er det derfor at regjeringen blankt har avslått anmodningen fra FN.

Grunnlovsforslaget vi har til behandling i dag, innebærer at vi også i Grunnloven anerkjenner samene som urfolk. Det er klart at samene i Norge fyller vilkårene for definisjonen av urfolk i ILO-konvensjonen. Høyesterett avsa i 2001 en dom der det sies at ILO-konvensjonen utvilsomt gir samene status som urfolk i Norge.

Det burde derfor vært et soleklart flertall i denne sal for de endringene som foreslås. Det ville vært en viktig del av det arbeidet som vi må fortsette med – å rekke ut en hånd og si unnskyld for den urett som den norske stat opp gjennom mange år har begått mot samene, vårt eget urfolk.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [11:28:34]: Dagens § 108 i Grunnloven lyder:

«Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Som det framgår av Dokument 12:37 for 2015–2016, et grunnlovsforslag, har stortingsrepresentantene Kjersti Toppe og undertegnede fremmet et forslag om endring i § 108, hvor «det samiske folket» erstatter begrepet «den samiske folkegruppa». Forslaget er en oppfølging av grunnlovsforslag Dokument 12:31 for 2011–2012, og tilliggende forslag til § 108. Senterpartiet har på side 19 i Innst. 187 S for 2013–2014 en grundig begrunnelse for forslaget om å erstatte begrepet den samiske folkegruppe med det samiske folk. Denne begrunnelsen slutter

jeg meg fullt ut til også i dag, og det er ikke kommet nye forhold eller argumenter i saken som forandrer dette nå.

Betegnelsen urfolk er en minstestandard som skal kunne brukes om alle grupper som ikke har vært delaktig i etableringen av nasjonalstaten. Den har vært nødvendig å innarbeide for overhodet å få til en noenlunde ordnet dialog med de mest negative nasjonalstatene som minstestandard. Men betegnelsen folk er både i nasjonal og internasjonal lovgivning mye klarere og sterkere enn begrepet urfolk. Begrepet folk uttrykker den likeverdighet som Hans Majestet Kongen uttrykte i 1997 i sin tale til Sametinget, ved å slå fast at staten Norge er etablert på territoriet til to folk: nordmenn og samer. Bruken av begrepet det samiske folk utelukker ikke at samer også er et urfolk. Dette er det bred enighet om.

Da saken var oppe til behandling den 13. mai 2014, stemte 92 representanter for Senterpartiets forslag, mens 76 representanter stemte imot. Det var Høyres og Fremskrittspartiets representanter som stemte imot Senterpartiets forslag. Forslaget fikk derfor ikke grunnlovsmessig flertall.

Det foreliggende forslaget, fra Kjersti Toppe og undertegnede, var nok et forsøk på å komme videre og avslutte en debatt om begrepene samisk folkegruppe eller urfolk, sånn at Stortinget framover kunne konsentrere seg om arbeidet for mer likeverdig behandling av det samiske folket i forhold til det norske folket, i alle sammenhenger. Dette gjelder ikke minst innenfor utdanning, næringsliv og kultur. Likeverdig mulighet for utdanning i samiske språk, med dyktige lærekrefter og moderne studiemateriell, er svært viktig framover, likeledes å gi mulighet for bedre lønnsomhet i det moderne næringslivet som har sin basis i den samiske kulturen, og som skal gi arbeidsinntekt for mange – og jeg understreker mange – blant det samiske folket.

Forslaget fra Kjersti Toppe og undertegnede var altså et forslag for å forene partiene på trygg nasjonal og internasjonal begrepsgrunn. Høyres Michael Tetzschner var ved denne debatten den 13. mai 2014 svært forståelsesfull for Senterpartiets forslag. I dag er vi tilbake i skyttergravene, og det er tilbakegang.

Jeg vil stemme for at Dokument 12:37 for 2015–2016 bifalles, altså vil jeg stemme imot III i innstillinga.

Magne Rommetveit hadde her teke over presidentplassen.

Ulf Leirstein (FrP) [11:33:10]: Jeg har forstått det slik at representanten fra SV, Knag Fylkesnes, ikke skjønnte begrunnelsen til Høyre og Fremskrittspartiet for hvorfor vi sier nei. Men jeg skjønnte i hvert fall veldig tydelig begrunnelsen til Knag Fylkesnes for hvorfor SV har tenkt å si ja. Det må rett og slett være den dårlige samvittigheten man har overfor den samiske folke-

gruppen. På grunn av den uretten som mange har gjort dem gjennom mange år, skal altså SV stemme for denne grunnlovsendringen, og det er begrunnelsen for å endre Grunnloven. Det synes jeg er en pussig begrunnelse. Det vitner om at mange som deltar i denne debatten, ikke egentlig har satt seg inn i hva som står i Grunnloven i dag. I dag står det:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Dette står i Grunnloven i dag, så det man er ute etter å sikre, står i Grunnloven i dag. Vårt poeng er at skal man endre Grunnloven, legge til noe eller trekke fra noe, bør det være veldig gode grunner for hvorfor man skal gjøre det. Det står i Grunnloven i dag at «den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv». Jeg har ikke foreslått at den paragrafen skal fjernes. Derfor kan jeg ikke fatte at man skal bli beskyldt for å ha fordommer på grunn av at man ikke slutter seg til et forslag som SV mener er viktig å få vedtatt. Hvis vi har fordommer, betyr vel det at den svenske Riksdagen har fordommer. Den svenske Riksdagen har ikke tatt ordet «urfolk» inn i sin grunnlov, så jeg antar at det betyr at man da mener at vårt broderfolk er fullt av fordommer?

Og hva med Senterpartiet? Senterpartiets opprinnelige forslag, fra to av representantene deres, er å få inn begrepet «folket». Det er absolutt et forslag vi kunne se på. Vi har selvfølgelig vurdert forslaget fra representantene Lundteigen og Toppe, men vårt poeng er at det skal være veldig gode grunner til å endre Grunnloven, og vi har valgt ikke å støtte det forslaget sånn som det da var fremmet. Men det var det Senterpartiet egentlig ønsket, og så har Senterpartiet i komiteen landet på at man skal støtte forslaget om å ta inn «urfolk». Men betyr det at Senterpartiet også har fordommer, siden de i utgangspunktet ikke ville ta inn begrepet «urfolk»?

Vi kan ikke drive å karakterisere hverandre på denne måten. Dette handler ikke om fordommer, og dette handler ikke om debatten for og mot opprettelsen av Sametinget. Ja, Fremskrittspartiet var imot opprettelsen av Sametinget, og Fremskrittspartiet er ikke for at vi skal ha et sameting. Det står i vårt partiprogram, men det handler ikke om fordommer. Og det er ikke slik at det er 100 pst. oppslutning blant den samiske folkegruppen om Sametinget som institusjon, men det betyr jo ikke at de i den samiske folkegruppen som ikke støtter det tinget, har fordommer. Det er ikke det dreier seg om, det dreier seg om hvordan vi skal forvalte landet vårt og ressursene våre.

Så er jeg veldig glad for at Knag Fylkesnes' partifelle Lars Haltbrekken tok ordet, for da var det jo helt tydelig

at man vil endre denne paragrafen for å sikre ytterligere rettigheter for den samiske folkegruppen. Det kom en rekke eksempler på saker hvor man fra SVs side tydeligvis mener at Stortinget og Stortingets flertall overkjører den samiske folkegruppen, men ved å endre Grunnloven skulle det altså bli slutt på det. Det var essensen i innlegget til Haltbrekken.

Da er jeg tilbake til det som var utgangspunktet for mitt innlegg. Vi ønsker ikke å endre Grunnloven, da vi tror at en endring i denne paragrafen kan endre rettstilstanden, og det ønsker vi ikke. Selv om det er sagt at man ikke skal endre rettstilstanden, er vi overbevist om at det fort kan bli konsekvensen av å endre denne paragrafen. Derfor mener vi at dagens paragraf, med den ordlyden den har i dag, skal være det som ligger til grunn, og derfor stemmer vi imot de endringsforslagene som er lagt fram.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:38:01]: Denne saka handlar utelukkande om å treffe gjeldande rett internasjonalt, altså at vi har formuleringar her som vi allereie er forplikta av.

Når det gjeld statusen til samane som urfolk, er det – som representanten Haltbrekken òg poengterte i sitt innlegg – ein høgsterettsdom frå 2001 som seier at etter ILO-konvensjonen si avgjerd har samane status som urfolk i Noreg. Altså: Noreg har gjennom FN-systemet ratifisert og implementert avgjerder som gir samane den statusen i Noreg. Det er den rettstilstanden vi har.

Det å anerkjenne samane som urfolk i Noregs grunnlov, som er spørsmålet her, endrar ikkje rettstilstanden, men er ei anerkjenning i vår grunnlov av det som allereie er ein direkte konsekvens av at vi har slutta oss til ILO-konvensjonen. Så det er motviljen mot å bruke omgrepet «urfolk» eg spinn vidare på. Eg har ingen grunn til å tru at det er fordomar som er drivkrafta bak Høgres standpunkt i denne saka. Eg trur rett og slett det er tradisjonell, gamal ueinigheit som har vore mellom Høgre og SV, der Høgre er grunnlovskonservativ, og SV er grunnlovsprogressiv – for å seie det slik.

Men når ein ser på historikken til Framstegspartiet i denne saka, trur eg deira grunngeving er ei anna. Dei har representantar som har tatt til orde for at ein ikkje skal flagge på samefolkets dag. Dei har representantar som har tatt til orde for at ein skal nekte samane eigne skilt, at Sametinget skal leggjast ned – i nyare tid. Vi har hatt statsrådar med ansvar for justisfeltet, som har nekta å svare på spørsmål som angår samiske forhold. Situasjonen vi står i her, er ganske spesiell for akkurat det partiet, men denne saka handlar eine og aleine om å tilpasse Noregs grunnlov til det som er gjeldande rett i Noreg og internasjonalt, om å omtale som «folk» og som «urfolk», anerkjenne det. Dermed har ein absolutt ikkje noko

dårleg samvit, men eg vil streke under at det å ikkje anerkjenne samane som urfolk bidreg til ei uklok linje frå staten si side, der ein skapar meir støy, meir mistanke, som er heilt unødvendig i ei tid der prosjektet må vere å skape forsoning og samling mellom folka Noreg som stat er bygd på.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [11:41:14]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 111 (levestandard og helse) og Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 i Grunnloven (levestandard og helse) (Innst. 127 S (2018–2019), jf. Dokument 12:9 (2015–2016) og Dokument 12:25 (2015–2016))

Ulf Leirstein (FrP) [11:42:00] (ordfører for saken): Vi skal nå behandle to forslag, som omhandler en ny paragraf i Grunnloven om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse.

Litt om bakgrunnen: Menneskerettighetsutvalget, som i sin tid var nedsatt av presidentskapet, avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 for 2011–2012. Begge forslagene vi behandler i dag, fremmes med den begrunnelse som framkommer i nevnte dokument.

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse. Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, sluttet seg ikke til forslaget, jf. særmerknad gjengitt i Dokument 16 for 2011–2012 punkt 11.4.2.

La meg først kort redegjøre for forslagsstillernes begrunnelse basert på nevnte utvalgs begrunnelse.

Utvalget viste til at for at enkeltindivider skal kunne leve et liv i verdighet og samtidig benytte seg av den frihet som alle mennesker er født med, er det essensielt at de mest elementære og grunnleggende menneskelige behov er dekket. Dette er tilgang til mat, vann, klær, bolig og helsehjelp. Utvalget viste videre til at grunnlovfesting av disse rettighetene ikke ville medføre andre rettslige endringer enn selve grunnlovfestingen. I dag sikrer den ordinære lovgivningen både sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. Etter utvalgets syn ville en grunnlovfesting sikre at statens myndigheter også i framtiden prioriterer det offentliges ressurser på en slik måte at mennesker i Norge kan leve et menneskeverdig liv. Grunnlovfesting ville etter utvalgets syn også kunne være retningsgivende ved utforming av regelverk samt ved iverksettelse av tiltak som kan fremme helse og levestandard i befolkningen.

Så til komiteens flertallsinnstilling. De framsatte forslagene bygger altså på Menneskerettighetsutvalgets forslag og er tidligere framsatt som en del av Grunnlovsforslag 31 for 2011–2012. Ingen av forslagene oppnådde imidlertid det grunnlovsmessige flertall ved behandlingen i Stortinget den gang. Og slik flertallet ser det, har vi en omfattende lovgivning i Norge som er ment å ivareta behovet for sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. I første rekke gjelder dette folketrygdloven, som skal sikre økonomisk trygghet ved arbeidsledighet, sykdom, uførhet og alderdom. Folketrygdloven dekker imidlertid ikke alle forhold og suppleres av bl.a. sosialtjenesteloven, pasientrettighetsloven, folkehelseloven, husleieloven m.fl.

Innstillingen mener et flertall, alle medlemmer unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, at dagens lovverk ivaretar den nødvendige lovregulering for å sikre borgerne en tilfredsstillende levestandard og helse.

En grunnlovsfesting av denne typen rettigheter vil gjøre det vanskelig for senere stortingsflertall å endre lovgivningen, bl.a. fordi det er Høyesterett som i siste instans tolker rekkevidden av Grunnloven. Over tid vil dette forsterke rettsliggjøringen på bekostning av folkestyret.

Basert på dette foreslår flertallet derfor at forslagene til ny § 111, samtlige alternativer, ikke bifalles.

Dag Terje Andersen (A) [11:46:03] (komiteens leder): Med presidentens tillatelse vil jeg ha en prinsipiell tilnærming til dette forslaget, men som for så vidt også er dekkende for sak nr. 5, om kulturell identitet, sak nr. 6, om retten til bolig, og sak nr. 7, om støy. Det er en tilnærming som på en måte gjelder alle disse sakene, og da trenger jeg ikke å ta ordet i hver enkelt sak.

Det har – som det ble sagt – med bakgrunn i Menneskerettighetsutvalgets rapport vært en diskusjon siden den ble overlevert presidentskapet i 2011. Det er en prinsipiell diskusjon om hva vi vil at Grunnloven skal være. Etter min oppfatning er det aller viktigste i Grunnloven folkesuvereniteten. Men så er det selvfølgelig også en viktig rolle for Grunnloven at den skal sortere makten og fordele den mellom de tre konstituerte makter, altså nasjonalforsamlingen, Kongen, dvs. regjeringa, og domstolene, og sikre de grunnleggende menneskerettighetene. Så langt tror jeg alle er enige om at det må være Grunnlovens formål.

Så er det en diskusjon om hvor mange spesielle rettigheter som skal nevnes i Grunnloven – utover det. Vi har kommet til den konklusjonen at ellers gode formål ikke nødvendigvis bør formuleres inn i Grunnloven. Denne gangen – og for det saksnummeret vi nå er på – gjelder det levestandard og helse. Jeg har heldigvis ikke hørt noen som mener at det at det – eller de tre øvrige jeg nevnte – ikke skal grunnlovsfestes, skulle bety at en

var mindre opptatt av folks levekår og helse, men det er altså vår oppfatning at det best løses gjennom særlov, gjennom meningsbrytning mellom regjering og storting, og at det til sjuende og sist er Stortinget som skal vedta lovene og budsjettene som skal gi tilfredsstillende levestandard og helse.

Vår bekymring er ikke hvert enkelt av disse forslagene – for enkelte av disse forslagene omhandler formål som vi er for – men det er ved en eventuell utvikling over tid der mange av den type forslag skulle komme til å bli grunnlovsfestet, at vi er redd for at det i sum kan føre til en større rettsliggjøring på bekostning av makten i denne salen, og i sin gode hensikt faktisk begrense folkesuvereniteten, som jeg mener er det aller viktigste ved Grunnloven.

Det er nevnt i tidligere debatter her i dag – om regjeringa, Kongen, den store makten – og det diskuteres hvor makten ligger, nå med en flertallsregjering og Stortinget. Det viktige prinsippet å huske på i Norge – synes jeg – et prinsipp som jeg er veldig, veldig glad for, er at det høyeste politiske organet i Norge er velgerne i valg, altså valgting. Det er gjennom valg og oppslutning om politikk at en skal få tilslutning til den utviklingen en ønsker innen helse, levestandard og andre rettigheter som vi har etablert i samfunnet – på grunn av en god politisk styring av samfunnet.

Det er vår oppfatning at ikke alle av den type forslag nødvendigvis bør tas inn i Grunnloven. Det er begrunnelsen for at vi stemmer imot det foreliggende grunnlovsforslag og – som jeg nevnte – de tre påfølgende.

Karin Andersen (SV) [11:50:28]: Jeg vil først fremme mindretallsforslaget som står i innstillingen.

Det er slik at Norge har ratifisert menneskerettighetene. Det betyr at det er et sett av regler som skal være styrende og førende for hvordan vi etablerer staten og forholdet mellom staten og innbyggerne.

Jeg er ikke i tvil om at alle partier i denne salen mener at staten skal ha ansvar for velferd og levekår for folk i Norge, men poenget med å grunnlovsfeste det er at det er en oppgave for staten å sikre det i konstitusjonen. Det vil ikke endre dagens rettstilstand for de ulike rettighetene som innbyggerne har, men det vil lage et fundament for å trygge rettighetene framover, men også å markere det tydelige ansvaret som Norge som stat skal ha for sine innbyggere. Det er en måte å tenke samfunn og stat på som bygger videre på fellesskapet og enkeltmenneskers rettigheter i det fellesskapet som Norge er.

Det er grunnlaget for, når Norge har ratifisert menneskerettighetene, at det bør nedfelles også i Grunnloven, slik som det ble foreslått da den store utredningen om implementeringen av menneskerettighetene både i lovverk og i Grunnloven ble lagt fram og utarbeidet.

Så både ser jeg i innstillingen og hører i debatten at man diskuterer dette med rettsliggjøring på bekostning av folkestyret. Det er en debatt jeg har undret meg over veldig lenge. For det er da vitterlig folkestyret som har vedtatt rettighetene. Det kan være ulike syn på hvor mye, hvor store og hvor omfattende rettigheter den enkelte innbygger skal ha til de ulike tjenestene, men uansett hvor man legger det nivået, er jo det beslutninger tatt av folkevalgte politiske organer. Den type rettsliggjøring av slike standarder eller velferdsgoder er en del av det folkestyret som man her sier at man føler at man begrenser. Det stemmer ikke. En grunnlovfesting som er foreslått her, vil jo ikke endre på det, for alle partier i denne salen mener at det skal være slike velferdsgoder og velferdstjenester. Jeg regner med at alle partier også er enige om at dette handler ikke bare om bevilgning av penger, men også om det lovverket som gir innbyggerne ulike rettigheter til velferdsgoder.

Jeg synes det er en veldig merkelig debatt. Jeg håper da virkelig ikke at det er slik at man mener at når det gjelder f.eks. mennesker med utviklingshemninger, funksjonshemmede, barn som trenger hjelp av barnevernet, eller de som trenger hjelp når de ikke kan forsørge seg sjøl fordi de er syke eller gamle, burde det egentlig vært avgjort av Stortinget i hver enkelt sesjon om de skal få noe, eller ikke skal få noe. Jeg oppfatter at det ikke er sånn situasjonen er. Jeg oppfatter at det man omtaler her som en rettsliggjøring og som noe nærmest negativt, egentlig er noe vi er ganske enige om alle sammen, hvis det da ikke er slik at det er noen som har tenkt å redusere disse rettighetene ganske kraftig. Da kan jeg skjønne at man også er bekymret for å ta dette inn i Grunnloven, men ikke slik situasjonen er nå, og slik de ulike partiene i hvert fall omtaler sine egne ønsker for ulike rettigheter til enkeltmenneskene. Så den begrunnelsen synes jeg kanskje er den rareste av alle.

Jeg vil også vise til at de andre nordiske land har tatt inn dette i sin grunnlov og konstitusjon, og at det så vidt jeg kan se, ikke gjør noen forskjell på at man der politisk også kan vedta ulike endringer i det underliggende lovverk. En slik grunnlovfesting som mindretallet, SV, foreslår her, vil jo bare stadfeste at staten uansett skal ha dette ansvaret. Så vil dimensjoneringen av det hele tida være en politisk debatt. Men når man nå velger ikke å ta dette inn, kan det også tolkes som et signal om at det kanskje ikke er så viktig for en del partier, slik at de mener at det skal være et bærende element i det ansvaret som styrende myndigheter har i Norge basert på konstitusjonen.

Med dette som begrunnelse ønsker vi at Stortinget vedtar at alternativ 2, som er foreslått, bifalles.

Presidenten: Representanten Karin Andersen har teke opp det forslaget ho viste til.

Det vert replikkordskifte.

Ulf Leirstein (FrP) [11:56:49]: Jeg synes representanten Karin Andersen hadde mange gode poenger i sitt innlegg. Jeg tror vi er veldig samlet om mye av det velferdsnivået vi har lagt grunnlag for i denne salen, og det er ingen intensjon om å skulle redusere kraftig i de godene man har lagt opp til, ved at man i dag ikke slutter seg til denne grunnlovsendringen. Men ser også representanten Andersen at det kan bli en utfordring hvis man tar for mange såkalte rettigheter inn i Grunnloven – at man flytter makt fra denne sal og over til Høyesterett, som da i siste instans vil tolke Grunnloven? Ser man at det også kan være en utfordring?

Karin Andersen (SV) [11:57:31]: Jeg ser ingen overhengende fare for det i Norge i dag. Det tror jeg er en litt tenkt og søkt argumentasjon, for dette handler ikke om å putte alle mulige slags rettigheter – enkeltvis – inn i Grunnloven, det handler om å stadfeste at menneskerettighetene, slik Norge har forpliktet seg til gjennom internasjonale konvensjoner, skal være en plikt for statens myndigheter å sikre sine innbyggere. Det betyr at det kan være ulike nivåer på dette, men det kan ikke lenger tolkes sånn at det ikke er en del av det konstitusjonelle ansvaret som staten har påtatt seg, og som vi er enige om at vi skal ha. Det var også et flertall, så vidt jeg husker, i det store, brede utvalget som utredet hvordan vi skulle implementere menneskerettighetene i vår konstitusjon, som svarte ja på det spørsmålet – så veldig søkt er det nok ikke.

Presidenten: Replikkordskiftet er avslutta.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [11:58:52]: Eg har berre nokre få kommentarar.

Noreg er blant dei OECD-landa som har grunnlovfesta færrest menneskerettar av alle. Av 30 OECD-land er altså Noreg blant dei landa som har grunnlovfesta færrest menneskerettar. Det er ikkje sånn at Stortinget går langt dersom ein hadde gått inn for dei forslaga vi no behandlar, som var ein del av den grunnlovsprosessen vi hadde knytt til å implementere menneskerettar i norsk grunnlov. Vi vil framleis liggje langt etter mange land. Finland, f.eks., går på enkelte område enda lenger i grunnlovfestinga av rettar enn det er grunnlag for i menneskerettane. Så det er ein annan måte å tenkje på. Ein går lenger, ein ønskjer å føre an, medan Noreg har vore veldig tilbakehalden med å implementere menneskerettar i den norske grunnlova, av ulike grunnar.

Der vi har vore langt framme, gjeld statens og rettsystemets grenser, men når det gjeld statens og retts-

temets plikter, spesielt statens plikter, dei sivile rettane, har Noreg framleis ein lang veg å gå. Av alle OECD-land er det 14 land av 30 som har grunnlovfesta tilfredsstillande levestandard. Hadde Noreg gjort dette, ville det ha auka til 15 – berre for å illustrere at dette ikkje er eit eksepsjonelt, uvanleg forslag, dette er vanleg praksis i svært mange land.

Så vil eg også gjere merksam på at det ikkje berre var SV som stod bak dette forslaget, slik det i dag kan sjå ut til. Det var også tre representantar frå Arbeidarpartiet og ein frå Venstre som støtta det da det opphavleg blei foreslått. Det er jo interessant at Stortinget frå ein periode til ein annan har gått frå å vere langt meir villig til å utvikle Grunnlova, til dagens storting, som førebels ser ut til å vere veldig konservativt.

Det er ingenting av det vi behandlar i dag, som kjem til å bli vedtatt, sjølv om det er openberre forhold som vi har ratifisert og implementert i anna lovverk, og der det neste steget burde vere å løfte det inn i Grunnlova, sånn at ein får eit enda sterkare vern i tider med auka uro rundt om i verda, som også kan kome til Noreg. Det er ikkje utenkjeleg at grunnleggjande ting som vi tar for gitt i Noreg, kan bli utfordra på mellomlang sikt.

Eg vil oppfordre enkeltrepresentantar som følgjer eige samvit, om å stemme for å utvide Grunnlova til også å gjelde tilfredsstillande levestandard.

Presidenten: Presidenten vil minna om at når det gjeld grunnlovsforslag, er det enkeltrepresentantar som står bak forslaga, og ikkje partia.

Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [12:02:14]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv) (Innst. 132 S (2018–2019), jf. Dokument 12:10 (2015–2016))

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:02:49] (ordfører for saken): Dette forslaget handler om å grunnlovfeste retten til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv. Forslagsstillerne vil ha en ny § 107 som slår fast:

«Statens myndigheter skal respektere og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.»

Samtidig slås det fast:

«Vitenskapens og kunstens frihet skal respekteres.»

Komiteen anerkjenner at kulturell utfoldelse og deltakelse i kulturelle aktiviteter er av stor betydning. Det er

av betydning både for personlig utvikling, for etablering og markering av identitet og tilhørighet og for livsglede og livsutfoldelse. Som ordfører for denne saken vil jeg faktisk understreke betydningen av at dette uttrykkes slik det gjør fra komiteens side: at vi har et parlament, en enstemmig folkevalgt forsamling, som anerkjenner at kunst og kultur er definerende for et samfunn, at kunst og kultur er helt grunnleggende for å bevare og fornye tradisjoner og åndsliv – ja, for demokrati og livsutfoldelse.

Det kan virke som en selvfølge at det er slik, men det er det ikke. Ikke alle land deler denne erkjennelsen, og historien har vist oss eksempler på akkurat det motsatte.

Verdien av den frie kunsten og kulturelle uttrykk kan ikke overvurderes. Det må ikke tas for gitt. Denne bevisstheten tar vi med oss også når vi drøfter grunnlovsendringer. Spørsmålet vi må stille oss, er imidlertid om grunnlovsfesting, slik det konkret er foreslått i denne saken, vil medføre en reell endring i dagens rettsstilstand. Uten at forslaget om ny § 107 gis et mer konkret meningsinnhold, tror jeg at det kan skapes tvil om bestemmelsens formål, og at Grunnlovens autoritet dermed faktisk svekkes.

Komiteen, alle unntatt SV, oppfatter at forslaget har som formål å definere statens ansvar for å tilrettelegge for og beskytte kulturlivet og den enkeltes muligheter til deltagelse. Samtidig mener komiteens flertall at en eventuell grunnlovsfesting ikke vil medføre en reell endring i dagens rettsstilstand. Det er derfor ikke riktig, etter komiteflertallets oppfatning, å vedta en slik endring uten at en eventuell ny paragraf har mer substans.

Vi har samtidig en sektorlovgivning i dag gjennom kulturloven. Lov av 29. juni 2007 nr. 89 om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd, bedre kjent som kulturloven, har nettopp som formål å sikre at alle kan få anledning til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

Komiteen tilrår at forslaget ikke vedtas.

Freddy André Øvstegård (SV) [12:06:18]: Kultur er dypt viktig – både for hvert enkelt menneske og for samfunnet. Det er et grunnleggende gode som mennesket er avhengig av for å utvikle seg og leve et godt og ikke minst meningsfylt liv. Og det er ytringer og uttrykk for meninger, tanker og følelser. Kunst og kultur har en verdi i seg selv, som det er umulig å sette en pris på.

SV foreslår å grunnlovfeste i en ny § 107 at statens myndigheter skal legge til rette for og respektere at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk. Vitenskapens og kunstens frihet skal respekteres. Det heter det i forslaget. Dette er i tråd med Menneskerettighetsutvalget, som etter et grundig og reflektert arbeid foreslo en ny § 107 i Grunnloven om

retten til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv.

Å grunnlovsfeste retten til kultur og kulturens frihet er skremmende aktuelt og viktig akkurat nå. Vi lever i en tid hvor viktige demokratiske verdier og spilleregler er under press. Samtidig som tilliten til det etablerte forvirrer mange steder og medievirkeligheten blir stadig mer fragmentert, er autoritære krefter i en falsk populistisk klesdrakt på frammarsj. I ulike former og grader er de både i gatene og i mange land også ved makten.

I Ungarn, f.eks., har den dypt konservative og høyre-radikale regjeringen presset gjennom at enkelte teateroppsetninger ikke skal settes opp, fordi den er kritisk til innholdet. Det er dypt alvorlig at vi i Europa i 2019 har land som gjør så alvorlige innskrenkninger i kulturens og kunstens frihet. For kunstens og kulturens frihet er en grunnleggende demokratisk verdi. Det er helt parallelt med det vi vanligvis forstår som ytringsfrihet – frie uttrykk for tanke og mening i kunstens og kulturens form. Samfunnets frihet er like avhengig av friheten til slike uttrykk som til andre ytringer.

Vi har grunnlovsfestet en rekke friheter og rettigheter i Norge, f.eks. forsamlingsfrihet og ytringsfrihet. Men innbyggernes rett til å oppleve kulturtrykk – og ikke minst statens plikt til å respektere kunstens og kulturens frihet – er ikke grunnlovsfestet. Det bør vi endre, spesielt i en tid som nå, hvor disse demokratiske verdiene er under press.

Vi trenger et sterkt, grunnlovsfestet forsvar for kunstens frihet. Vi kan aldri vite hvordan den politiske situasjonen i Norge vil være om 10, 20 eller 50 år. Et raskt blikk på det kontinentet vi er en del av nå, viser det altfor tydelig. Kanskje vil vi en gang angre bittært på at ikke et stort nok flertall vedtok denne endringen og benyttet seg av muligheten i 2019.

Vi har allerede politikere i Norge som har vært ute og truet med å kutte statsstøtten til teatre og museer på grunn av innhold de ikke liker. I fjor sommer var f.eks. representanten Sylvi Listhaug ute og krevde at 22. julisenteret skulle fjerne en del av sin utstilling, og viste til at senteret mottok offentlige kroner. Nå før jul raste debatten da Oslo FrP og representanten Christian Tybring-Gjedde krevde kutt i støtten til Black Box teater etter en provoserende forestilling på scenen.

Dette er også angrep på kunstens og kulturens frihet. Å bruke pengemakt og staten for å hindre uttrykk og metoder som er provoserende, er å gripe inn i frie ytringer på en helt uakseptabel måte. Likevel foreslår representanter fra et av Norges regjeringspartier å gjøre nettopp det. Det viser oss at heller ikke vi her i Norge er immune mot de tendensene vi ser ute i verden – tvert imot. Også i Norge må vi forsvare viktige demokratiske

verdier, som kunstens frihet. Derfor er dette forslaget viktig.

Parallellen til ytringsfriheten, § 100 i Grunnloven, er interessant av flere grunner, bl.a. fordi en viktig del av vår § 100 og ytringsfriheten er det såkalte infrastrukturkravet:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.»

Dette kravet har vært grunnlaget for en aktiv mediepolitikk, for mediemangfold og for det offentlige ordskiftet.

Vi trenger et slikt infrastrukturkrav også for kunstuttrykk og kultur – både for å forankre en offentlig kulturpolitikk som legger til rette for et mangfold av kulturuttrykk, og for å forankre det at alle innbyggere har krav på dette grunnleggende, viktige menneskelige godet, uavhengig av hvem de er. Derfor er jeg skuffet over at Arbeiderpartiets representanter, som vanligvis framstiller seg som kulturens forsvarere, ikke har stilt seg bak forslaget i komiteen. Jeg er også veldig spent på om Venstre, som sitter med kulturministeren, mener alvor med det de skriver i kulturmeldingen som nettopp er levert til denne sal.

Nå har alle sammen virkelig muligheten til å vise at kulturens samfunnsbyggende og demokratiske kraft er mer enn bare ord i et dokument.

Jeg tar opp SVs forslag.

Presidenten: Representanten Freddy André Øvstegård har teke opp det forslaget han refererte til.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:13:10]: Grunnen til at eg tek ordet, er at eg føler det ligg i korta at me som ikkje går inn for å grunnlovsfesta dette, er imot kulturell fridom og kulturelt mangfald. Eg meiner, og for meg er det heilt avgjerande, at slik som Grunnlova er i dag, og med dei lovene og reglane som me har elles, er dette godt vareteke. Det er viktig for oss at me har ei grunnlov som ikkje vert for omfangsrik, men som samtidig er tydeleg på det aller viktigaste, og at me klarar å halda ho på dette nivået. Det er greitt å ta med seg.

Eg trur det er viktig at me set nokre grensar for kva Grunnlova skal ta opp i seg. Me har det viktigaste grunnlaget i lova i dag, og eg har tillit til at dei andre lovene og reglane vil styra i detalj korleis me skal sikra dette framover.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [12:14:23]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll

Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovfesting av retten til bolig) (Innst. 129 S (2018–2019), jf. Dokument 12:27 (2015–2016))

Nils T. Bjørke (Sp) [12:15:07] (ordfører for saka): Det er mange gode intensjonar bak grunnlovsforslaget om retten til eigen bustad. Samstundes er det for oss i Senterpartiet eit spørsmål om kva slags prinsipp og føringar som skal inn i Grunnlova, som nemnt i førre sak.

Ein del prinsipp og reglar er det andre lover som skal ta inn. Ein bustad er eit velferdsgode på linje med arbeid, helse og utdanning. Ein trygg og stabil busituasjon er ei nødvendig ramme i livet til alle menneske. Det er sjølv sagt eit mål i bustadpolitikken at alle skal ha høve til å eiga sin eigen bustad. Men er det noko som høyrer heime i Grunnlova? Eg som saksordfører, og fleirtalet i komiteen har slutta seg til, har i grunngevinga for å avvisa forslaget vist til dei mange områda som regulerer bustadpolitikken i dag. Både sosialtenestelova, arbeidet for statleg og lokalt bustadsosialt arbeid tek dette opp i seg. Me har difor vist til at me går ut frå at den bustadsoziale handlingsplanen vert revidert i 2020.

Det er ingen tvil om at det å finna seg eigen bustad er utfordrande for mange. I fjor passerte kvadratmeterprisen for nye einbustader 35 000 kr. For brukte bustader var prisen om lag 10 000 kr lågare. Samstundes har leigepreisane gått opp i takt med prisauken elles. Nålaugget kan difor vera trongt for mange av dei som vil inn på marknaden. I tillegg har den nye reguleringa på bustadmarknaden i Oslo, som det har vore naudsynt å få igjennom, òg bidratt til å gjera det vanskelegare for somme. Det er viktig at me får ei betring for dei som vil kjøpa seg eigen bustad for første gong. Det er òg ei stor utfordring at mange vanskelegstilte og personar med særlege behov manglar bustadtilbod, og at gruppa bustadlause ikkje minkar. Difor trengst det eit bustadsosialt løft i Noreg som sikrar alle retten til eigen bustad.

Når me meiner dette ikkje høyrer heime i Grunnlova, men i kommunane sitt arbeid, er det ut frå ei meining om at det er kommunane sjølve som må bidra til å utvikla ein variert bustadmarknad, tilpassa innbyggjarar i ulike livsfasar og skiftande økonomisk situasjon.

Det er viktig at det også utanfor dei mest sentrale strøka er ein leigemarknad som fungerer. Kommunane må ta ansvar for å regulera eit tilstrekkeleg tal tomter. I pressområde må kommunane samarbeida om dette. Me i Senterpartiet meiner at det er naudsynt med tiltak som både sikrar bustadfornying i utkantområde, og at kommunane ved å etablere kommunale tomteselskap kan få ned tomteprisane.

Det har vorte for komplisert og kostbart å byggja bustader i Noreg, og det øydelegg for ein velfungerande bustadmarknad i både by og bygd. Det er viktig at alle er

sikra tilgang på ein bustad til ein akseptabel pris. Difor må me halda fram med å styrkja dei bustadpolitiske verkemidla i Husbanken, slik at kommunane vert best mogleg i stand til å gjennomføra ein aktiv bustadpolitikk tilpassa lokale behov. Men me trur ikkje at løysinga er å leggja det inn i Grunnlova, og eg vil difor anbefale fleirtalsinnstillinga om at forslaget ikkje vert vekteke.

Karin Andersen (SV) [12:18:42]: Først vil jeg ta opp mindretallsforslaget i saken.

Det er slik at staten har ulike plikter og skal legge til rette for at de enkelte innbyggerne kan ha tilgang på de mest fundamentale rettighetene, som er avgjørende for at man kan fungere som likeverdig borger. Det å sikre at innbyggerne kan fungere som likeverdige borgere, er et av de viktigste utgangspunktene for dette forslaget – som jeg har fremmet i flere stortingsperioder. Det kommer jeg til å gjenta så lenge jeg er her, fordi jeg mener at dette er et så grunnleggende behov som mennesker har i Norge, for at de skal kunne få oppfylt sine andre menneskerettigheter, f.eks. retten til privatliv, f.eks. muligheten til å ha et arbeid, f.eks. muligheten til å kunne ta utdanning, f.eks. muligheten for at det skal være nyttig å motta helsetjenester. Hvis man ikke har et trygt sted å bo, vet vi at veldig mye av dette egentlig ikke kommer til å fungere særlig godt, fordi bolig er så fundamentalt for tryggheten og privatlivet til de enkelte menneskene.

Grunnloven har pålagt staten å ivareta en del av menneskerettighetene. Vi har også ratifisert menneskerettskonvensjonen. Vi har diskutert det i en tidligere sak her og hatt et litt bredere perspektiv på det, og også det var Stortinget imot. Men ulike deler av slike behov er fastsatt i Grunnloven allerede i dag, og det viser jo at også resten av Stortinget mener det er riktig at en del av disse forholdene reguleres i Grunnloven. Det gjelder selvfølgelig det som har med styresett og rettssikkerhet og slike ting å gjøre, men også retten til arbeid og et rent miljø står i Grunnloven. Så kan man spørre seg om det styrer nok av det regjeringen gjør på det området. Det er jeg nok ganske kritisk til. Men det står der, og det betyr at det er en forpliktelse som Stortinget har pålagt styrende myndigheter og seg sjøl.

Så det er ulike plikts- og rettighetsbestemmelser som er fastsatt i Grunnloven, og som anses som det samfunnet og myndigheter mener er avgjørende for å ivareta både samfunnets og enkeltmenneskets behov, de grunnleggende behovene. Det kan ikke være noen tvil om at bolig er et grunnleggende behov i Norge. Det er bare å stikke nesa utenfor denne salen i dag, så ser man jo at det er nærmest livsfarlig å ikke ha det. Det er lite i enkeltmenneskets liv som er på stell hvis man ikke har et trygt sted å bo.

Det er helt riktig at dette også er regulert i en god del annen lovgivning. Men den sosiale boligpolitikken i Norge er kraftig svekket de siste årene. Den er kraftig svekket, og det vi ser nå, er veldig alvorlig, fordi boligmarkedet er i ferd med å bli kanskje den største forskjellsmaskinen vi har i landet, mellom dem som har, og dem som ikke har. De som har bolig, får nytte av store skattesubsidier, og de som ikke har, må betale store summer for å leie seg inn – penger de ikke har. Bostøtten har også falt som en stein de siste fem årene. Den sosiale boligpolitikken er så svekket at retten til bolig virkelig hadde fortjent en plass i Grunnloven i dag, for å sikre dette på en bedre måte, slik at det ikke skal være opp til f.eks. hver kommune å sikre det, rett og slett fordi dette er utgangspunktet. Alle som sier de er opptatt av enkeltmenneskets muligheter i samfunnet, burde være for dette forslaget.

Jeg mener også det er et demokratisk problem for samfunnet, for folk som er bostedsløse, som må flytte mye og ikke har en stabil og god bosituasjon, har ikke på samme måte som andre mulighet til å delta i demokratiet på like vilkår som andre. Det burde være en av samfunnets og statens viktigste oppgaver å legge til rette for det.

Privatliv nevnte jeg tidligere. Det står det faktisk i Grunnloven at man har rett til. Så kan man kanskje diskutere litt hva det betyr, men det er veldig vanskelig å ha et privatliv hvis man skal bo på hospits, f.eks. – det er umulig.

En annen ting ved å skulle grunnlovfeste bolig, noe som er annerledes enn en del av de andre tingene vi har snakket om, er at en bolig faktisk er en materiell gjensstand. Man kan telle boliger, man kan vedta antall boliger, man kan telle dem som er bostedsløse, eller dem som ikke har mulighet til å skaffe seg et trygt sted å bo, enten ved å leie eller å eie. Det er altså mulig å gjøre politiske vedtak når det gjelder bolig, som det er vanskelig å gjøre på en del andre områder, fordi det rett og slett er mulig å kvantifisere det. Det er mulig å gjøre helt klare vedtak for å sikre akkurat denne rettigheten. Derfor skulle det ikke være noen særlig tungtveiende eller praktiske grunner som skulle tale imot det. Jeg har vært med på mange diskusjoner om bl.a. retten til arbeid, som også er nedfelt i Grunnloven. Det er litt vanskeligere å si hvordan staten egentlig skal sikre det, hvordan det rent faktisk skal foregå. Med bolig er det annerledes, rett og slett fordi der er det mulig å gjøre helt konkrete vedtak i helt konkrete saker og telle resultatene.

Det er mange måter dette kan gjøres på, og det er mange ulike ting som må følge av en slik grunnlovfesting som forsterker den sosiale boligpolitikken, som forsterker arbeidet som skal gjøres i kommunene, som saksordføreren var oppe og snakket om, som forsterker

Husbanken med både virkemidler, penger og muligheter til å sikre et slikt formål som dette. Men dette er altså et mål vi kunne nådd. Det er rett og slett noe av det det hadde vært mulig å vedta, og som kunne fått en helt praktisk konsekvens for noen av de menneskene i samfunnet som har det aller vanskeligst.

Det å kunne sikre at mennesker i utrygge situasjoner har en trygg bolig, tror jeg hadde vært en stor fordel når vi ser på de store ressursene som landet bruker på å rehabilitere mennesker som f.eks. har vært gjennom soneing, rehabilitere mennesker som har vært gjennom rusbehandling, rehabilitere mennesker som har vært i vanskelige situasjoner, og som skal tilbake til samfunnet, og som ender opp i en situasjon der det er mangel på bolig som gjør at det går helt galt gang på gang.

Jeg er veldig lei for at Stortinget ikke ser at dette er en av de mest konkrete og virkningsfulle forpliktelsene staten burde ta på seg, som ville sikre noe av det helt grunnleggende i enkeltmenneskers liv og muligheter til både å ha privatliv, delta i demokratiet, ta imot helsetjenester, ta imot utdanning, stå i arbeid – i det hele tatt alle livets viktigste forhold.

Jeg forstår at forslaget kommer til å bli nedstemt nå, men jeg kan forsikre at dette forslaget også kommer til å komme til behandling i neste stortingsperiode.

Presidenten: Representanten Karin Andersen har teke opp det forslaget ho refererte til.

Det vert replikkordskifte.

Ulf Leirstein (FrP) [12:27:41]: Man kunne kanskje et øyeblikk få et inntrykk av at forslaget om grunnlovfesting av retten til bolig var grunnlovfesting av retten til å eie bolig. Man kunne få et inntrykk av det ut fra hva det ble argumentert for, men det er kanskje ikke det man mener.

Det jeg hengte meg opp i, var det som ble sagt om at dette kunne man ikke overlate til kommunene. Det er jeg litt overrasket over at lederen av kommunalkomiteen sier, som er representant for SV, et parti som veldig ofte snakker nettopp om at kommunene skal løse mange oppgaver og ikke minst langt flere oppgaver, og man er veldig opptatt av at staten skal løse helst færre oppgaver. Vi har sett det f.eks. i debatten om eldreomsorg, hvor man er veldig opptatt av at dette skal kommunene løse, vi skal ikke ha statlige forsøk på eldreomsorg. Men når det kommer til bolig, har SV tydeligvis ingen tiltro til at norske kommuner skal løse situasjonen. For Framskrittspartiet er det helt avgjørende at det nettopp er kommunen som løser disse problemene, for det er kommunen som er nærmest dem som trenger bolig. Er det slik å forstå at man mener at norske kommuner ikke er i stand til å gjøre den oppgaven?

Karin Andersen (SV) [12:28:40]: Først til dette med eie og leie: Nei, dette forslaget tar ikke sikte på at alle skal eie, men også der er det behov for å gjøre ganske store endringer, slik at flere kan få mulighet til å eie, for det er jo den viktigste måten folk sparer på i dag. Så alle som leier, taper ganske mye.

Nei, det er ikke slik at vi ikke har tillit til kommunene, men kommunene får altfor svake virkemidler fra staten – bl.a. gjennom Husbanken og de begrensningene som nå er lagt på Husbanken – til å gjøre det mulig for flere å komme inn i både leie- og eiemarkedet.

Innstramminger har denne regjeringen gjort ved at man har latt være å justere bostøtten, som jo har falt som en stein. Da kan man spørre kommunene hva de synes om det, for nå sitter kommunene igjen med utgiftene til sosialhjelp, for et sted må folk bo. Det koster det hvite ut av øyet både for kommunene og for den enkelte, og det er en regning som staten burde tatt en mye større del av.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

Freddy André Øvstegård (SV) [12:30:03]: Jeg tok ordet for å adressere noe av den argumentasjonen som jeg ser går igjen i flere av disse sakene. Det er det evige: Ja, det er gode intensjoner og dette er et viktig forslag, men det er kanskje ikke helt viktig nok for å grunnlovsfeste det.

Når det er snakk om noe så grunnleggende som et tak over hodet – en helt grunnleggende sosial rettighet, som er forankret også i menneskerettighetene – forstår ikke jeg helt den argumentasjonen. For meg tyder det litt på at man sitter der man sitter, og når man sitter trygt på en benk i denne salen, forstår man kanskje ikke fullt ut hvor grunnleggende viktig den rettigheten er for mennesker.

Representanten Andersen sa det godt: Uten et bosted blir mange av de andre rettighetene i Grunnloven ganske meningsløse.

Dette vitner egentlig om to forskjellige litt overordnede, kanskje til og med filosofiske, retninger i denne debatten. På den ene siden er man utelukkende opptatt av hva man kan kalle de åndelige frihetene og rettighetene – og dem er vi alle enige om, alt fra ytringsfrihet, forsamlingsfrihet til de sivile og politiske rettighetene – og hvor viktig det er at de er reflektert i grunnloven vår. På den andre siden har vi de mer materielle rettighetene. Det er ganske meningsløst å sette de to opp mot hverandre og prøve å si at den ene er viktigere enn den andre. Det jeg iallfall mener er tydelig, er at disse materielle rettighetene er grunnleggende viktige for om et menneske skal ha mulighet til å ha glede og nytte av sine andre rettigheter og friheter i samfunnet. Vi trenger begge deler. Vi er nødt til å ta på større alvor at materielle rettigheter,

som et sted å bo, er helt avgjørende for et menneskes liv og muligheter.

Som en person som selv nettopp har kommet ut av et boligmarked og leiemarked som student, kjenner jeg også litt på en følelse av provokasjon på vegne av dem som for kort tid siden var mine medstudenter. I dette landet står man i en situasjon der man enten må ta opp store lån eller få hjelp fra foreldrene sine – hvis man er så heldig at man har foreldre med store lommebøker – eller bli kastet ut i et leiemarked uten sjanse. Vi har et så uregulert boligmarked i Norge, at de som faller gjennom i det klasseskillet, faller langt. Derfor hadde det vært noe vakkert over det hvis Stortinget – som man gjorde med retten til arbeid – anerkjente denne mer materielle retten og tok det som mange føler, på alvor og sa: Alle her i landet skal ha både rett til ytringsfrihet og de åndelige frihetene våre og den helt grunnleggende retten det er å ha et sted å bo, som man aldri kommer utenom, og som er et grunnlag for alle andre rettigheter og friheter i dette landet.

Solfrid Lerbrekk (SV) [12:34:03]: Når me har fremja grunnlovsforslaget om rett til bustad, er det av fleire grunnar.

Me meiner f.eks. at det vert feil at Grunnlova stadfestar staten si plikt til å følgja menneskerettane, og samtidig ikkje stadfestar elementære føresetnader for dette. Menneskerettane, som er grunnlovsfesta, pålegg bl.a. staten å sikra at alle har tilgang til å utøva arbeidsevna si. Me i SV meiner at det då er eit paradoks at ein ikkje òg har stadfesta i Grunnlova retten til bustad – for korleis kan ein i Noreg gå på jobb regelmessig, utan å ha ein plass å bu? Det er til tider svært kaldt. Me ser meir og meir til farlege klimaendringar i form av hyppigare og meir ekstremvær. Og ikkje minst: Korleis skal ein kunna ta vare på helsa si, som ein må ha for å kunna jobba, viss ein ikkje har ein plass å bu?

Ting heng saman her. Grunnlova kan med dette ta eit skritt mot å verta meir heilskapleg, i form av at innbyggjarane i dette landet òg kan få grunnlovsfesta retten til bustad, sett i samanheng med andre personlege rettar som òg er grunnlovsfesta – i ei verd og i eit Noreg der forskjellane aukar fort, og der akkurat dette kan føra til større sosial uro. Fleire og fleire vil med dette føla seg oversette. Der og då å gje eit tydeleg signal ved å gje folk som oftast sit nedst ved bordet, ein grunnlovsfesta rett til ein plass å bu, kan ikkje vera meir enn riktig, i mitt hovud.

Det flyt ikkje akkurat over med hus og leilegheiter i dette landet, men media kan til stadigheit visa til bustadhaiar som sit og rugar på tomme leilegheiter berre fordi dei kan, har råd og tener utruleg mykje pengar på det. Eg fryktar at det gjev grunnlag for endå meir politi-

karforakt når Stortinget på generelt grunnlag ikkje vil føra ein politikk som motverkar denne utviklinga.

Om dette forslaget hadde vorte vedteke i dag, kunne me fått litt meir sving på svansen, for å seia det sånn.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [12:36:53]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om ny § 111 andre ledd (om støy) (Innst. 130 S (2018–2019), jf. Dokument 12:42 (2015–2016))

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [12:37:30] (ordfører for saka): Forslaget er ei endring av Grunnlova § 111, om å setje grenser for kva som kan tolererast av støy.

Støy er eit miljøproblem, og det er eit helseproblem. Det kan også vere eit alvorleg miljøproblem og eit alvorleg helseproblem. Det bør, etter kva komiteen meiner, gjerast endringar for å forsterke vernet folk har mot støy. Men komiteen meiner at Grunnlova ikkje er riktig stad for å gjere den typen endring.

Det er riktig at det er mykje forvirring rundt lovverket av i dag, og det bør ryddast opp i gjennom ei alminneleg lovendring med utgreiing på førehand, som kan sjå på korleis ein juridisk kan fastsetje ei bindande grense for kva som kan tolererast av støy – altså at ein bruker det alminnelege lovverket.

Forslaget er også veldig detaljrikt. Det gjer at på den eine sida er å rydde opp i det alminnelege lovverket den beste måten å gjere dette på. På den andre sida er forslaget såpass detaljert at dersom Stortinget hadde gått inn for å implementere dette i den norske grunnlova, ville ein ha lagt om til ein praksis som ville ha utvida Grunnlova vesentleg. Grunnlova frå 1814, og også i dag, er bygd på ein veldig prinsipiell inngang til korleis ein ønskjer å ha det i dette samfunnet – det er på eit prinsippnivå, ikkje på eit detaljnivå. SV er for å utvide kva prinsipp Grunnlova skal byggje på, men vi er ikkje tilhengarar av å auke detaljeringsnivået, kor djupt ned ein skal gå på ulike nivå – f.eks. som i dette forslaget, om støy.

Komiteen er difor samrøystes i at han ikkje ønskjer å vedta dette grunnlovsforslaget, og det er også SVs meining i denne saka.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:40:01]: Dagens § 112 er Grunnlovens viktigste flaggparagraf. Den sier at enhver har rett til et miljø som sikrer helsa, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Paragrafen handler altså om menneskets miljø og det økologiske samspillet i naturen – ingenting er viktigere for framtida.

Representantene Kjersti Toppe og undertegnede har fremmet grunnlovsforslag 42 i Dokument 12:42 for 2015–2016. Grunnlovsforslaget gjelder nytt andre ledd i § 111. Forslaget lyder:

«Enhver har rett til å bo og daglig ferdes i et miljø uten helseskadelig støy. Kongen skal fastsette tiltaksgrenser for utendørs og innendørs støy og se til at grensene ikke overskrides.»

Dette er altså en modernisering og videreutvikling av Grunnlovens viktigste flaggparagraf, miljøparagrafen, § 112. I forslaget viser vi som forslagsstillere til at støy er et miljøproblem som rammer svært mange mennesker i Norge i dag. Over én og en halv million nordmenn er utsatt for et gjennomsnittlig støynivå over 55 dB ved boligen sin, og rundt en halv million nordmenn er i stor grad plaget av støy. Støy i nærmiljø og i egen bolig fra kilder utenfor boligen er et økende problem.

Som forslagsstillere viser vi til retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging, som utgjør et omfattende rammeverktøy for støy. Men likevel svekkes støyvernet, ved at terskelnivåene for støy ikke er juridisk bindende med mindre planmyndighet eller tiltakshaver vedtar dette. Lovverket rundt støy er vagt, upresist og spredt på flere lover og forskrifter. Det er mye forvirring blant publikum og myndigheter om kravene.

Forslagsstillerne mener at vi må ta støy, som særlig rammer de store byene og tettstedene, på større alvor. Det gjør vi ved å grunnlovfeste tiltaksplikt og tiltaksgrense ut fra helsemessige hensyn.

Jeg vil prioritere alternativ 2 til ny § 112 tredje ledd, men siden komiteen ikke har tatt opp dette, har jeg nå bare mulighet til å vise min holdning ved å stemme imot tilrådinga. Komiteen innstiller på å ikke bifalle noen av våre alternativer til å ta støy inn i Grunnloven, noe som jeg må ta til etterretning, men det positive er dog at en samlet komité sier:

«Komiteen mener at det for å rydde opp i dette vil være mer hensiktsmessig å gjøre en alminnelig lovendring med tilhørende utredning som kan se på hvordan en juridisk bindende grense kan fastsettes for hva som kan tolereres av støy.»

Det er altså en enstemmig komité som sier at den ønsker en alminnelig lovendring med en juridisk bindende grense, og det er et stort framskritt. Dette er derfor en viktig merknad som må gis stor oppmerksomhet, og som regjeringa må følge opp. Støy er et så stort helseproblem for så mange at her må folk gis mulighet til å leve og ferdes i, for sinnet, rolige omgivelser. Det er dette som gir krefter i hverdagen.

Kjersti Toppe (Sp) [12:44:03]: Eg er jo medforslagsstiller til dette grunnlovsforslaget, og eg vil slutta meg til

det som representanten Lundteigen sa i sitt innlegg som grunngeving for kvifor ein opprettheld det.

Støy er eit miljøproblem og eit helseproblem, som det er vorte sagt. Nesten to millionar nordmenn bur i område med helseskadeleg støy, og det er eit tal som stadig aukar. Viss vi får ein sånn flaggparagraf inn i Grunnlova – med at alle har rett til å bu og ferdast i eit miljø utan helseskadeleg støy – så vil dei som er opptatt av at vi skal ha eit støysvakt samfunn, få ein knagg å byggja den argumentasjonen på. Eg trur òg at arbeidet med lov og forskrift vil få ein betre fart og få større politisk tyngde.

Eg har stor respekt for motargumentet, om at dette er for detaljert – sjølv om eg ikkje meiner det, eg meiner at det er eit viktig prinsipp – og at dette vil kunna utvatna Grunnlova og gjera at Grunnlova mister si kraft.

Men grunnen til at eg står bak dette forslaget, er at eg skil mellom det som er ein rett til fridom frånoko, og det som er ein rett til noko; at ein kjem med forslag om rettar inn i Grunnlova som går på rettar som er nemnde i debattar før her – til bustad, klede, kulturopplevingar, levestandard. Det som eg synest er utruleg prinsipielt med dette forslaget, er at du òg har ein rett til fridom frånoko. Eg trur at sånne typar rettar vert meir og meir viktige i tida framover. Dette er jo ein rett. Fridom frå støy er ein utruleg pressa fridom, som eg faktisk synest er så viktig at det kunna ha fortent eit grunnlovsværn. Men det er positivt at det i saka – frå ein samrøystes komité – er peikt på behovet for lovendring, og det er iallfall noko som har kome godt ut av denne saksbehandlinga.

Karin Andersen (SV) [12:46:47]: At støy er et alvorlig helseproblem, er hevet over enhver tvil. Når kommunalkomiteen har høringer, både i budsjett- og særlig i plan- og bygningslovssaker, er det alltid innspill fra Norsk forening mot støy som viser hvor alvorlig situasjonen er for mange. Derfor er jeg veldig glad for det som står i innstillingen fra en enstemmig komité, at man mener det er behov for å rydde opp i dette, men at det vil være hensiktsmessig å gjøre en alminnelig lovendring med tilhørende utredninger.

Da hadde det vært interessant å høre om noen fra regjeringen eller regjeringspartiene kunne si om dette vil bli fulgt opp fra deres side, eller om det er slik å forstå at man bør fremme et eget forslag om dette i Stortinget som et representantforslag. For det er ingen grunn til å vente med å gjøre dette når det er en enstemmig komité som sier at dette er nødvendig. Da er det viktig å få vite om det arbeidet blir satt i gang fra regjeringens side, i og med at det er en enstemmig komité i Stortinget som slutter seg til dette, eller om dette er et arbeid vi i Stortinget bør følge opp raskest mulig og be regjeringen eksplisitt om å gjøre dette.

Jeg kan ikke se at det er noen statsråd i salen som eventuelt kan svare på dette. Jeg vet ikke hvorfor det er slik, men det er kanskje litt utenom vanlig prosedyre å ha det slik, men i så fall burde jo noen fra regjeringspartiene kunne gi et svar på dette, i og med at det er en enstemmig komité som står bak. Blir det tatt initiativ til dette fra regjeringen, eller regjeringspartiene, eller venter man et initiativ fra et representantforslag fra stortingsrepresentanter?

Presidenten: Det er vel ikkje slik at det må vera ein statsråd i salen når Stortinget handsamar grunnlovsforslag.

Svein Harberg (H) [12:49:33]: For det første er det jo slik at det er en statsråd som sitter og følger debatten i dag, som er ute akkurat et øyeblikk nå, men alt hans utstyr er på plassen. Så det var forklaringen på det.

Ellers kan jeg bekrefte at dette er et arbeid regjeringen er opptatt av, og som de ser på. Dessuten er det jo slik at enhver komitéinnstilling – i dette tilfellet enstemmig – fra Stortinget er noe regjeringen skal ta med seg videre, og jeg kan i hvert fall love at jeg skal minne dem på det i denne saken.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [12:50:22]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal om endring i § 112 (om vern av matjordressursene) (Innst. 131 S (2018–2019), jf. Dokument 12:24 (2015–2016))

Nils T. Bjørke (Sp) [12:51:02] (ordfører for saka): Kvar einaste dag vert me om lag 219 000 fleire innbyggjarar i verda. I Noreg aukar innbyggjartalet med nærare 100 personar kvar einaste dag, og det er ein fellesnemnar for dei alle: Dei treng mat for å leva.

Noreg har stort areal, men berre 3 pst. dyrka mark og 1 pst. kornjord. Samstundes vert det i Noreg omdisponert mykje matjord – altfor mykje matjord. Det er lita trøyst i at det har vorte mindre dei siste åra. For matjorda me har, er ein nasjonal ressurs som må takast vare på.

Det er eit breitt fleirtal i Stortinget som ynskjer å hegna om matjorda vår, men det vert truleg ikkje fleirtal for å ta det inn i Grunnlova så lenge Høgre og Framstegspartiet ser ut til å vilja røysta imot. Men den tidlegare statsministeren, partileiaren og nestoren i Høgre, Kåre Willoch, har fleire gonger teke til orde for eit sterkare

jordvern enn i dag. Både i 2011, i 2013 og i fjor har Willoch ytra seg om dette, og i fjor sa han det burde koma ei avgift på nedbygging av dyrka mark. Det er vel og bra med engasjement og nye forslag for å hegna om matjorda, men alle veit at når investorar og spekulantar er på marknaden, tapar jordvernet altfor ofte.

Songaren Lillebjørn Nilsen song i «Barn av regnbuen» om at «noen tror at vi kan leve av plast og syntetisk mat». I dag kan me slå fast at Pete Seeger, som skreiv den opphavlege teksten, var langt framom tida si.

Helsedirektoratet har utarbeidd tolv kosthaldsråd. Dei kjem med ei tilråding om at me skal ha mykje grønnsaker og grove kornprodukt, og avgrensa mengder med tilarbeidd kjøt og raudt kjøt. I og med at me vert 100 personar fleire kvar dag, må me produsera meir på norske ressursar. Me må produsera maten sjølv i den grad me kan. Difor må me sørgja for at mattryggleiken vår framleis er i sentrum.

Som ein kan lesa meir om i innstillinga til denne saka, har me etter den andre verdskrigen omdisponert 1,2 mill. dekar med dyrka og dyrkbar jord, medan den årlege omdisponeringa dei siste åra har vore på tur nedover. I 2017 var det ei omdisponering på nær 9 000 dekar dyrka og dyrkbar jord, medan det i 2005 var 17 600 dekar som vart omdisponerte. Det er bra med denne nedgangen.

Men når sentraliseringspolitikken og utbyggingspresset mot både store og små byar held fram, gjer det det vanskelegare å ta vare på jordressursane våre for framtida.

Me ser det m.a. i Oslo og Akershus, der omdisponeringstala har vist ein stor auke, særleg i Ås, Eidsvoll og Ullensaker. Ein kan òg nemna Trøndelag. Ein fjerdedel av matjorda som vert omdisponert, går til bustadbygging, mens ein annan fjerdedel går til trafikkføremål. Matjorda vert òg brukt til andre føremål. I framtida må me bruka den ressursen til det han er skapt for, nemleg å produsera meir mat til fleire folk.

Matjorda er ein nasjonal ressurs. Nasjonale ressursar må me ta vare på. Eg er glad for å sjå at det no vert dyrka meir her til lands, men samstundes må ein hugsa på at det tek mange år før denne jorda er av ein slik kvalitet som den ein byggjer ned.

Jorda er den viktigaste produksjonsfaktoren me har i matproduksjonen. Å ta vare på norsk matjord er samstundes eit av dei viktigaste grepa i tryggleikspolitikken vår.

Sjølvforsyningsgraden har gått ned, og noko av årsaka til dette er at det vert produsert mindre mat etter kvart som areal for matproduksjon har gått tapt. Dette krev tiltak frå norske styresmakter, slik at me sikrar grunnlaget for norsk matproduksjon og tilgang på mat

for innbyggjarane. Matjorda er såleis ein nasjonal ressurs og må forvaltast nasjonalt.

Dei siste åra har fylkesmennene skjerpa merksemda rundt omdisponering av dyrka og dyrkbare areal i planprosessar etter plan- og bygningslova. Ved å innføra eit grunnlovsvern for matjorda vil me òg leggja til rette for å nå fleire mål, m.a. å betra regional planlegging og fortetting og å betra utnyttinga av areala i byar og tettstader.

Alle veit at me i Senterpartiet er sterke tilhengjarar av det kommunale sjølvstyret. Samstundes er det ute i kommunane at nedbygginga og omdisponeringa av matjorda vert gjord. Det me ser, er at samla fører enkeltvedtak i kommunane, ofte etter press frå utbyggjarar, til ei samla nedbygging som er altfor stor. Byggjer ein ned matjord, er det gjort for alltid. Difor er jordvernet unntaket frå regelen om lokalt sjølvstyre for Senterpartiet.

Me må alle leggja oss på minne at å byggja ned eit dekar med kornareal er ei framtid med færre brød. Å byggja ned eit dekar som vert brukt til grønnsaker, er å byggja ned det me ifølgje Helsedirektoratet treng å eta meir av.

Så er det nok enkelte som stiller spørsmål. Me i Senterpartiet er skeptiske til å utvida Grunnlova for mykje. Kvifor skal dette inn i Grunnlova? Eg meiner det er eit enkelt svar på det. Byggjer ein ned eit dekar, er det gjort for alltid. I mange andre høve kan eit nytt fleirtal og nye politikarar gjera om vedtak som er gjorde. Men når det gjeld nedbygging av areal, er det irreversibelt.

Ei grunnlovfesting av matjorda er difor, slik fleirtalet ser det, naudsynt av omsyn til dei framtidige generasjonane våre.

Med det tilrår eg forslaget til vedtak frå fleirtalet i komiteen. Me ynskjer ei endring slik at § 112 fyrste ledd andre punktum skal lyda:

«Naturressursane, medrekna matjordressursane, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.»

Bente Stein Mathisen (H) [12:57:35]: Grunnlovsforslaget som vi nå behandler, handler om endring av § 112, om vern av matjordressursene. Og la det være sagt: Det er utrolig viktig å arbeide for å verne matjordressursene i landet, så jeg også er enig med vår nestor Kåre Willoch i dette. Flere og flere ser viktigheten av det. Særlig er det viktig i vårt land, som ligger så langt mot nord, og som har så lite dyrkbar mark. Kun 3 pst. av Norges landareal kan benyttes som dyrket mark, og kun 30 pst. av dette igjen egner seg som kornarealer.

Men så er virkeligheten slik at de fleste byer og tettsteder i Norge er omkranset av dyrket mark. Mye av den beste jorda ligger der utbyggingspresset er størst. Et nærliggende eksempel er Gardermoen, flyplassen i Akers-

hus som er Norges hovedflyplass, og som ble plassert i en av Norges beste kornåkrer og blomsterenger.

Derfor er det store utfordringer og en veldig vanskelig balansegang mellom ulike hensyn når ønsket om å ivareta jordressursene kommer i konflikt med ønsket om en samlet utbygging rundt eksisterende byer, tettsteder og sentrale kommunikasjonsknutepunkter. Derfor har dyrket mark noen ganger måttet vike for nødvendig samfunnsutvikling.

Heldigvis har omdisponeringen av dyrket mark gått betydelig ned de siste årene fordi det er fokus på denne problemstillingen. Jeg viser til den nasjonale jordvernstrategien, som ble vedtatt i Stortinget i 2015, og hvor det er et mål at den årlige omdisponeringen av dyrket mark skal være på under 4 000 dekar innen 2020. Jeg vil også vise til at i 2017 var 22 700 dekar godkjent for nydyrking, så nydyrkingen har vært større enn bortfallet de senere år, noe som betyr at det samlede jordbruksarealet nå øker, i motsetning til tidligere.

Høyre og Fremskrittspartiet mener at dagens lovgivning gir et tilstrekkelig vern av matjordressursene. Disse ressursene har allerede et vern i Grunnloven § 112, som lyder:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.»

Matjordressursene er altså en del av naturens ressurser på lik linje med andre naturgitte ressurser. Som det står nedfelt i Grunnloven, skal naturens ressurser disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar retten til produksjonsevne også for etterslekten.

Høyre og Fremskrittspartiet er av den oppfatning at det ikke er noe mål å få mest mulig presiseringer inn i Grunnloven slik at den blir så omfangsrik. Vi har stor respekt for Grunnloven slik den er, og mener at dagens lovgivning gir et tilstrekkelig vern av matjordressursene, vi må bare følge opp. Vi vil stemme imot forslaget om endringer i Grunnloven § 112.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Arne Nævra (SV) [13:01:08]: Jeg har aller først et sitat:

«Jordvern handler om å sikre dagens befolkning samt våre etterkommere muligheten til å dyrke egen mat på egen jord.»

Sitatet står på regjeringens nettside, og jeg kunne ikke vært mer enig. Og det står i ganske skarp kontrast til regjeringens holdning til altvort vi diskuterer her i dag, om verdien av dyrket mark og grunnlovfesting av den verdien. Norge er jo, som mange har nevnt her i dag, et land med lite jordbruksareal. Det er bare å reise rundt i landet – det har de fleste gjort. Det er stort sett jord rundt Oslofjorden, og det er noe i Trøndelag, på Jæren osv. Dette vet vi. Rundt 3 pst. er dyrket mark – 3 pst. Tenk på det tallet. For å sikre denne matproduksjonen vår er det selvfølgelig helt avgjørende at vi slår ring om den matjorda vi har. Det er bare rundt 30 pst. som er egnet for å dyrke matkorn – 30 pst. av de 3 pst. Det er ikke mye.

Det er ingen EU-land som har lavere andel kornproduksjon enn vi har. 90 pst. av jordbruksarealet vårt blir brukt til å dyrke dyrefôr, som altså skal gjennom dyr før vi spiser det.

Det totale jordbruksarealet i Norge har økt noe. Det har vært nevnt her i dag. De siste 25 årene, eller noe sånt, har det økt noe, men den beste jorda – og det er et viktig poeng – hvor vi kan produsere korn, poteter, grønnsaker osv., har blitt redusert. Det er et viktig poeng. Forklaringen er selvfølgelig at det har blitt noe mer innmarksbeite, men først og fremst at vi har bygd ned. Jeg er helt sikker på at komiteen jeg sitter i, transport- og kommunikasjonskomiteen, har vært ansvarlig for mye, i hvert fall tidligere. Det er også flere av de andre komiteene her i salen som har vært ansvarlige for det. Vi bygger ned, vi bygger ut, vi deler opp, vi fyller ut. Da forsvinner særlig matjord nær bebygde strøk, hvor det er størst press på jorda.

Det tar lang, lang tid å bygge opp jord. Vi kan bare tenke oss at om organisk materiale blir lagt lag på lag med kanskje én millimeter i året, tar det tusen år å få én meter. Men det er ikke så mye engang. Den jorda vi nå dyrker, har blitt dannet etter siste istid. Det har tatt flere tusen år å bygge opp dette. Det kan ta veldig kort tid å bygge det ned igjen. Når vi altså vet at det tar tusener av år å bygge opp jorda, burde vi forvalte jorda vår i et tusenårsperspektiv. Vi må tenke på etterkommerne. Vi skal leve av denne jorda. Vi skal også tenke på at det er mange andre organismer vi også har ansvaret for, som lever i denne jorda.

FNs FAO anslår at rundt 33 pst. av matjorda i verden allerede er forringet på grunn av erosjon, forurensning eller dårlig jordbrukspraksis. Det er slett ikke uvanlig, og det fører ofte til pakking av jord – tett jord – og tap av organisk materiale.

I Europa bygges det ned rundt 110 dekar matjord i timen. Disse tallene er hentet fra 2015. Da hadde FN et

internasjonalt jordår. De skulle gjøre verden oppmerksom på hvor viktig jordsmonnet var, og hvor viktig det var å ta vare på dyrket mark. For denne klodens matressurser – jordressurser – er truet fra mange hold. Derfor er det selvfølgelig mange grunner til å ta vare på matjorda. Jeg skal nevne noen:

- Jordvern er solidaritet. Hvorfor er det solidaritet? Når bare 3 pst. av landarealet i Norge er dyrket mark, er det selvfølgelig solidaritet, for vi må importere mye av den maten vi trenger, i hvert fall i form av kraftfôr til våre egne dyr. Det har sammenheng med neste punkt.
- Jordvern, at vi tar vare på jorda vår, er en forutsetning for å kunne dyrke mat på lokale ressurser.
- Det er mer klimavennlig, vi vet at kortreist mat er det, med mindre transport. Alle har fått denne skolelærdommen nå.
- I tillegg er det selvfølgelig mer miljøvennlig å ikke importere kraftfôr til dyrene, iblant kommer det til og med fra andre kontinenter.
- Jordvern sikrer også et viktig karbonlager. Dette har kommet fram i lyset de siste årene. Jordsmonnet er veldig viktig for å binde karbon.
- Det er et poeng til, som mange ikke tenker over: Jordvern er også klimatilpasning. Hvorfor er det det? Jo, for jorda virker som en svamp i terrenget. Det er porer i jorda hvis den er forvaltet godt. Den samler vann, og sånn sett er den en buffer mot flom. Jeg kan ramse opp litt til, jeg, for det har jeg tid til:
- Jorda er et renseanlegg. Tenk over det også. Jord kan fjerne miljøgifter og hindre at de spres ut i grunnvannet – det er viktig, det – og dermed tas opp av plantene.
- Og til slutt: Jordvern er selvfølgelig naturvern. Det er vern av biologisk mangfold. Man tenker ikke så mye over det. Man tenker kanskje at det er meitemark der; jeg tror representanten Lundteigen har nevnt det noen ganger. Ja, det er meitemark i jorda. Det er viktig. Men i en håndfull jord er det flere organismer enn det er mennesker på jorda. Tenk over det. Jord er viktig – kolossalt viktig.

Jorda bygges opp i forskjellige strukturer, og den blir dannet over tid. Derfor har det dannet seg kulturlandskap. Det er også verdifullt. Et variert kulturlandskap har sine egne verdier for artene som lever der, og det gir oss mennesker en stor opplevelse.

Hvorfor skal da jordvern inn i Grunnloven? Vi har jo andre lover. Det er blitt nevnt mange ganger i dag. For å være ærlig har det blitt litt sånn at man plukker det som passer inn i Grunnloven, og det som ikke passer inn i Grunnloven – litt ut fra politiske betraktninger og ståsteder. Sånn er det selvfølgelig. Men når det gjelder jorda og jordvernet, synes jeg og mange med meg at det er avgjø-

rende viktig at en sånn ressurs som matjorda representerer, bør inn i vårt sterkeste prinsipielle nasjonale lovverk – nettopp for at dette hensynet skal ligge under alle våre betraktninger og vurderinger, enten vi sitter som planleggere, kommunepolitikere eller representanter her i salen.

Da er det veldig trist, nesten utrolig, å høre høyrepartienes holdning til dette forslaget. De viser til at de fleste byer og tettsteder i Norge er omkranset av dyrket jord. Det erkjenner de. De erkjenner også at mye av den beste jorda ligger der hvor utbyggingspresset er størst. Det ble bl.a. nevnt av siste taler, representanten Bente Mathisen fra Høyre. Samtidig konkluderer de med at det ikke er et eksplisitt behov for et særskilt grunnlovsvern av jordressursene. Det er leit, og det er en underlig konklusjon tatt i betraktning hvor viktig dette ressursgrunnlaget er.

Men det forundrer meg egentlig ikke, for når en leser gjennom tidligere landbruksminister Dales svar til representantforslagene som ble behandlet her i salen for omtrent et år siden, i februar 2018, ser en at han svarer at man enten er i gang med noe på dette feltet, eller at man skal avvise de innskjerpende forslagene, bl.a. dette med styrking av innsigelsesinstituttet. Mange betrakter innsigelser som plunder og heft, en pest og en plage.

Jeg har før tatt opp i en egen interpellasjon med kommunalministeren at jeg er enig i at innsigelsesinstituttet kan effektiviseres, at det kan være felles uttalelser fra statlige myndigheter, osv. Det er flott. Det er bra. Men det har en viktig rolle. Dette ser høyrepartiene ofte bort fra. De vil ha en liberalisering, og det gir seg dessverre også uttrykk gjennom holdningen i dette spørsmålet.

En vanlig innvending mot en mer konsekvent jordvernpolitikk er at Norge har store arealer med dyrkbar jord. Det har vi i reserve, blir det sagt. Ja vel? Det blir henvisning til rundt 30 millioner dekar ifølge Norsk institutt for skog og landskap. Men det er dessverre sånn at dette arealet egner seg veldig dårlig til matproduksjon, og i hvert fall ikke til intensiv matproduksjon. Dette er det veldig viktig å holde fast på; dette er ikke mål for mål. Taper vi matjord i Lier ved en utbygging der, er det ikke det samme å få litt steinfyllt mark oppunder fjellet. Det er noe helt annet. Dette må vi ta med oss for framtida.

Under 2 pst. av den ubenyttede dyrkbare jorda ligger i områder med et klima som er egnet for dyrking av matkorn. En hadde da kunnet håpe at langt flere her i salen hadde luket like mye som jeg har gjort mellom kålplanter eller jordbærplanter i Eiker – det har jeg gjort helt fra oppveksten av – og kjent jorda mellom bare hender, kjent verdien, kjent jordas kraft og vekstmulighetene som er i jorda. Da hadde kanskje holdningene endret seg litt her i salen – samtidig som man hadde tenkt på at

det vil være helt avgjørende for menneskehetens framtid å ha mat, men også for de myriadene av arter som lever over og under jordoverflaten.

Jeg vil minne om at det altså tar tusener av år å bygge opp jorda, mens det kan ta noen timer å bygge den ned med moderne redskaper.

En plass for jordvern i Grunnloven ville gitt klare signaler, en forankring og en nasjonal føring som hadde tatt inn over seg akkurat dette faktumet. Jeg beklager at høyrepartiene blokkerer denne hilsenen til våre etterkommere som en grunnlovfesting ville innebære.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [13:13:21]: Det er bred politisk enighet om at vi skal ha matproduksjon i Norge, og at vi skal ha et aktivt landbruk i alle deler av landet. Men hvis vi skal ivareta vårt ansvar for å produsere mat, må vi være varsomme og bevisste i vår omgang med det som er en forutsetning for matproduksjon, nemlig matjorda vår.

I et samfunn i stadig utvikling blir forvalteransvaret en stadig viktigere grunnpilar, og for Kristelig Folkeparti er jordvern en viktig del av dette forvalteransvaret. Forvalteransvaret handler om å sikre framtidige generasjoner de mulighetene og rettighetene som vi har nå. Det handler om verdiskaping, og det handler om matsikkerhet.

Nedbygging av matjord er, som flere allerede har vært inne på, en irreversibel prosess. De siste 50 årene er det blitt omdisponert over én million dekar matjord i Norge, og mesteparten av omdisponeringen har gått ut over den beste matjorda, dvs. dyrket mark.

Dyrket og dyrkbar jord er en begrenset ressurs. Det er ulike anslag på hvor lang tid det tar å danne jord av så høy kvalitet at den kvalifiserer til matjord, men noen indikerer et så høyt tall som tusen år. I lys av dette er omdisponering av matjord til andre formål et spørsmål som det ikke skal tas lett på.

Så vet vi at noe omdisponering er uunngåelig av hensyn til infrastruktur, som jernbane, vei, og andre samferdselsprosjekter, bl.a. – dette vet vi – og det mener også Kristelig Folkeparti. Det vil være tilfeller hvor omdisponering er helt nødvendig, men vi må ha en klar forventning om at det ikke skal omdisponeres store mengder matjord fordi vi skal velge den enkleste løsningen.

Omdisponering av matjord er derfor ikke noe vi kan ta lett på. Det er en av våre viktigste ressurser, og hvordan vi forvalter denne, er en arv vi gir til senere generasjoner. For hvert dekar som omdisponeres, mister vi ett dekar matjord for all framtid. Derfor støtter Kristelig Folkeparti grunnlovsforslaget, slik at vern av matjord får en eksplisitt plass i Grunnloven.

Forslagsstillerne mener at forvaltningen av det grunnlaget for matproduksjon som matjordressursene

representerer, er verdier av en slik langsiktig karakter at det berettiger å bli eksplisitt nevnt i Grunnloven. Så hører jeg argumentene mot å grunnlovfeste dette, og jeg vil være tydelig på og vil på vegne av Kristelig Folkeparti anerkjenne at man selvsagt kan være opptatt av jordvern, selv om man ikke nødvendigvis er for en særskilt grunnlovsbestemmelse. Det er legitimt å forfekte betydningen av jordvern samtidig som man mener dette best ivaretas gjennom sektorlovgivning. Det bør også anerkjennes.

Derfor vil jeg uttrykke en viss forståelse for de argumenter som går i retning av at det ikke nødvendigvis automatisk ligger i vår grunnlovstradisjon å skrive inn sektorpolitiske målsettinger, slik det kan hevdes at det legges opp til her. For denne typen problemstillinger kan også ivaretas av ordinær sektorpolitikk og lovgivning – det er helt riktig. Men med like stor rett kan det argumenteres for at fordi myndighetenes forvaltning av jordloven må være langsiktig, og fordi nedbygging av matjordressurser er irreversibelt, og fordi matsikkerhet og bærekraftig forvaltning av matjord må ses i et generasjonsperspektiv, er dette av så stor betydning at det forsvarer et eget grunnlovsvern. Det er her Kristelig Folkeparti har landet. Derfor støtter vi forslaget.

I tillegg vet vi at jordbruket ivaretar mange funksjoner, også utover matproduksjon. Det handler om rekreasjon, økologiske funksjoner, dyreliv, klima og miljø. Det handler om at vi skal ha en bevissthet om hvordan vi forvalter jorda og grøntstrukturer i et generasjonsperspektiv. Dette blir særlig viktig når vi framover også skal balansere dette inn mot helt nødvendige utbygginger og store samferdselsprosjekter.

Vi vet at det skal bygges. Det må bygges, og det skal bygges, for også dette er et ansvar vi har for kommende generasjoner: at vi bygger ut og vedlikeholder effektive og moderne veier og jernbanen – et godt transportsystem for dem som kommer etter oss. Men det må altså skje med den nødvendige bevisstheten som trengs om at omdisponering av matjord er irreversibelt. Derfor støtter Kristelig Folkeparti grunnlovsforslaget om vern om matjordressursene, og vi mener det er godt forslag.

Karin Andersen (SV) [13:18:31]: Det har vært holdt mange gode innlegg i dag til støtte for grunnlovfesting av de små og sårbare matjordressursene som Norge har, og jeg slutter meg til innholdet i de innleggene.

Vern av matjord er ikke sektorpolitikk. Vern av matjord er vern av en livsnødvendig ressurs som Norge har. Sett i et lengre beredskapsperspektiv, når vi ser på behovene for å kunne gi befolkningen et minimum av matsikkerhet og de klimautfordringene vi står overfor, mener SV at vern av matjord må inn i Grunnloven. Det er helt riktig at det kan tolkes inn i Grunnlovens bestem-

melser om miljø, men til nå har dette vernet ikke vært sterkt nok. Det har vært lagt en jordvernstrategi fra regjeringens side hvor man har klart å få ned presset på jordvern bitte lite grann, men samtidig har vi en regjering som åpner opp for at kommunene skal ha større frihet til å omdisponere og omgå viktige hensyn, som jordvern.

Det er nå behov for å bygge ut, slik at folk kan foreta reisene sine, enten kollektivt, på sykkel eller til fots. Da står vi oppi dilemmaer mange steder om hvordan dette kan gjøres slik at folk kan leve miljø- og klimavennlig og i tillegg ha noe å putte i munnen som vi kan ha litt kontroll og styring på sjøl.

Det er vel nesten bare for jernbanen jeg mener at jordvernet bør kunne vike, for jernbanen har en så stiv struktur, og den må fram – den gir klimamessig og sosialt så store fordeler for folk at den må fram. På biler er det ratt. De kan svinge. Det går an å legge veien utenom matjorda. Det går også an å lage gode kollektivløsninger til boligområder som ikke ligger i gangavstand, slik at folk har mulighet til å flytte seg kollektivt, og slik at man ikke hele tida spiser bit for bit for bit for bit. Det er det som skjer nå, sjøl om det skjer i litt saktere tempo enn det gjorde i noen perioder før.

Til den jordreserven som Norge har, og som representanten Arne Nævra nevnte: Jeg vil bare understreke det som Nævra sa, at mesteparten av den jorda som vi har i reserve, ligger enten i klimasoner hvor det er vanskelig å dyrke fra før, eller i myr. Da er vi oppi andre dilemmaer, som gjør at vi ikke kan gjøre ett tiltak for å skaffe oss mat i munnen hvis vi med det tiltaket setter klimaet i fare, noe som gjør at det kan bli veldig uoversiktlig hvor det er mulig å dyrke mat i Norge.

Vern av vannet, enten det er i havet eller i ferskvannskildene våre, og vern av matjorda er det viktigste vi kan gjøre for å sikre befolkningen vår trygghet for mat framover. Er det noe som historien har lært oss, må det være at det å kunne sikre befolkningen sin mat er den fremste oppgaven en stat kan ha. Det er helt nødvendig. Det er selvfølgelig helt nødvendig for å unngå de helt forferdelige konsekvensene av ikke å ha mat, men det er også dette som er kilden til store konflikter og store folkeforflytninger.

Vi kommer til å oppleve negative forandringer som følge av klimaendringer. Det blir kanskje ikke verst i Norge, men kanskje andre steder, der muligheten til å dyrke mat blir mindre. Det vil gjøre våre jordressurser enda mer verdifulle, både for oss sjøl og andre, slik at vi kan produsere mer mat sjøl, til vår egen befolkning, og ikke vil trenge å importere så mye mat fra dem som da vil trenge matvarene sine sjøl.

Dette er et forslag som vi nok vil komme tilbake til framover. Jeg håper virkelig at bevisstheten rundt dette øker. Debatten vi har hatt i dag, viser at Kristelig Folke-

parti også står bak dette. Jeg håper at Kristelig Folkeparti vil ta dette med seg inn i regjeringen, når de nå har blitt et regjeringsparti, for dette handler også om den daglige politikken, der man på den ene sida sier at man vil verne dette gjennom Grunnloven fordi det er så viktig, mens man på den andre sida er med på å gi et større frislepp og gi etter for det presset som mange kommuner er utsatt for, som bl.a. saksordfører Bjørke helt riktig nevnte, om at det er vanskelig å si nei lokalt, fordi presset er så stort. Derfor er det viktig at Kristelig Folkeparti nå blir med på og står fast på dette i regjering og sørger for at den litt mer løsslupne dispensasjonsadgangen på dette området og når det gjelder andre naturverdier, ikke får lov til å fortsette, og at vi faktisk blir nødt til å stramme inn på dette, slik at vi, gjennom nasjonal politikk, ivaretar disse nasjonale verdiene på en måte som gjør at etterkommerne våre kan benytte dem på en like god måte som vi har gjort.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [13:24:55]: Dette er et viktig forslag. På samme måte som vannet i havet må ha matkvalitet, må jorda ha matkvalitet. Det er det vi snakker om. Vi får ikke mat fra andre steder enn havet og jorda.

Jord og matjord er imidlertid ikke det samme. Det er to forskjellige ting. Jord er alt – rubbel og bit. Matjord er jord som har en kvalitet, som altså gir matkvalitet. Det tar tusener av år å få til den fruktbarheten, det næringsinnholdet og den strukturen som trengs for å få matjordkvalitet. Klimaet er avgjørende, vannmengden er avgjørende, og – ikke minst – innholdet av karbon og humus i jorda er helt avgjørende for det som vi kaller matjord. Dess mindre humus i jorda, dess fattigere jord, dess mindre fruktbarhet.

Representanten Nævra sa at jord kan være et rensemedium, eller at jord er et rensemedium. Ja, det kan være det, men når jord begynner å bli et rensemedium for å rense uhumskheter, får det ikke lenger matjordkvalitet. Derfor skal en være veldig forsiktig med å bruke kloakkslam, feks., og ta det ut over matjorda, for dermed får en et innhold i jorda som gjør at plantene som vokser der senere, lett tar opp i seg det innholdet – bl.a. av tungmetaller – som gjør at en får en forringet matjordkvalitet, i hvert fall for produkter som menneskene skal spise direkte.

Høyre og Fremskrittspartiet sier i innstillingen at jordbruksarealet «nå øker i motsetning til tidligere», og at det er begrunnelsen for å gå imot forslaget. For det første: Ødeleggelsen av matjord fører til at den beste jorda, med den beste fruktbarheten, blir borte. I den grad en greier å nydyrke noe, er det på skrinn, marginal jord, som ikke kan sammenlignes med den beste jorda, som blir nedbygd. For det er jo sånn at det som nå nydyrkes,

er det marginale. Den beste jorda har blitt nydyrket for mange år siden – for å si det veldig diplomatisk.

Ellers har hele regnestykket som Høyre og Fremskrittspartiet her legger fram, feil tall. Det bør regjeringspartiene være klar over. Jordbruksarealet i Norge går ned hvert eneste år som følge av at jorda gror igjen. Det produseres ikke lenger mat på den. Årsaken til det er at lønnsomheten ved å bruke arealene er så svak i store deler av landet at vi har et fallende jordbruksareal – i en situasjon hvor folketallet øker. Den jordmengden som en har, det arealet en har til disposisjon per innbygger, blir dårligere og dårligere for hvert eneste år. Beredskapen avtar hvert eneste år. Og i tillegg: Når avlingene står stille, forsterker disse problemene seg ytterligere.

Det er viktig å få et juridisk vern av jorda. Om vi får til denne lovendringen eller ikke – det ser dårlig ut, sånn som Høyre og Fremskrittspartiet har tenkt å stemme. Men det viktigste framover er dog kommunestyrenes mulighet til å regulere matjordarealene rundt byer og tettsteder til matjord. På samme måte som en regulerer arealer til friluftsmål, til boligformål eller til næringsformål, må en regulere arealene som er matjord, til matjordformål, for dermed å vise at disse arealene er opptatt. Det er ikke noe som er til disposisjon for andre.

Hvorfor er dette blitt så sentralt, spørsmålet om matjordressursene våre? Jo, det er fordi samfunnsålet som jordbrukspolitikken skal oppfylle, nemlig nok og trygg mat til befolkningen, går fra vondt til verre. I et vanlig år er ca. 42 pst. av de kaloriene som vi som innbyggere spiser, fra jordbruksmat. Det kommer fra norske planter. Den tørken som vi opplevde sist sommer, fører til at sjølforsyningsgraden for perioden fra sommeren 2018 til sommeren 2019 er nede på et nivå på 30–35 pst. 30–35 pst. av de kaloriene som menneskene spiser, har sin basis i planter som er produsert i Norge etter den siste tørken. Det er mye, mye mer alvorlig enn det folk tar inn over seg. Fortsatt er det sjølsagt mulig å rekvirere båter med mat – korn eller hva det enn er – fra utlandet. Dermed kjenner ikke befolkningen denne realiteten, men det er en realitet som vi som ledere må ta inn over oss. Derfor må vi diskutere dette på et saklig, faglig og vitenskapelig grunnlag. Det grunnlaget er det jeg nå har referert til – så alvorlig ligger det hele an.

Jeg vil avslutte med bare å si at matjord er en nasjonal ressurs, som må forvaltes nasjonalt. Det er da viktig å utdype § 112, Grunnlovens viktigste flaggparagraf, nemlig økologi- og miljøparagrafen, ved at vi får vern av matjordressursene inn i paragrafen.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [13:31:40]: Eg tenkte eg berre skulle leggje til nokre få merknader, spesielt etter innlegget til Arne Nævra, der det meste som kunne

bli sagt frå SV si side, blei sagt – bortsett frå eit par ting som eg ønskjer å ta opp i denne samanhengen.

Dette er ein debatt for dei lange linjene, som representanten Grøvan var inne på. Å ta vare på dyrkbar jord, å ta vare på jordressursane vi har, har eit generasjonsperspektiv, og ein må kanskje sjå endå lenger fram i tid enn til berre dei neste generasjonane. Det er eit av dei oppdraga vi har.

Å ta vare på jord, hav, skog og vatn kjem til å bli heilt avgjerande for om det faktisk kjem til å vere fungerande samfunn også i framtida. Globalt er 50 pst. av dyrkbar jord forpint eller øydelagd. Ifølgje statistikken har kornproduksjonen globalt dei siste to åra, for første gong, begynt å stabilisere seg, og ein anslår at for første gong vil kornproduksjonen globalt gå ned. Bygg, kveite, mais, ris, hirse – altså korn som er heilt avgjerande for verdas matproduksjon – er avhengig av produktiv jord, og den produksjonen går no ned. Det er verkeleg ein stor alarmknapp ein har trykt på. Utviklinga i Noreg er at meir og meir dyrkbar jord går ut av produksjon av ulike grunnar – anten det er på grunn av jordbrukspolitik eller utbygging. Det er ei veldig farleg utvikling, òg i eit nasjonalt perspektiv, for den matforsyninga vi har i dag, er veldig avhengig av andre lands jord.

Vi legg no beslag på omtrent like mykje areal i utlandet til å forsyne vår matproduksjon i Noreg som det vi brukar av jord i Noreg. I ei verd der meir og meir av jorda blir utpint og går ut av drift, er det ikkje utenkjeleg å sjå for seg at den avhengnaden vi har av import av fôr og ulike typar tilsetning i norsk matproduksjon, går ned. Altså: Å ta vare på den dyrkbare jorda vi har, kjem til å bli eit av dei avgjerande elementa for om vi kan vere sjølvforsynte i framtida. Det vil dessutan vere solidarisk å ikkje prise ut bønder i andre land med dårlegare økonomi enn Noreg, ved å leggje beslag på deira jordareal til deira matforsyning. I staden ville det å gjere oss avhengige av vår jord vere solidarisk i seg sjølv. Så det er både eit nasjonalt interesseperspektiv og eit solidarisk perspektiv i dette.

Så kan ein seie at problemet her er at det ville gjere det vanskelegare med planlegging i kommunar og fylke, og for staten, når ein skal gjennomføre store samferdselsprosjekt og utbyggingsprosjekt. Det ville gjere det vanskelegare. Men det er jo vanskeleg, fordi vi har moglegheita til å dispensere, for da vil ein alltid ha ei slik moglegheit til å øydeleggje jord for å bygge.

Eg vil seie at dette er ei av dei viktigaste sakene, både i eit grunnlovsperspektiv og i det daglege politiske perspektivet. Å få ned den delen av jord som går ut av produksjon, auke han og hegne om det vi har, er eit av dei store spørsmåla vi står overfor i tida framover.

Lars Haltbrekken (SV) [13:36:01]: I 2010 kom en offentlig utredning, iverksatt av den daværende rød-grønne regjeringen, om klimautfordringene og Norges tilpasning til disse. I denne utredningen trodde man at global oppvarming og økt temperatur i Norge ville gi mulighet for mer produksjon av korn og poteter. Både den sommeren vi nå har bak oss, med ekstrem tørke, og sommeren før der igjen, i 2017, viser at det ikke nødvendigvis er tilfelle at vi med den globale oppvarmingen kan oppleve en forlenget vekstsesong i Norge. Faren for økt flom, skred, ekstreme nedbørsmengder over kort tid og tørke vil også gå ut over den norske matproduksjonen – slik vi har sett de siste to somrene.

Hva er vel viktigere enn å ta vare på den matjorda som gir oss den maten vi hver eneste dag er avhengig av? Som flere av de andre representantene har vært inne på, gjør vi oss stadig mer avhengig av at andre land produserer maten for oss når vi bygger ned den beste matjorda vår.

Vi har fortsatt kjøpekraft til å konkurrere ut andre på verdensmarkedet. Men hvor solidarisk er dette når vi legger hus, asfalt og annet over vår egen matjord og de viktige ressursene vi har? Erfaringene de siste årene viser at vi trenger et sterkere vern om matjorda – ikke et svakere, som vi har fått.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:38:56]: Eg håpar at når Kristeleg Folkeparti var innoom dette og hadde ei viss forståing for at dette kunne kallast sektorpolitikk, så var det på grunn av at ein i den nystarta samarbeidsregjeringa må vera litt snill. Eg meiner at er det noko som ikkje er sektorpolitikk, så er det jordvern. Jordvern er faktisk noko av det mest avgjerande me kan gjera for å sikra Noreg for ettertida.

Når komiteen sine medlemmer frå Høgre og Framstegspartiet som grunngeving for ikkje å gå inn for dette grunnlovsforslaget viser til at dei fleste byar og tettstader i Noreg er omkransa av dyrka mark, og at mykje av den beste jorda ligg der utbyggingspresset er størst, føler eg at det er akkurat det som er grunnen til at det er så viktig at me faktisk grunnlovfestar jordvernet. Det er akkurat det som er utfordringa – at me veit at det vil verta press på denne jorda, og me har berre den gode matjorda. Det er eit paradoks når den same regjeringa vil forby oppdyrking av all type myr. Det er ikkje tvil om at ein del myr ikkje bør dyrkast opp, men myr kan vera så mangt.

Eg har ganske mykje kontakt med utbyggjarar. Det er snakk om at det vert så vanskeleg med sentrumsutvikling i byar og andre plassar med eit sterkare jordvern. Det er mange entreprenørar som seier at dei gjerne skulle funne alternativ. Kvifor gjer dei ikkje det? Kvifor vel dei heller å pressa på for å få omregulert dyrka mark? Jo, fordi dei er redde for at andre utbyggjarar går den vegen,

og så tapar dei konkurransen. Med eit sterkare jordvern og eit tydelegare regelverk er eg sikker på at ein klarer å utvikla tettstader og byar samstundes som ein klarer å ta vare på dyrka mark. Det er skuffande at ein ikkje nyttar denne sjansen til å grunnlovfesta noko av det viktigaste i det norske samfunnet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [13:41:12]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovfeste allemannsretten (Innst. 134 S (2018–2019), jf. Dokument 12:2 (2015–2016))

Kristian Torve (A) [13:41:45]: Det er en glede å få steppe inn som saksordfører i en sak som omhandler grunnlovfesting av noe så viktig som allemannsretten. Saken ble fremmet av SV og reiser i bunn og grunn en debatt om hva slags land vi skal gi fra oss til neste generasjon. I mitt grunnleggende syn på hva ideologi er, er frihet det samme som allemannsrett. Det er et perfekt bilde av det jeg tror på: retten til å ferdes fritt – en rett som er lik for alle.

Allemannsretten er et uvurderlig gode for alle nordmenn og stiller oss alle likt i å bruke natur- og friluftsområder som vi vil. Hvor mye familien din tjener, eller hvem man er i slekt med, teller ikke når det handler om bruk av naturen. Det gjør allemannsretten til et symbol på det Norge er i dag, et land hvor folket eier fellesskapets ressurser, og hvor alle – ikke bare de få – kan få oppleve hva norsk natur har å by på.

Allemannsretten er i seg selv nærmest for en norsk kulturskattarv å regne. I dag er det i første rekke vanlige folks tilgang til friluftsliv retten handler om, men tidligere var allemannsretten også med og sikret livsgrunnlaget for nordmenn som sanket og høstet av naturen.

Jeg beskylder ingen partier her i salen for å være imot allemannsretten selv om høyresiden og Senterpartiet tilsynelatende vil stemme imot grunnlovfesting senere i dag. Men jeg må likevel få lov til å si at det er godt å se at Arbeiderpartiet og SV i denne saken står side om side med store landsdekkende folkebevegelser: Turistforeningen, Norsk Friluftsliv og Norges Jeger- og Fiskerforbund – for å nevne noen.

Når vi nå går inn for å trygge allemannsretten gjennom Grunnloven, er det for å sikre den for alle kommende generasjoner, sånn som hjemfallsretten ble sikret for et århundre siden av framsynte politikere den gangen. Grunnlovsikring blir på den måten en sikkerhetsventil.

For oss i Arbeiderpartiet balanserer en sterk eiendomsrett og en sterk allemannsrett hverandre på en god måte, og begge ivaretar grunnleggende individuelle rettigheter. For å sikre den balansen også i framtiden, bør også allemannsretten inngå i Grunnloven. Vi kan ikke si og forutsi hvilke utfordringer som i framtiden må tilpasses denne balansegangen – på samme måte som man i 1909 ikke visste hvilke krefter som senere skulle kjempe imot hjemfallsretten. Derfor mener vi det er viktig at allemannsretten får den varige statusen i det norske samfunn og i norsk lovverk som bare grunnlovfesting kan gi – ikke for å endre styrkeforholdet mellom eiendomsrett og allemannsrett, men for å fastslå de nedarvede rettighetene til bruk av norsk natur. Sånn vil allemannsretten være en ekstra grunnpilar i det norske samfunnet og et vern mot raske og tilfeldige samfunnsendringer også i framtida.

Da jeg var i Åre på skiferie i fjor vinter, dro vi til det som av lokalkjente ble omtalt som den fineste skiløypen i Midt-Sverige. Stor var overraskelsen da det sto en løypevakt og krevde inn 80 kroner fra hver av oss i turfølget for at vi kunne begi oss videre inn i skogen og opp på fjellet. Diskusjonstemaet den kvelden ble naturlig nok om vi visste om tilsvarende i Norge, og et Google-søk viste oss at det også er eksempler på tilsvarende her i landet.

Ønsket om å innføre ulike betalingsløsninger understreker behovet for å gi allemannsretten den ekstra tyngden som en grunnlovfesting vil gi. Da unngår man at ett enkeltvedtak blir starten på en utvikling som bærer i en retning ingen egentlig ønsker seg.

Så tilbake til forslaget vi har til behandling, der det er lansert en rekke forslag til grunnlovstekst og alternativ som slår fast viktigheten av å forsvare og bevare denne retten. Jeg mener at flere av de forslagene som er lansert, imøtekommer merknadene som mindretallet har stilt seg bak. For eksempel forslag 2B, at allemannsretten ikke må oppheves, framstår for meg som en utmerket og glimrende mulighet for alle partiene til å slå fast at de er på lag med friluftsansjonene og sikrer både eiendomsrett og allemannsrett samtidig.

Det er mange friheter og verdier som er slått fast i Grunnloven slik den foreligger nå. En grunnlovfesting, som er ett av de alternativene som foreslås, ville ikke innebære noen fastlåsing til et detaljert innhold i begrepet «allemannsrett», men ville tvert imot kunne tilpasses skiftende miljømessige og sosiale forutsetninger hvis det er behov for det.

Når mindretallet i komiteen likevel ikke synes å være med på noen av alternativene, kan vi vel også i denne saken se at det er langs den økonomiske skillelinjen uenigheten går.

Jeg har aldri eid så mye som en kvadratmeter av dette landet, men likevel har jeg alltid følt meg hjemme i

skogen og på fjellet. Det gjør jeg nok også etter i dag, men jeg håper også at jeg kan gjøre det når jeg en vakker dag kanskje blir pensjonist.

Presidenten: Skal representanten ta opp forslag?

Kristian Torve (A) [13:46:47]: Ja, jeg tar opp forslaget fra Arbeiderpartiet og SV.

Presidenten: Da har representanten Kristian Torve tatt opp forslaget han viste til.

Svein Harberg (H) [13:46:57]: Jeg vil først få gi min tilslutning til ønsket fra forslagsstillerne om å slå fast både betydningen allemannsretten har hatt i det norske samfunnet, og intensjonen om at den fortsatt skal ha en sentral plass og være et rådende prinsipp. Jeg tror nok også at flere av innbyggerne våre kunne vært oppmerksomme på at når de fritt bruker naturen til sine mange forskjellige aktiviteter, er det nettopp allemannsretten som danner grunnlaget for det.

På vegne av Fremskrittspartiet og Høyre vil jeg understreke at når vi likevel ikke går inn for å ta de foreslåtte formuleringene inn i Grunnloven, er det altså ikke fordi vi ikke er opptatt av allemannsretten – jeg vil si tvert imot. Vi mener for det første at den i dag blir godt ivaretatt, og at friluftsløven tydelig peker på ansvaret politikerne har for å følge opp. Vi mener dette best sikres gjennom demokratiske prosesser og politisk behandling der den skal ivaretas. Det er et godt prinsipp at en slik rettighet tas vare på og sikres der den eventuelt utfordres, og det er i planarbeidet regionalt og lokalt.

For det andre vil vi også peke på at selv om intensjonen er god, er formuleringene som foreslås, vage og upresise. Det vil bety at en ved å ta de foreslåtte formuleringene inn i Grunnloven, vil overlata til domstolene å bestemme hvor langt disse gjelder. For vår del mener vi at de forskjellige nyansene som skal og må ivaretas i balansen mellom samfunnsutvikling, eiendomsretten og allemannsretten, best forvaltes i et godt demokratisk arbeid rundt om i landet, der innbyggerne og lokale politikere kan engasjere seg.

Allemannsretten skal fortsatt være et grunnleggende og viktig prinsipp. Vi skal fra Stortingets side passe på at det følges opp, og påminningen går herved til de lokale politikerne om at de har en plikt til å følge opp dette i sitt arbeid rundt om i norske fylker og kommuner.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:49:35]: Senterpartiet er ein sterk tilhengjar av allemannsretten. Allemannsretten sikrar at folk kan koma seg ut i li og fjell utan hindringar, slik at ein kan driva eit friluftsliv som bidreg til god folkehelse.

I det store og heile har dei fleste eit klart inntrykk av kva allemannsretten er. Allemannsretten er ein fridom

for alle, at alle innanfor dei rammene lova set, og av omsyn til naturen og grunneigaren, kan få driva friluftsliv i ulike former. Han har lagt grunnlaget for at folk kan vera i aktivitet og få gode naturopplevingar, og han har lagt grunnlaget for mykje av den turismen me kjenner att i dag. Men på same måten som me hegnar om allemannsretten, hegnar me òg om den private eigedomsretten. Han har lagt grunnlaget for at folk i generasjonar har hatt eit sjølvstendig liv, arbeid og inntekt.

Allemannsretten har i Noreg vore sikra gjennom gamal hevd. I friluftsløva har allemannsretten i alle år hatt sin plass for å sikra at retten vert brukt. Samtidig er lova brukt for å løysa dei konfliktane som måtte oppstå. Frå forslagsstillarane heiter det at

«allemannsretten daglig er under press fra grunneiere, utbyggere og det offentlige, både i strandsonen og på fjellet. Den kan følgelig ikke lenger tas for gitt.»

Tek me eit lite dykk i avisartiklar og nettartiklar og ser på kva slags press det er mot allemannsretten, er det på vinterstid stort sett krangel om det er greitt å gå til fots og med hund i dei oppkøynde skiløypene rundt omkring, og ut frå praktiseringa av allemannsretten er ikkje det greitt. Samtidig er det viktig at me har ein god balanse mellom grunneigarretten og allemannsretten. Det må vera slik at grunneigarane ser nytte i å ta vare på eigedomane sine, og sørgjer for at dei er til god bruk for alle mann, slik at folk flest verkeleg har nytte av å vera der.

Det presset som er mot allemannsretten, eller ynsket om å få allemannsretten inn i Grunnlova, er òg eit ynske om å svekkja eigedomsretten. Dei same forslagsstillarane har gjennom ei rekkje år prøvd å svekkja eigedomsretten overfor dei som har festetomtar rundt om i landet. Senterpartiet ynskjer inga ukritisk utviding av allemannsretten. Me har sett fleire døme på at ein har starta opp med organisert kommersiell verksemd på annan manns grunn. Når folk brukar andre folks eigedom med eiga vinning for auget, meiner me det er i strid med grunnlovparagrafen om privat eigedomsrett. Eg trur det er med på å svekkja og ikkje styrkja allemannsretten.

Nok ein gong har me tru på dei lokale styresmakterne. Kjem folk over gjerde, stengsel og andre hindringar som gjer det vanskeleg å oppleve naturen, anten det er i strandsona eller andre plassar, forventar me at folk melder frå. Me har lovar og klare køyrereglar, og gjennom arbeidet i kommunen med arealplan og andre planar kan ein ordna opp i korleis dette skal handterast.

Denne saka går igjen tilbake til prinsippet frå Senterpartiet om at me ikkje kan lyfta for mange saker inn i Grunnlova, og me støttar fleirtalet i komiteen.

Lars Haltbrekken (SV) [13:53:40]: Naturen er for alle. Allemannsretten er en av de viktigste verdiene vi

som samfunn har – og nordmenn er et folk på tur. Retten til å ferdes fritt i utmarka uten fysiske sperrer er noe av det som skiller oss fra mange andre land.

Allemannsretten i Norge springer ut fra hevdvunnen, århundregammel sedvane, og den er en samlebetegnelse på retten alle har til å være i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsretten består av de tre hovedelementene ferdsels-, oppholds- og høstingsrett. Vi får turer til fots og på ski, vi kan ri, vi kan sykle, vi kan telte, bade, ha båtliv, plukke bær og sopp eller drive fritidsfiske i sjø og innlandsvann. Retten gjelder primært i utmark, men vinterstid også på dyrka mark, og den gjelder også i regulerte områder.

Allemannsretten, slik den i dag er regulert i friluftsløven av 1957, med noen senere endringer, har bidratt til å forme oss som samfunn og som enkeltmennesker. De mulighetene til ferdsel, høsting og opplevelse som den legger til rette for, er avgjørende for oss. Det at alle kan bruke naturen, høste av den og ferdes fritt uavhengig av den private eiendomsretten, er et så stort gode at det framstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjevne de økonomiske forskjellene. I tidligere tider kunne den såkalte nyttesretten, retten til å høste i utmarka, bety forskjellen mellom liv og død for fattigfolk. I vår tid er allemannsretten symbol på frihet og likeverd for alle innbyggere i landet. Den bygger på fellesskap og binder folket sammen i noen felles opplevelser. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen er en verdi som gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også oppfatningen av at dette landet er for alle. Mange brukere av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor både ha forståelse for og stor nytte av denne retten.

I dag kan det virke som om allemannsretten står fjellstøtt i Norge. Men både i strandsonen og på fjellet er den hver eneste dag under press fra både grunneiere, utbyggere og det offentlige. Allemannsretten er i seg selv ikke til hinder for kommersiell bruk av utmarka eller bruk av utmark til utvikling av veier, jernbane osv., men omfanget av aktivitetsformene, knappere arealressurser, økt folketall, konflikter i strandsonen og, som vi hørte fra saksordføreren, spørsmål om betaling for bruk av naturen er likevel eksempler på forhold som i sum kan true så vel allemannsrettens naturgrunnlag som muligheten til å utnytte allemannsretten på den måten vi har vært vant til.

Allemannsretten kan altså ikke tas for gitt. Derfor mener vi i SV at tida er inne for å grunnlovfeste en så grunnleggende konstituerende frihet for Norge. Det var derfor SV også fremmet dette grunnlovsforslaget i 2015, som var Friluftslivets år. Grunnlovfestinga vil gi et vern mot raske og tilfeldige endringer. Eiendomsretten nyter allerede en sterk grunnlovsbeskyttelse og vern etter in-

ternasjonale rettsregler som Den europeiske menneskerettskonvensjon. Når eiendomsretten er grunnlovfestet, bør også allemannsretten være det.

Siden naturen er grunnlaget for alt menneskelig liv, må naturgrunnlaget forvaltes på sine egne premisser, med sikte på bevaring for de etterkommende generasjonene. At plikten til å sørge for et slikt vern allerede er fastsatt i Grunnloven § 112, har stor betydning også i relasjon til allemannsretten. Samtidig vil grunnlovfesting av allemannsretten innebære at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta tilbørlig hensyn til grunnlovsbestemmelsen og ligge innenfor de rettslige grensene som den setter.

Andre land i Europa har ikke den samme allemannsretten som vi har i Norge. Det fikk jeg selv merke da jeg var i England i fjor sommer. Mange plasser i naturen var det satt opp skilt med utsagn som «keep off» og «private land». Mange land har likevel en lovgivning som i varierende grad sikrer befolkningen adgang til naturen og rett til å bruke privat eiendom til rekreasjonsformål.

Tolkningen av en ny grunnlovsbestemmelse om allemannsretten må ta utgangspunkt i dens hovedinnhold slik det på vedtakstidspunktet følger av hovedreglene i frilufsloven og annen aktuell lovgivning. En grunnlovsbestemmelse om allemannsretten må tolkes og anvendes i lys av grunnlovsvernet for natur, helse og miljø. Forutsetningen er alltid at aktiviteten som drives på grunnlag av allemannsretten, må drives hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Den er dessuten begrenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannressurser, motorferdsel og annet.

I en spørreundersøkelse blant partiene før stortingsvalget i 2017 som Friluftsrådernes Landsforbund gjennomførte, svarte Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Venstre, Miljøpartiet De Grønne, Rødt og selvsagt SV ja på spørsmålet om grunnlovfesting av allemannsretten. At Senterpartiet i dag går bort fra sitt klare valgløfte til friluftsfolket, er noe jeg regner med at vi får en forklaring på underveis i debatten. For hva er det som har endret seg siden 2017?

Høyre og Kristelig Folkeparti svarte ikke, eller svarte unnvikende, på undersøkelsen, mens Fremskrittspartiet svarte et tydelig nei på å grunnlovfeste allemannsretten. Men kanskje kunne regjeringens største parti, Høyre, ha lånt øre til tidligere byrådsleder for Oslo, Erling Lae, fra Høyre, som i et avisinnlegg for ikke lenge siden skrev:

«Grunnloven må inneholde de viktigste rettigheter og verdier det norske samfunnet bygger på. Allemannsretten er en slik grunnleggende verdi.»

Allemannsretten er noe av det norske vi har. Tenk så flott det er at i landet vårt har alle rett til å ferdes

og være ute i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen! Det gjør at de fineste opplevelsene våre er helt gratis, de er noe vi har felles, og de gir oss påfyll til å klare en hektisk hverdag.

Allemannsretten gir oss en rett, men den gir oss også en plikt til å ferdes hensynsfullt i naturen. La oss hegne om dette symbolet på både friheten og fellesskapet. Retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsretten fordi landet tilhører oss alle.

Karin Andersen (SV) [14:03:21]: Allemannsretten er for meg frihet. Jeg var en av initiativtakerne til dette grunnlovsforslaget, og jeg har jobbet mye med det. Det er fordi jeg har en helt klar bevissthet om hvor viktig allemannsretten i Norge har vært for å forme oss som land og folk. Det har gjort noe med hvordan vi ser på oss sjøl, på naboen, på alle sammen som har en helt sjølsagt rett til å bevege seg i skogen, på friområder, ja til og med over dyrket mark når det er høstet.

Dette er en av de mest tydelige norske verdiene, som også har formet oss som enkeltmennesker og som samfunn – og det har formet oss på godt! Dette har gjort at forskjellen mellom folk har vært mindre. Dette har gjort at også vi som vokste opp som husmannsunger, tenkte at jo, skogen var min – akkurat slik som Hans Børli skriver i diktet sitt «Vi eier skogene» – at sjøl vi som aldri hadde eid et tre, vi eide skogene. Og jammen var det sånn også at når vi møtte han som eide skogen, ute i skogen og satt rundt et bål, satt vi der likeverdige og snakket med hverandre som om vi var like. Vi kunne fritt bruke skogen, og vi trengte ikke å være redde fordi vi ikke eide den. Dette gjorde noe med synet på oss sjøl, og at vi var likestilte tross alt, sjøl om noen eide og noen ikke eide.

Det ser vi også i dag når vi møter folk ute, enten det er på ski eller til fots, om det er på badestranda eller hvor det er, så jammen prater vi med hverandre på en helt annen måte enn det vi gjør ellers. Vi sier hei og blir kjent med folk på en helt annen måte enn når vi møter hverandre i andre sammenhenger. Så det former oss ikke bare som samfunn, men også som enkeltmennesker. Vi er på en måte på vårt beste, stort sett, når vi utøver allemannsretten. Det er noen som misbruker den, som kaster søppel og ødelegger og sånt – det er det – men stort sett er dette med på å ta fram det beste i oss også som enkeltmennesker.

Dette er en så grunnleggende verdi og en så stor og umistelig frihet at jeg er veldig overrasket over at Stortinget ikke er med på å ville feste dette i Grunnloven. Dette er en konstituerende verdi på hvordan vi har tenkt om mennesker som bor i dette landet. Uavhengig av eiendomsrett kan vi bruke det. Det er jo ikke i strid med eiendomsretten i det hele tatt, som noen forsøker å late som. Eiendomsretten er festet i Grunnloven – SV er helt

for at den skal være festet i Grunnloven. Dette flytter ikke på noen ting av forholdet der, det bare verner allemannsretten.

Så jeg er ganske overrasket over det som Senterpartiet argumenterer med i denne saken, særlig fordi, som representanten Haltbrekken var oppe og riktig minnet om, Senterpartiet i valgkampen lovte at dette var de for, for dette var en viktig verdi, og det står ikke i motstrid til eiendomsretten. Men jeg ser i merknadene at Senterpartiet skriver at det på grunnlag av dette grunnlovsforslaget er «viktig å ikke ha en ukritisk utvidelse av allemannsretten», eller «å utvide allemannsretten ukritisk med tanke på nye ferdselsformer». Dette er ingen «ukritisk utvidelse av allemannsretten», dette er en stadfesting av dagens situasjon, dette er en stadfesting av dagens lovtilstand. Det dette medfører, er at hvis noen vil svekke allemannsretten, må det prøves opp mot Grunnlovens bestemmelser og ordlyd, og hvis man ønsker å svekke allemannsretten, kan ikke det gjøres i ett storting som er valgt. Da må det være ett storting der forslagene blir fremmet, og et annet storting som i så fall svekker allemannsretten. Det er det vernet av allemannsretten vi ønsker å gi. Dette er ingen «utvidelse av allemannsretten». Så det er feil, det er tatt ut av løse lufta som et motargument. Og det er ingen som bruker allemannsretten mer enn grunneierne sjøl. De bruker allemannsretten aller mest av alle. Så det mener jeg er et argument som ikke står seg i det hele tatt.

En representant fra Senterpartiet var oppe og sa at det var litt vanskelig å skjønne hvor denne allemannsretten var truet. Ja, da kan jeg be representanten om å ta seg en tur langs strandsona i Oslofjorden. Der er allemannsretten virkelig truet, også av det lokale sjølstyret som gir tillatelse til bygging i strandsona, eller som vender det blinde øyet til når det skjer. Det er viktig for folk. Det er viktig for folk som kanskje ikke har penger til å reise på ferie, men som kan ha et sted å gå med ungene sine når de har lyst på en badetur eller en fisketur eller å nyte naturen – kjempeviktig! Her bor det masse folk, så det å bygge ned strandsona her, er et alvorlig angrep på allemannsretten og på muligheten til å leve et ålreit, fint liv sjøl om man ikke har masse penger til å reise på ferie andre steder. Dette er en veldig god fordelingspolitikk, og jeg er veldig forbauset over at Senterpartiet ikke ser det – veldig forbauset over at Senterpartiet ikke ser det.

Så var også representanten Harberg oppe og argumenterte med at en av grunnene til at man ikke skulle stemme for dette, var at det var vag og upresis ordlyd i forslagene. Her er det for det første flere alternativer å velge mellom. Sjøl hadde jeg nok mest likt den ordlyden som er lik på bokmål og på nynorsk, og som heter «allemannsretten skal stå ved lag». Det mener jeg er den beste formuleringen. Men til Høyres trøst kan jeg da si at

den som har formulert disse lovforslagene sammen med meg, er jusprofessor Eivind Smith, som har kompetanse på grunnlovsspråk. Så her er det ingen grunn til å være redd for at ordlyden på noen av de forslagene som har blitt fremmet, er upresis eller vag eller vil stille myndighetene i noe slags problematisk forhold – hvis man da ikke ønsker å svekke allemannsretten, og det håper jeg da virkelig ikke noen har tenkt. Men det gjenstår jo å se om man fra regjeringens side går videre med det som vi diskuterte i en annen sak, nemlig jordvernet, at man går videre med det, og at man vil la flere og flere beslutninger bli tatt lokalt, der de små bitene hver for seg ser små ut, men i sum blir de en svekkelse enten av jordvernet eller av allemannsretten.

Det urbaniseres nå. Det bygges mye, og det skal også bygges mer rundt trafikknutepunktene. En av utfordringene da er at denne utbyggingen ikke bare skal ta hensyn til at vi ikke skal bygge ned jordvernet, vi skal bygge slik at folk kan transportere seg klimavennlig, og vi må også sikre at allemannsretten blir ivaretatt, også i disse bygdebyene, småbyene eller i de større, urbaniserte områdene. For allemannsretten gjelder i byen også. For folk som bor i bynære strøk eller bystrøk, gjelder også allemannsretten. Da er det viktig at man tar vare på stier og veger ut i friluftsområder og gjør det mulig for folk å kunne bedrive friluftsliv eller å bruke naturen og områdene rundt seg på en god måte. Da vil man lage gode bomiljøer. Men det gjenstår å se om man fra regjeringens side er villig til å ivareta dette i disse prosessene og ikke bare være opptatt av at man skal maksimere kvadratmeter og eiendomspriser i denne utbyggingen. Det er sterke økonomiske interesser som kan tenke seg å kapitalisere på det arealet som i dag brukes, og der allemannsretten gjelder.

Det er viktig å ta vare på allemannsretten nettopp fordi den har fått fram noe av det beste i dette samfunnet – både som samfunn og som enkeltmennesker. Så jeg er ganske sikker på at dette forslaget blir vedtatt i neste storting, for dette er et godt forslag som ingen partier i Stortinget har noen grunn til å engste seg for. Vi burde bare juble for den friheten vi har, og være med på å sikre den også for framtida.

Arne Nævra (SV) [14:13:21]: Det var så mange gode ord fra siste taler at jeg selvfølgelig kunne ha trukket meg, men så er det også sånn at jeg tror ikke det er noen her i salen som har hatt så mye nytte av allemannsretten som jeg har hatt – kanskje med unntak av noen grunneiere, som også representanten Andersen nevnte. Men vi har da også vært grunneiere på den gården jeg kommer fra, så det er nå så.

Jeg har også i den tidligere jobben min reist veldig mye rundt i landet, i alle slags avkroker i norsk natur, og

jeg har også reist en del i utlandet. Da har jeg hatt muligheten til å sammenligne. Andre representanter har vært innom det her: I Norge møter vi ikke de skiltene som vi f.eks. kan møte på i England eller i USA, hvor det står «private property» eller «private land», og så står det: ingen adgang. Det er klart at det er et enormt skille.

Dette er en verdi som vi skal være stolte av. Når jeg møter utlendinger som kommer til Norge, eller når jeg sjøl er i utlandet, så er det to ting jeg er stolt av. Det ene er de forholdsvis små forskjellene vi har i Norge, og det andre er faktisk allemannsretten. De to tingene er fantastiske verdier ved det norske samfunnet. Begge to står under et visst press – det kjenner vi til, og det skal jeg komme litt tilbake til.

Friluftsliv er et av de sterkeste elementene i norsk kultur og norsk kulturtradisjon – helt fra nasjonsbyggingen på 1880-tallet, nasjonalromantikken, og selvfølgelig selvstendighetsdiskusjonene, til «gutta på skauen», jeg kan godt komme inn på dem også. Viktige deler av det vi kan kalle «fortellingen om Norge», er allemannsretten, fri adgang til natur og utmark og det å ha muligheter for fri ferdsel der.

Samtidig er det et annet aspekt som har kommet fram de siste årene, og det er helseaspektet med muligheten til friluftsliv. Det er helt avgjørende. Hadde helsebudsjettet blitt sett i sammenheng med budsjettene for tilgang til friluftsliv, altså opparbeidelse av stier, arealforvaltning osv., tror jeg kanskje det hadde vært langt mer penger å hente – nesten – ved overføring fra helsebudsjettet. Det er snakk om milliarder, enormt store beløp, som er helsegevinster ved tilgang på natur, og da er det selvfølgelig viktig at den tilgangen er så god som mulig, og det sikrer altså bl.a. allemannsretten.

Gjennom den retten er det helt klart at nordmenn har vært i en helt spesiell situasjon. Det har vært helt fantastisk å kunne vise til den, og den gir oss altså mulighet til å ferdes mer eller mindre fritt – under ansvar og under visse begrensninger – i norsk natur. Om det er over grensene betyr liksom ingenting – vi kan gå over gjerdene, gå inn i neste eiendom, vi kan se på grensefurua og gå inn i neste eiendom, det er i orden. Vi kan plukke blåbær og krekling og tyttebær. Det er en fantastisk rikdom som vi må slå ring om.

Denne retten er selvfølgelig forankret i friluftslivets lov vi fikk i 1957, og den setter opp visse rettigheter. Men en grunnlovsfesting vil gi en viktig signaleffekt, og dette har vi vært innom i de andre sakene her også, om retten til fri ferdsel, men også om hensynsfull ferdsel i norsk natur. Det er like viktig å ta med seg det på veien.

Som sagt mener jeg at dette med allemannsrett er noe av det fineste med Norge, sånn jeg ser det. Vi har det nå en gang sånn at vi kan ferdes mer eller mindre fritt. Vi har nesten samme situasjon når vi er i en badstue. Der er

det fritt for rang og posisjon og klasseforskjeller, vi er bokstavelig talt avkledd. I naturen er det også sånn, at med allemannsretten er det ingen forskjell på rang og stand, alle har like muligheter. Det er som representanten Karin Andersen sa, at denne loven og denne rettigheten, som etter hvert er innarbeidet, virker utjevnende, og en grunnlovsfesting vil gjøre det litt vanskeligere å rokke ved den viktige verdien som er i samfunnet.

Jeg vil også si det sånn at allemannsretten på et vis har formet oss som mennesker i dette landet, en slags vekselvirkning. Vi har klart å få det innarbeidet som en sedvanerett, og samtidig har allemannsretten påvirket nye generasjoner av nordmenn. Jeg tror veldig mange nye nordmenn som har kommet hit til landet og skal integreres, har blitt overrasket over de mulighetene som ligger i allemannsretten og har satt veldig pris på den. Derfor er allemannsretten så verdifull at den må kalles umistelig, og derfor hører den hjemme i Grunnloven.

Friluftslivets lov sier at det kan tas noen avgifter ved bruk av norsk natur, hvis det er innenfor rimelighetens grenser. Det er en vurdering i hvert enkelt tilfelle, og vi har sett enkelte tilfeller der kommersialiseringen av norsk natur har gått vel langt. Vi skal være obs på det, for en «sunn» prissetting av opparbeidning av norsk natur – det kan være tilrettelegging, parkeringsplass osv. – er helt greit, og en beskjeden eller gjennomtenkt utnytting, også kommersielt, av norsk natur er også bra. Økoturisme kan være bra, og viltturisme kan være bra, men vi har sett tendenser til at det er en kommersiell side av dette som er uheldig. Dette er det ene presset, kommersialisering av utmarka.

Det andre som er nevnt, er selvfølgelig utbyggingsaspektet og arealdisponeringen, ikke minst rundt presede områder som Oslofjorden. Vi husker hva statsråd Siv Jensen sa rett før valget, jeg tror det var i 2013, hvor hun skulle åpne opp for langt mer. Det er en ønsket politikk å gjøre det mer liberalt for utbygging, også i strandsonen.

Så er det ikke tilfeldig at de mektige organisasjonene som står bak norsk friluftsliv og friluftslivsaktiviteter – Den Norske Turistforening, Friluftsrådets Landsforbund, Norsk Friluftsliv – alle sammen henstiller Stortinget til å grunnlovfeste allemannsretten. Selvfølgelig er det viktig for dem, og man skal også huske på at dette er veldig store organisasjoner som er mektige talsmenn for det store flertallet som ønsker at allemannsretten blir styrket.

Og så ble det nevnt her at Norge har en sterk eiendomsrett. Den er også stadfestet i Grunnloven, og det er i grunnen et viktig poeng. Vi ser ikke noe skille mellom allmennhetens rettigheter på privat og offentlig grunn i Norge, og det er jo dette som gjør det så spesielt. På et vis må en vel si at både eiendomsretten og allemannsretten

på en god måte balanserer i den norske praksisen. Men vi mangler grunnlovfesting av den ene delen, det som går på allmennhetens rett til ferdsel i utmark og frossen innmark. Både eiendomsretten, som SV forsvarer langt på vei sånn som den praktiseres, og allemannsretten ivaretar grunnleggende individuelle rettigheter, og derfor bør også allemannsretten inn i Grunnloven.

Det som er veldig skuffende, er at flertallet ikke går for dette, vi får ikke det nødvendige flertallet for den endringen som jeg tror det store flertallet av den norske befolkningen ønsker seg. Jeg skulle gjerne sett at vi slo ring om disse umistelige verdiene. Det er veldig leit, og kanskje spesielt – som noen har påpekt her i dag – at Senterpartiet ikke er med på dette. Det synes jeg er leit, og det ber jeg om at folk faktisk legger merke til. Kanskje snur de ved neste korsvei.

Dag Terje Andersen (A) [14:22:57] (komiteens leder): Jeg er glad for at Karin Andersen nevnte Hans Børli og «Vi eier skogene», for hvis jeg husker riktig, står det i den siste linjen: «Nei, vi eier skogene, slik barnet eier si mor.» Det er et veldig godt uttrykk for allemannsrettens betydning i Norge, at selv om en av Norges største skogeiere eier det meste av skogen i nærheten av meg, så er det hjemskogen allikevel. Og det er skogene våre. Det er jo det allemannsretten handler om: Selv om skjøtet og den økonomiske utnyttelsen av eiendommen tilhører en privatperson, kan en jo – akkurat slik som flere her har beskrevet veldig godt – også i dag høste, bruke, rekreere og gå i naturen. For meg er det fremdeles aktuelt å sørge for at en selv har pelt noen av tyttebærene, blåbærene og soppen. Det er en kvalitet ved det norske samfunnet.

Jeg slutter meg fullt ut til den glimrende innledningen som saksordføreren hadde, men vil bare minne om at dette ikke er en ny diskusjon, og jeg vil tillate meg å si litt om hvorfor. Jeg har sagt tidligere i dag at jeg er skeptisk til at alle saksområder som vi brenner for, nødvendigvis skal ha sitt eget punkt i Grunnloven. Det mener jeg fortsatt. Jeg mener at Grunnloven skal ikke bli en boks med gode ønsker. Men når vi snakker om jordvern, som vi gjorde i forrige sak, og når vi snakker om allmennhetens rettigheter, snakker vi om fellesskapets trygghet for at den situasjonen vi har, skal eksistere framover. Derfor synes jeg at dette er i en annen kategori, som absolutt bør grunnlovfestes.

Dette er ikke noen nymotens greier som ble funnet på i forrige stortingsperiode. Magnus Lagabøte begynte på dette: I 1276, i Landsloven, var den første omtalen av allmenningens rettigheter. Med det som bakgrunn er jeg enig i at det er synd at vi ikke klarer å få en forsikring om at vi ikke skal undergrave en situasjon som vi alle

sier vi er glad for, framover, og at vi ikke kan få flertall for det.

Jeg ble også litt overrasket – selv om jeg selvfølgelig har lest innstillinga – over at representanten Bjørke la slik vekt på at det kunne være i konflikt med den private eiendomsretten, for det er jo nettopp den balansen som har vært så god. Da lurer jeg på hva det skal bety for en eventuell innstramming av allmennhetens rettigheter framover. Jeg tror på alle her som sier at vi fortsatt skal kunne pelle bær, pelle sopp, gå på ski, gå på bena, sove ute i telt – hvis en vil det. Det tror jeg på. Men det er ingen tvil om at allmennhetens rettigheter er under press i det norske samfunnet. Derfor hadde jeg håpet på at vi nå kunne fått stadfestet noe som er så viktig for fellesskapet, og som så godt – slik representanten Nævra var inne på – visker ut klasseskillene i det norske samfunnet.

Så lurer jeg litt på hva representanten Harberg mente med at de tre forslagene som er her, var dårlig formulert, at det var noe med formuleringene. Men jeg velger å tolke det i beste mening og inviterer herved Svein Harberg til en dugnad for i fellesskap å lage et godt grunnlovsforslag, som ivaretar allmennhetens rettigheter, med sikte på behandling i neste periode.

Nils T. Bjørke (Sp) [14:27:32]: Som sagt før: Senterpartiet er opptatt av allemannsretten og stør han sterkt. Eg er enig med SV i at det er grunn til å uroa seg over tilstanden for strandlinja, spesielt i Oslofjorden. Men trur representanten Karin Andersen at det løyser noko å grunnlovfesta det med teksten som står her? Det lyt løysast med mykje tydelegare lovverk, og det må løysast på andre måtar.

Det er ikkje utfordrande å ha verken representantene Andersen, Nævra eller Haltbrekken i terrenget. Allemannsretten har vore ein fin balanse. Men eg er kanskje den her i denne salen som mest har opplevd allemannsretten frå grunneigarsida. Voss er ei av dei største turistbygdene i området. Det er utruleg kor fort turistar og besøkjande oppfattar allemannsretten. Dessverre er det ikkje alle som har fått med seg at det faktisk fører nokre plikter med seg.

Eg synest alle her i dag har vore tydelege på kor godt dette har fungert, og det er jo fordi det store fleirtalet skjønar at ein skal oppføra seg tilbørleg i terrenget, at ein skal ta omsyn til grunneigaren si drift og andre ting. Dette ser ein held på å verta utvatna, anten det er organiserte turar, organisert sykkeltrafikk eller rafting – det er mange ting som kjem i eit grenseland mellom det som er allemannsretten, og det som er kommersiell utnytting. Det er krevjande å få folk til å skjønna den balansen, og eg trur at med ei grunnlovfesting vil ein forsterka det inntrykket: at her har me rett, me kan berre dura på. Derfor har eg ynskt at me i fellesskap kunne lyfta fram alle-

mannsretten, men då lyt me ha den balansen som ligg der i dag.

Så vert det hevda at Senterpartiet har lovt å grunnlovfesta allemannsretten. Dei eg har sjekka med, og eg sjølv, har diskutert dette ganske mykje, og me kan ikkje hugsa at me har gjort det. Om ein enkeltrepresentant har sagt det ein gong, så skal ikkje eg gå god for det. Men me har vore veldig tydelege på at me er for allemannsretten, og det kan jo ha skjedd ei misforståing der.

Karin Andersen (SV) [14:30:27]: Til det siste: Det er sånn at partiene foran valg blir stilt ulike spørsmål. Dette var ett av temaene det ble spurt om, og jeg regner med at Senterpartiet – som vi andre – svarer på vegne av Senterpartiet og ikke på vegne av enkeltrepresentanter, i så fall bør man gjøre oppmerksom på det.

Så til det som representanten Bjørke tar opp: Ja, allemannsretten er truet, særlig i strandsonen, og det er et varsku om at vi er nødt til å verne denne friheten sterkere enn det vi gjør nå. Jeg oppfatter at representanten fra Senterpartiet er villig til å være med og se på underliggende lovverk for å stramme inn på det, for å sikre disse interessene, men ikke være med på å sette dette inn i Grunnloven som en tydelig verdiforankring for hvordan vi tenker om forholdet mellom enkeltmenneske, innbygger, i dette landet og retten til å ferdes, oppholde seg og høste. Det gjør meg litt urolig, for da oppfatter jeg at Senterpartiet egentlig har et ønske om å endre på allemannsrettens forutsetninger for å kapitalisere mer på disse eiendommene selv. Det mener jeg ikke er av det gode, om det er for sterk kommersiell utnyttning ellers, som representanten tar opp, om det er for heftig bruk noen steder, eller om det er noen som ferdes i naturen som ikke ivaretar de forpliktelsene de har etter allemannsretten, nemlig ikke å forsøple og ødelegge det godt man får lov til å bruke.

Jeg klarer ikke å forstå den motstanden Senterpartiet har mot denne grunnlovfesting, på noen annen måte enn at man faktisk tenker at man skal begrense allemannsretten, og at allemannsretten skal vike for eiendomsretten mer enn den gjør i dag. Da må jeg bare si at det er SV helt uenig i. Eiendomsretten er forankret i Grunnloven, og det skal den fortsatt være, fordi den er viktig, men allemannsretten og eiendomsretten bør stå i Grunnloven, begge to, fordi det er viktige og vesentlige prinsipper de styrer etter.

Jeg likte særlig godt innlegget fra representanten Andersen fra Arbeiderpartiet, som nevnte min sambygging Hans Børli og siterte ham rett, men også invitasjonen til de andre partiene om å være med og se på grunnlovstekst til neste periode. Jeg tror at dette er en av de tingene som kan stå etter oss på en god måte – at vi så disse verdiene og tok vare på dem – og at det ikke er

noen trussel for dem som har eiendomsrett, i det hele tatt. Det er helt andre ting som truer det naturgrunnlaget som vi alle er så glad i og avhengige av. Vi kan se på ulike formuleringer til grunnlovsbestemmelser, men jeg vil igjen minne om at det er en professor med grunnlovsrett som spesialitet som har formulert disse forslagene, og både det presisjonsnivået man har i grunnlovsbestemmelser, og det rent grunnlovstekniske er godt ivare tatt i forslagene.

Men for all del, hvis vi kan sette oss ned, finne en formulering og legge inn et felles forslag fra alle partiene, er SV med på det. Vi synes det er et godt initiativ, vi mener det bør gjøres, og det hadde vært veldig stilig hvis det var et enstemmig storting som gjorde det, for da hadde vi vist at allemannsretten, som er så viktig for oss, er noe vi virkelig står sammen om.

Svein Harberg (H) [14:35:12]: Nå skal jeg passe på å ikke forlenge en god og spennende debatt, men når jeg får et direkte spørsmål og en klar invitt, kan jeg ikke la være – og det er hyggelig.

Det var spørsmål om hva som var uklart, og jeg hører at Karin Andersen nå refererer til at dette må jo være soleklart. Ja, kanskje, men statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten – klart eller ikke klart, det kan en jo diskutere – og friluftslivets naturgrunnlag. Hvis noen på ett minutt kan fortelle meg hva som er definert som friluftslivets naturgrunnlag, vil jeg være veldig takknemlig for det.

Jeg tror det er mange tanker om hva det er. Jeg har vært ordfører, jeg har jobbet med mange både utbyggingsprosjekter og utviklingsprosjekter, og vi har tatt i bruk områder som vi nær sagt måtte hogge oss inn i for å kunne få sett, som ble framstilt som helt åpenbare friluftslivets naturgrunnlag. Så det er mange meninger om dette, og det er det som gjør oss litt betenkt. Men prinsippet er vi, som vi har sagt, enige om. Sånn sett kan det være at det hadde vært mulig å samle seg om andre formuleringer.

Det som jeg i hvert fall sier ja til, er at vi setter oss ned og samarbeider om hvordan vi kan styrke allemannsretten i det arbeidet som skjer. Da tenker jeg først og fremst på det arbeidet som skjer rundt i kommuner og fylker med reguleringer og utviklingsplaner, for det er jo der det først og fremst skjer. Det er i dag forankret i friluftsloven. Kanskje skulle det også vært forankret andre steder. Jeg har lyst til å si ja til invitasjonen, og så får vi se hva vi kan få ut av det i neste runde.

Tone Wilhelmsen Trøen hadde her gjeninn tatt presidentplassen.

Presidenten: Representanten Nils T. Bjørke har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Nils T. Bjørke (Sp) [14:37:22]: Det hadde vore ein fordel om representanten Karin Andersen hadde høyrte etter kva eg sa, og ikkje kva ho meiner eg burde seia. Det eg sa, var at me er veldig tydelege på at me vil styrkja allemannsretten, men at det er ein del utfordringar med korleis folk oppfattar han. Og det kan verta ei endå større utfordring viss me legg han inn i Grunnlova med dei formuleringane som ligg her i dag.

Elles vil eg berre visa til kva Harberg sa om presisjonen i dei forslaga som ligg føre.

Presidenten: Representanten Karin Andersen har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Karin Andersen (SV) [14:38:01]: Når dette har vært behandlet i kontroll- og konstitusjonskomiteen, har man vel forsøkt å samle seg om en ordlyd. Men jeg kan da gjøre oppmerksom på Alternativ 3C, som er:

«Allemannsretten skal stå ved lag.»

Det er en klar formulering, som helt klart sier noe om hensikten, og som til og med har samme ordlyd på bokmål og på nynorsk. Det er i hvert fall et godt grunnlag – tenker jeg – for et samarbeid om noe vi ikke burde ha noen slags problemer med tolkningsmulighetene av.

Så til Senterpartiet: Ja, det kan hende jeg tolker noe av det representanten Bjørke sier, litt hardt, men jeg gjør det i lys av de merknadene som Senterpartiet har skrevet i denne innstillingen, og som antyder at dette er «en ukritisk utvidelse av allemannsretten». Nå går Bjørke på talerstolen og sier sjøl at han kan tenke seg å stramme inn på disse bestemmelsene. Det ville i så fall det at man stemte for disse lovbestemmelsene i dag, ikke medføre.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [14:39:16]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder) (Innst. 133 S (2018–2019), jf. Dokument 12:7 (2015–2016))

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [14:39:54] (ordfører for saken): Ifølge forslagsstillerne ligger det to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år. Det ene er at stemmerett fra 16 år innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prin-

sipp fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig, og flere kan si sin mening og avgi sin stemme i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling og dermed påvirke de samme lovene de plikter å følge.

Samtidig er det i hovedsak tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om stemmerett fra 16 år.

Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at stemmerett fra 16 år i praksis ikke bidrar til økt valgdelaktelse. Det siste er at myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør henge sammen med stemmerettsalderen.

Komiteens flertall – alle unntatt SV – går inn for at forslaget ikke bifalles, og jeg regner med at partiene selv gjør nærmere rede for sine syn dersom det er behov for det.

Fra Kristelig Folkepartis side er det særlig det siste argumentet som tillegges avgjørende vekt. Det er bl.a. dette som ligger til grunn for vår programformulering, og som gjøres gjeldende gjennom formuleringen om at Kristelig Folkeparti vil beholde felles myndighets- og stemmerettsalder på 18 år, slik det står i vårt partiprogram. Vi mener nemlig at myndighets- og stemmerettsalder bør være den samme. Vi støtter således heller ikke det forslaget som ligger på bordet her.

Så skal det sies at det historisk har vært forskjellig stemmeretts-, valgbarhets- og myndighetsalder, men her ble det i sin tid foretatt et grep for å rydde opp. Da disse aldersgrensene ble samordnet og senket til dagens nivå, 18 år, ble det begrunnet med et prinsipielt behov for samordning av aldersgrensene. Samtidig løste denne samordningen en del inkonsekvenser, og det ble mer klarhet i reglene. Kristelig Folkeparti mener disse argumentene fortsatt har stor vekt.

Når det er sagt, må jeg understreke at vi er fullt ut overbevist om at mange av landets 16-åringere både er habile og godt kvalifisert til å kunne ta i bruk stemmeretten, og jeg vil ikke utelukke eller kategorisk avvise at det i framtiden kan være riktig å vurdere saken på nytt. Men om aldersgrense på 16 år skal eller bør vurderes på nytt, må en da se det i en større sammenheng, og den må etter vår oppfatning vurderes i et bilde der en også ser på myndighetsalder og valgbarhetsalder. Jeg tror nok dette ligger litt fram i tid, men det bør likevel sies her og nå.

På tross av den positive utviklingen vi ser i samfunnet, hvor dagens 16-åringere besitter betydelig kompetanse, er ikke tiden inne nå for å senke stemmerettsalderen til 16 år. Vi foreslår derfor, i likhet med flertallet i komiteen, at forslaget ikke bifalles.

Ulf Leirstein (FrP) [14:43:51]: For referatets skyld hadde jeg lyst til å si at Fremskrittspartiet står fullt og helt bak det saksordføreren sa, og bak innstillingen, om at vi ønsker å avvise dette forslaget. Det viktigste argumentet, som også saksordføreren benyttet, er selvfølgelig at vi har en myndighetsalder i dag på 18 år, og det er helt naturlig at stemmerett følger myndighetsalder.

Det er ikke slik at Norge omtrent er det siste land i verden som ikke har en lavere stemmerettsalder, tvert imot. Selv om det er noen land som prøver dette ut, eller noen land som har senket alderen, er det ikke det store flertallet.

Det kan være mange gode argumenter for hvorfor man bør inkludere større grupper blant dem som skal ha stemmerett, men vi synes det viktigste argumentet i denne saken er at dette skal følge myndighetsalder, derfor vil Fremskrittspartiet samlet stemme imot disse grunnlovsendringene.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [14:45:13]: Innføring av ein stemmerettsalder på 16 år er egentleg berre ein einaste ting, og det er ei styrking og ei utviding av demokratiet. Det er akkurat det vi har gjort opp igjennom tida, frå da Grunnloven blei formulert i 1814. Da måtte ein vere mann, vere fylt 25 år, og ein måtte ha eigedom, ein måtte eige ein jordlapp ein eller annan stad. Det var kravet da. Så fjerna ein i 1898 kravet om at ein trong å ha eigedom, men ein måtte framleis vere mann, og ein måtte vere minst 25 år. I dag tenkjer vi på det som absurd.

I 1913 utvida ein stemmeretten til å også gjelde alle kvinner over 25 år. I 1920 senka ein aldersgrensa for allmenn stemmerett til 23 år. I 1946 blei grensa senka til 21 år, i 1967 til 20 år, og i 1978 til dagens grense på 18 år.

Alle desse trinna har vore ei styrking og ei utviding av demokratiet. Fleire har fått moglegheit til å ta del i avgjerder, noko som i seg sjølv er ein styrke for demokratiet. Viss ein er einig i det, er ein også einig i at jo fleire som kan ta del i ei avgjerd, jo fleire ulike typar perspektiv ein får, jo fleire med ulike bakgrunn ein har, jo fleire med ulike alder, jo fleire med ulike legningar og orienteringar – alt mogleg rart – jo større mangfald ein får inn, jo sterkare blir avgjerdene. På mange måtar er stor deltaking ein grunnføresetnad for alle demokrati.

Som denne gjennomgangen av historia også viser, er ikkje dette hogd i stein på nokon som helst måte. Heile grunntanken til dei som ønskte å reformere dette systemet, var å utvide. Ein skaper også tillit. Ved at fleire får delta og ta dei store avgjerdene, aukar ein også tilliten.

Allereie i dag er det mange vaksenavgjerder som 16-åringar har: Ein kan sjølv velje om ein vil ha sex når ein er 16 år. Den kriminelle lågalderen er 15 år. Når ein er 16,

kan ein velje kva utdanning ein vil ta. Ein kan velje politisk og religiøs ståstad. Rett til abort får ein ved 16 år. Men stemmerett har ein ikkje.

Det er fleire som meiner at det skal vere samsvar mellom stemmerett, det å kunne stille til val og myndighetsalder, men av dei 204 åra vi har hatt stemmerett i Noreg, har det berre i 40 år vore eit direkte samsvar mellom stemmerett og det å kunne stille til val. I 160 år har det vore ujamt fordelt. Vi kjenner også mange demokrati der det ikkje er samsvar mellom det å kunne stille til val, myndigheit og stemmerett. I USA kan ein ha stemmerett ved éin alder, men for å kunne bli president må ein vere godt vaksen. Så til påstanden om at det er ein nødvendig samanheng der: Det er ein praksis av nyare dato. I Noreg er det frå 1979. Ein kan altså innføre ein stemmerettsalder på 16 år og likevel ha ein myndighetsalder på 18 år.

Austerrike har allereie innført 16 års stemmerettsalder på alle nivå. Det har vore ein stor suksess. Ingen føreslår no å gå tilbake igjen til 18 år. Sjølv om det var mykje rabalder da det blei innført i 2007, er det ingen som i ettertid har ønskt å gå tilbake på den ordninga. Erfaringa frå Austerrike er at det har auka valdeltakinga for førstegongsveljarar. Den politiske bevisstheita startar jo lenge før ein er 18 år – mykje før – og det å opne opp for deltaking tidlegare har gjort at valdeltakinga blant dei yngre veljarane i Austerrike faktisk har auka. I Tyskland og i fleire andre land har ein gjort dette på lågare nivå, men Austerrike utmerkjer seg fordi dei har innført det på absolutt alle nivå, og dei har ikkje tenkt å vende tilbake.

Eg synest dette er eit naturleg nytt steg for å utvide og styrkje det norske demokratiet. Det finst også argument som førebels ikkje har vore oppe i denne debatten, og det gjeld dette med mognad, at det må vere visse krav til mognad når ein skal delta i avgjerder. Mognad er eit veldig vanskeleg omgrep. Folk som er gjorde umyndige i Noreg i dag, har stemmerett. Folk som har svekt sinnstilstand, f.eks. folk som er senile, har også stemmerett i Noreg i dag. Det er ikkje det som blir stilt som krav. Dessutan er mognad ein veldig glidande overgang som ikkje på nokon som helst måte kan markerast med konfirmasjonsalder eller at ein fyller 18 år.

Erfaringa frå Noreg frå 2011, forsøksordninga, viste at med 16 års stemmerettsalder auka deltakinga blant førstegongsveljarar. Det var høgare valdeltaking blant 16- og 17-åringar i dei 20 utvalde kommunane som var med i forsøksordninga, enn det var blant førstegongsveljarar generelt.

Eg trur dette er eit naturleg neste steg for å utvikle det norske demokratiet til å omfatte fleire menneske – dette er berre ein styrke. Demokratiet er ikkje noko vi kan ta for gitt. Det ser vi rundt oss. Demokratiet er eit pustande vesen som heile tida må tilførast både tillit og

energi, og her har vi mogleghet til å utvide det til å omfatte også 16-åringane.

SV som gruppe kjem samla til å stemme for dette i denne saka.

Presidenten: Ønskjer representanten Knag Fylkesnes å ta opp SVs forslag?

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [14:51:54]: Det ønskjer eg. Takka skal du ha.

Presidenten: Representanten Torgeir Knag Fylkesnes har tatt opp de forslagene han refererte til.

Grunde Almeland (V) [14:52:11]: Et velfungerende demokrati er alltid i utvikling. Utvikling er nødvendig for at demokratiet stadig skal være aktuelt og speile det samfunnet vi lever i nå, og ikke det samfunnet vi levde i for 10, 20, 50 eller 100 år siden.

Fastsettelse av stemmerettsalderen er også historisk et klart eksempel på hvordan utvikling og framskritt er nødvendig for å sikre Grunnloven og demokratiet legitimitet i befolkningen. Fra 1814 måtte man være en mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. Som taleren før meg sa, har det historisk vært flere utvidelser av stemmeretten. Jeg velger å gjenta dem her, for jeg mener det er viktig at vi husker på nettopp det i debatten. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år. I 1913 fikk Norge stemmerett for kvinner over 25 år. I 1920 ble alderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, i 1967 til 20 år, og i 1978, altså ikke så mange år før jeg ble født, var det altså 18 år som var gjeldende.

Nå er det på tide at vi tar neste skritt. For meg er debatten om 16 års stemmerettsalder forankret i prinsippet om representativitet. Vi lever i et representativt demokrati. Vi som politikere er gitt tillit til å ta beslutninger på vegne av alle borgere, og da må det være et absolutt mål for oss å sørge for at en størst mulig andel av befolkningen faktisk også er representert.

I dag ser vi at unge er kraftig underrepresentert i demokratiet. Det er en glede at vi nå har det yngste stortinget noensinne, og det er et viktig steg i riktig retning. Men ser vi på lokaldemokratiet i kommunene og fylkene rundt omkring, ser vi at det fortsatt er mangel på unge og unge representanter. Gang på gang ser vi at unge representanter ikke blir prioritert på partienes lister, og jeg nekter å tro at det er på grunn av manglende kvalifikasjoner eller mangel på modenhet. Ser vi på de politiske partiene, er vi i en situasjon i Norge der unge stemmer blir tatt på alvor, blir hørt, er en fullverdig del av partidemokratiet, men vi har satt en grense når det kommer til det faktiske demokratiet.

Ofta tror jeg at det at unge ikke blir prioritert på lister, er vel så mye av taktiske årsaker. For hvem er det som

mobiliserer flest velgere? Her faller ofte unge igjennom når det er færre unge som kan stemme på dem, for ofte er det sånn at vi appellerer godt til dem som kjenner seg igjen i nettopp meg eller deg eller noen andre. Resultatet blir at vi sitter igjen med en sammensetning der en stor andel av befolkningen er underrepresentert.

Men vi har noen lyspunkt, for vi ser at i de kommunene som har hatt en prøveordning med å senke stemmerettsalderen, stemte faktisk 16-åringar og 17-åringar inn unge. Man ser at flere unge er representert. Det er nettopp denne effekten vi ønsker dersom vi skal få til et mest mulig representativt demokrati.

Flere mener det blir kunstig å skulle ha ulike stemmeretts- og myndighetsalder. Det er en kobling jeg verken forstår eller mener trenger å være førende, i alle fall ikke all den tid vi har en kriminell lavalder på 15 år, en seksuell lavalder på 16 år, rett til å velge utdanning etter fylte 15 år, rett til å velge politisk og religiøst ståsted ved 15 år, rett til abort ved 16 år, rett til å motta eller nekte helsehjelp etter fylte 16 år. Dette viser at vi i Norge har en ganske klar linje på at ansvar og plikter for enkeltindividet ikke utelukkende tildeles ved én enkelt, bestemt alder. Det skjer gradvis. Sånn har det vært gjort opp gjennom historien, sånn gjøres det fortsatt i dag. Derfor bør heller ikke den koblingen som mange ser, være førende for hva man velger å stemme her i dag.

Jeg tror vi skal være vare med å tro at vi har funnet den endelige, perfekte alderen. Spesielt tror jeg vi skal være vare hvis det argumentet vi lener oss på, er om den enkelte 16- eller 17-åringen er moden nok til å ta et valg om hvem som representerer ham eller henne på en god måte. Det er mye som kan sies om modenhet, og jeg er glad for at det ikke er modenhet som har vært det argumentet som har vært brukt mest her i denne salen, men vi ser at det er det argumentet som oftest brukes utenfor denne salen.

Hvis vi skal trekke noen linjer til hvor samfunnsdebatten er i dag, hvor det er vi diskuterer de store samfunnsspørsmålene i dag – jeg ser at også her i salen er det flere som er på nettopp den plattformen mens jeg snakker nå – er det på mobiltelefonen, på sosiale medier. Det er der samfunnsdebatten går i dag. Er det én ting som er veldig klart, er det at de som kan spillereglene for den moderne samfunnsdebatten, i mye større grad er 16- og 17-åringene enn de eldre generasjonene. Ser vi på hvem som sender hets og sjikanerende meldinger på sosiale medier, er det i hvert fall ikke 16- og 17-åringene som er overrepresentert i den statistikken. Så når det kommer til de moderne demokratiske spillereglene, skal man i hvert fall ikke være redd for at ikke norske 16- og 17-åringar er modne nok.

Det er også sånn at noen av de virkelig store samfunnsspørsmålene vi diskuterer her i dag, er det ikke de

fleste her inne som skal ta konsekvensene av. De virkelig store spørsmålene, spørsmål som rett og slett handler om generasjonsrettferdighet, spørsmål om hvordan den store sparekassen vår skal utnyttes, spørsmål om hva vi skal gjøre for å bekjempe klimaendringene, de store samfunnsproblemer som så vidt kommer til å påvirke min generasjon, men virkelig de generasjonene som kommer etter meg, får heller ikke dagens 16- og 17-åringer være med og påvirke. Da er det litt rart å tenke på at det er et flertall av godt etablerte politiske partier som fortsatt på mange måter er bremseklossene for nettopp den utviklingen som dagens 16- og 17-åringer må ta regningen for om 50, 60 – kanskje 100, 200 – år.

Demokratiet er alltid i utvikling, og det er verdifullt at unge har de samme forutsetningene for å si sin mening og delta i demokratiet. Ved å senke stemmerettsalderen gir vi 16- og 17-åringer mulighet til å si hvem som best representerer deres interesser. Ungdom får en bedre mulighet til å bli hørt. Mer dramatisk enn det er ikke dette forslaget.

Kari Elisabeth Kaski (SV) [15:01:50]: Jeg synes representanten Almeland nå holdt et meget godt innlegg.

På samme måte som at vi ikke kan finne den perfekte alderen for stemmerett, er ikke det norske demokratiet en fast størrelse, men det trenger stadig fornyelse for å bli bredere og mer inkluderende. Og som flere har vært inne på: Vi har gått fra at ingen hadde stemmerett, til at noen menn fikk stemme, så alle menn, og så også kvinner til slutt. I 1967 fikk alle over 20 år stemmerett, og fra 1978 alle over 18 år. Retten til å stemme er – og har alltid vært – i utvikling.

Jeg mener at man skal ha særlig gode grunner for å nekte noen stemmerett. To forsøk med stemmerett for 16-åringer har vist at 16- og 17-åringene deltar langt oftere enn andre førstegangselgere, og at det blir flere unge folkevalgte når stemmerettsalderen settes ned. Da er det på tide å inkludere 130 000 flere mennesker i det norske demokratiet.

Om lag halvparten av verdens befolkning er under 30 år, mens 1,6 pst. av verdens parlamentarikere er under 30 år. Å endre stemmerettsalderen i Norge løser ikke dette, men når vi vet at det blir flere unge folkevalgte når stemmerettsalderen settes ned, er det en viktig måte å bidra til å utvide demokratiet på. Det må være et mål at unge blir bedre representert også i norsk politikk.

Vi som velges inn til Stortinget, fatter beslutninger hver dag som får store konsekvenser for fremtiden. I fjor viste den årlige Ungdata-undersøkelsen at færre unge enn før tror de kommer til å få et lykkelig liv. Samfunnsforsker Guro Ødegård, som er en av forskerne som står bak gjennomføringen av undersøkelsen, trekker fram klimaendringer og at flere ser for seg å være arbeidsledi-

ge en gang i fremtiden, som noen av årsakene til at ungdom i dag er mindre optimistiske enn tidligere. Jeg synes vi skal ta dette på alvor, og at vi må utvide demokratiet for å sikre at ungdom i større grad kan delta og påvirke sin egen framtid. Unges politiske deltakelse i Norge har økt, men forskjellene i deltakelse har også blitt større.

Vi skal være oppmerksomme på at vi kan være på vei mot et politisk utenforskap, hvor unge med f.eks. innvandrerbakgrunn, unge på yrkesfag – og gutter – deltar sjeldnere i valg enn andre unge. Stemmerett for 16-åringer er ikke en kvikkfix på disse utfordringene, men det er et element. Valg – og det å stemme – er grunnsteinen i vårt demokrati, og vi bør også følge opp med andre tiltak som gjør det enklere for unge å delta i valg og i demokratiet.

På én måte går det framover. Flertallet i komiteen argumenterer i innstillingen langt på vei for hvorfor 16-åringer bør ha stemmerett: Norge er forpliktet til å øke ungdommens makt og innflytelse, skolesystemet er endret, unge har mer kunnskap om samfunnet enn før, skolevalg gjør at 16-åringer kan være vel så forberedt på å delta i valg som mange eldre velgere. Så da står vi igjen med synet om at myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder bør henge sammen. Men i realiteten – som også tidligere talere har vært inne på – er det færre år hvor dette har hengt sammen, enn det ikke har hengt sammen.

Unge over 15 år må følge landets lover gjennom den kriminelle lavalderen, men man kan ikke gjennom deltakelse i valg påvirke hvordan lovene er. Unge er underrepresentert i politikken i dag, unge deltar i skolevalg og i organisasjonsliv, unge påvirkes i stor grad av de beslutningene som vi tar her, og unge over 16 år er i dag mer enn godt nok rustet til å kunne delta i demokratiet vårt gjennom valg. Med andre ord mener jeg at grunnene til å nekte dem stemmerett ikke er gode nok.

Mona Fagerås (SV) [15:06:43]: Verden ville sett veldig annerledes ut om vi i denne sal ville ha lyttet mer til ungdommen. Greta Thunberg er et eksempel. Den 15 år gamle svenske jenta skulket skolen for miljøet. Hun var så misfornøyd med oppmerksomheten klimaspørsmålene fikk i den svenske valgkampen, at hun bestemte seg for å sette det på dagsordenen på sin måte.

–Vi barn gjør som oftest ikke det dere voksne forteller oss at vi skal gjøre. Vi gjør som dere gjør. Og ettersom dere voksne blåser i min framtid, gjør jeg også det, sier Greta – og skulket altså skolen tre uker gjennom hele den svenske valgkampen fordi politikerne ikke ga klimatrusselen plass i valgkampen. Vi som er politikere burde lyttet mer til ungdommene, de som er redd for sin egen framtid. Det er jo det stemmeretten handler om, å skape en politikk for fremtiden.

Nå har Greta fått til en bevegelse og har fått mange tilhengere i hele Europa. Under #YouthforClimate protesterer de, og forrige uke la belgiske ungdommer vekk bøkene til fordel for å kreve at internasjonale ledere tar grep om klimautfordringene. Minst 35 000 ungdommer lot pensum være pensum i Belgia, og uken før deltok 20 000 i Tyskland og Sveits.

Selv om jeg som lærer og utdanningspolitiker absolutt ikke oppfordrer til skulk – la nå det være sagt – mener jeg at de tar i bruk et våpen som er verdt å lytte til. Jeg mener disse ungdommene har en viktig stemme, og jeg mener ungdommene er kvalifisert til å kunne avgi sin stemme også ved valg i Norge.

For hvorfor stemmer man? Man skal stemme med hjertet, stemme for landet sitt, for fylket sitt, for hjem-plassen og for familien. Man skal stemme for det man tror på, man skal stemme klokt, med ettertanke og med kunnskap – stemme for det landet man vil leve i, og stemme for det man ennå ikke har fått gjort.

For meg handler stemmeretten om en stemme for flere ansatte i barnehagene, for billigere barnehageplasser, for at hver eneste skattekrone og det foreldrene betaler til barnehagene, skal gå til barnehagene – ikke til profitt. Stem på flere lærere i grunnskolen. Stem på flere lærlingplasser og mindre frafall i den videregående skolen. Stem på flere helsesøstre og skolepsykologer. Stem på at barna alltid skal ha noen de kan komme til når ting blir vanskelig. Stem på skolemat til alle, for det er ikke sunn mat i alle skolesekker, eller mat i det hele tatt. Stem på leksehjelp til barna, for ikke alle foreldre er hjemme og kan hjelpe til. Stem på heldagsskolen, sånn at arbeidsdagen er ferdig når man kommer hjem – også for de små.

Stem på mindre ulikhet, stem på et samfunn der alle skal med, stem for å få ned antallet fattige barn fra de hundre tusen vi har i dag. Stem for å øke barnetrygden til alle. Stem for gi tilbake barnetillegget, som så mange uføre har mistet. Stem for økt bostøtte, som hjelper dem som har minst. Og stem for å gi uføre tilbake det de tapte i uføreforliket, som regjeringen skulle fikse, men glemte. Stem på å holde løfter.

Stem på hjemfall av kvoter. Stem på å få havresursloven inn i Grunnloven. Stem på flere fiskebåter, flere ansatte på landanleggene, bedre kvalitet på fisken og mindre klimautslipp i fiskeriene. Stem på renere oppdrettsanlegg. Stem for å redde Lofoten, Vesterålen og Senja.

Stem på miljøet, stem på barna, stem på barnebarna og deres barn. Stem på at Norge skal øke kuttene av CO₂ med tre millioner tonn. Stem på mer forskning. Stem på utvikling av grønn teknologi. Stem på grønn industri. Stem på et Norge som kan vise verden hvordan man kan bli karbonfri.

Stem på Norge og verden, og stem på et forbud mot atomvåpen. Stem på mer forsvar av eget territorium og færre bombetokt. Stem på dem som vet hva de vil. Stem på fellesskap, på rettferdighet, på likhet. Stem med hodet, stem med hjertet, stem på framtiden.

Jeg er ikke i tvil om at dette kan også 16-åringene fikse like godt som mange av oss voksne. Gi dem nå en mulighet til å bli hørt, som representanten Almeland så vakert sa det.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [15:12:44]

Stortingets vedtak til lov om endring i inndelingslova (Lovvedtak 37 (2018–2019), jf. Innst. 123 L (2018–2019) og Dokument 8:44 L (2018–2019))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Stortinget er da klar til å gå til votering. Sak nr. 1 var erklæring fra regjeringen, som skal debatteres i morgen.

Votering i sak nr. 2

Presidenten: Under debatten har Freddy André Øvstegård satt frem et forslag på vegne av komiteens medlem Eva Kristin Hansen fra Arbeiderpartiet, og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«I

Grunnlovens tittel skal lyde:

Norges rikes grunnlov

–

Noregs rikes grunnlov

§ 1 skal lyde:

Norge er en fri, selvstendig, udelelig og uavhengelig republikk.

–

Noreg er ein fri, sjølvstendig, udeleg og uavhendeleg republikk.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

B. Om den utøvende makt

–

B. Om den utøvande makta

§ 3 skal lyde:

Den utøvende makt er hos regjeringa og presidenten. Nærare bestemmelser om presidenten fastsettes ved lov.

–

Den utøvande makta er hos regjeringa og presidenten. Nærare føresegnar om presidenten blir fastsette i lov.

§§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 og 11 oppheves.

§ 12 skal lyde:

Regjeringa skal bestå av ein statsminister og minst syv andre medlemmer. Alle regjeringens medlemmer skal være stemmeberettigede norske borgere.

Regjeringa fordeler gjøremålene blant sine medlemmer slik den finner det tjenlig. Til å delta i regjeringsmøter ved siden av de faste medlemmer kan regjeringa i særlege tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikkje på samme tid være medlemmer av regjeringa.

–

I regjeringa skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer. Alle medlemmene av regjeringa skal vere røysteføre norske borgarar.

Regjeringa fordeler gjøremåla mellom medlemmene slik ho meiner det er tenleg. Til å vere med på regjeringsmøte ved sida av dei faste medlemmene kan regjeringa i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje samstundes vere medlemmer av regjeringa.

§ 13 skal lyde:

Regjeringens saker avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

–

Sakene til regjeringa blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

§ 14 skal lyde:

Regjeringa kan utnevne statssekretærer til å bistå regjeringens medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor regjeringsmøtene. Den enkelte statssekretær handlar på vegne av det medlem av

regjeringa som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

–

Regjeringa kan utnevne statssekretærer til å hjelpe medlemmene av regjeringa med gjøremåla deira utanfor regjeringsmøta. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av regjeringa som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15 skal lyde:

Ethvert medlem av regjeringa har plikt til å fratre sitt embete etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende alene eller til den samlede regjering.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan det bare utføres gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

–

Kvar medlem av regjeringa har plikt til å gå av etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til vedkommende åleine eller til heile regjeringa.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan det berre utførast slike gjøremål som trengst for forsvarleg embetsførsle.

I §§ 17, 18, 19 og 22 annet ledd gjøres følgende endringer:

«kongen» erstattes med «regjeringa» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 20 første ledd skal lyde:

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta regjeringens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå regjeringa eller ta den idømde straffa.

§ 21 skal lyde:

Regjeringa velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsettelsen skal de sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig love lydighet og troskap til konstitusjonen. De embetsmenn som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas for denne plikt.

–

Regjeringa vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritekne frå å gjere eid, høgtidleg love lydndad og truskap til konstitusjonen. Embets-

menn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå denne plikta.

§ 22 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Statsministeren, de øvrige medlemmer av regjeringen og statssekretærene kan uten dom avskjediges av regjeringen. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved regjeringens kontorer eller i utenriktjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

–

Statsministeren, dei andre medlemmene av regjeringa og statssekretærene kan utan dom avsettast av regjeringa. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved regjeringskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip.

§ 23 første ledd skal lyde:

Regjeringen kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunngjøres offentlig. Regjeringen kan ikke tildele annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

–

Regjeringa kan gje ordenar til kven ho vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentleg. Regjeringa kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretærene.

§ 24 oppheves.

§ 25 første ledd første punktum skal lyde:

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt.

–

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket.

§ 26 første ledd skal lyde:

Regjeringen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

–

Regjeringa har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

§ 27 skal lyde:

Alle regjeringens medlemmer skal møte i regjeringensmøter når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

–

Alle medlemmene av regjeringa skal møte i regjeringensmøte når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast der når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28 skal lyde:

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringensmøte av det medlem av regjeringen hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning.

–

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringensmøte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa.

§ 29 skal lyde:

Hindrer lovlig forfall et medlem av regjeringen fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av et annet medlem, som regjeringen konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å delta i regjeringensmøtet.

–

Hindrar lovleg forfall ein medlem frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar

som naudsynt konstituerast til å vere med på regjeringsmøtet.

§ 30 skal lyde:

I regjeringsmøtet føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som regjeringen beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som regjeringen beslutter å hemmeligholde.

Enhver som deltar i regjeringsmøte, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Mener noe medlem av regjeringen at regjeringens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig i regjeringens beslutning og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

I regjeringsmøtet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som regjeringa vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som regjeringa vedtek å halde løynde.

Kvar den som er med på regjeringsmøte, har plikt til å seie si mening med frimod. Meiner nokon medlem av regjeringa at avgjerda til regjeringa strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si mening i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd i avgjerda til regjeringa og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31 skal lyde:

Alle regjeringens beslutninger utferdiges i dens navn og undertegnes av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av regjeringsmøtets tilstedeværende medlemmer.

Alle avgjerdene til regjeringa blir utferda i namnet til regjeringa og blir underskrivne av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i regjeringsmøtet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§§ 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47 og 48 oppheves.

§ 62 skal lyde:

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenrikstjenesten, og tjenestemenn ansatt ved presidentens kontor.

Regjeringens medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de er medlemmer av regjeringen. Det samme gjelder presidenten, så lenge hun eller han er president. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved regjeringens og presidentens kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett, tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta, og tenestemenn som er tilsette ved kontoret til presidenten.

Medlemmer av regjeringa kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei er medlemmer av regjeringa. Det same gjeld presidenten så lenge ho eller han er president. Heller ikkje statssekretærane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved regjeringskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

I § 67 strykes «Kongeriket».

§ 68 første punktum skal lyde:

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre regjeringen eller presidenten på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket.

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje regjeringa eller presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

§ 69 skal lyde:

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av regjeringen dersom den mener det er nødvendig.

Når Stortinget ikkje er samla, kan regjeringa kalle det saman dersom ho meiner det trengst.

§ 74 første ledd skal lyde:

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner statsministeren eller den statsministeren utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

–

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar statsministeren eller den statsministeren set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og regjeringens øvrige medlemmer rett til å møte i Stortinget og på lik linje med Stortingets medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

–

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og dei andre medlemmene av regjeringa rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75 bokstav e oppheves.

§ 75 bokstav f blir bokstav e og skal lyde:

e) å la seg forelegge regjeringens møtenes protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

–

e) å få seg førelagt protokollane frå regjeringens møta og alle offentlege meldingar og papir;

I § 75 bokstav g, som blir bokstav f, gjøres følgende endring:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 75 bokstav h blir bokstav g og skal lyde:

g) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statsaker;

–

g) å kunne gje kven som helst påbud om å møte for seg i statsaker;

§ 75 bokstav i til m blir § 75 bokstav h til k.

§ 76 første ledd skal lyde:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal først gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

§ 77 skal lyde:

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til regjeringen med anmodning om dens sanksjon.

–

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til regjeringa med oppmoding om sanksjon.

§ 78 skal lyde:

Godtar regjeringen lovvedtaket, forsyner statsministeren det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar regjeringen det ikke, sendes det tilbake til Stortinget med den erklæring at regjeringen for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for regjeringen igjen.

–

Godtek regjeringa lovvedtaket, skriv statsministeren under, og dermed blir det til lov.

Godtek regjeringa det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at regjeringa for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for regjeringa att.

§ 79 skal lyde:

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges regjeringen, så blir det til lov selv om regjeringen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for regjeringa, så blir det til lov endå om regjeringa ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Innen denne tid meddeler statsministeren regjeringens beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste

dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

–

Innan den tid kunngjer statsministeren for Stortinget avgjerda til regjeringa om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkeleg blir godkjende, blir rekna som forkasta.

§ 81 skal lyde:

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i regjeringens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Den norske regjering kunngjør at vi er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hånd og rikets segl.»

–

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til regjeringa, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Den norske regjeringa kunngjer at Stortinget har lagt føre oss eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hand og riksseglet.»

§ 82 annet punktum skal lyde:

Intet medlem av regjeringen må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 86 første ledd skal lyde:

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjeringen, Høyesterett eller Stortinget, eller presidenten, for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–

Riksretten dømmer i første og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjeringa, Høgsterett eller Stortinget, eller presidenten, for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

§ 86 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Presidenten, medlemmer av regjeringen og medlemmer av Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–

Presidenten, medlemmer av regjeringa og medlemmer av Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes regjeringen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til regjeringa til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

II

Vedtak I trer i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform i Norge har fått flertall ved en folkeavstemning. Slik folkeavstemning må avholdes innen 31. september 2021.

III

De som på tidspunktet nevnt under II første punktum er regjeringsmedlemmer, får fra da av myndighet, rettigheter og plikter som medlem av regjeringen etter den forandrete grunnloven, og myndighet, rettigheter og plikter som i eller i medhold av lov er tillagt regjeringsmedlemmer eller statsråder. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen, skal fra da av

tillegges regjeringen. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt Kongen i statsråd, skal fra da av tillegges regjeringen i regjeringsmøte.»

Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

Venstre har varslet at gruppen står fritt i denne saken. Presidenten har grunn til å anta at dette kanskje også kan gjelde i andre partigrupper.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 130 mot 36 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.23.51)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Som følge av denne votering bortfaller dermed innstilligens tilråding.

Votering i sak nr. 3

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende:

v e d t a k :

I

Dokument 12:1 (2014–2015) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven § 108 (samene som urfolk) – bifalles ikke.

II

Dokument 12:28 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja om endring i § 108 (anerkjennelse av det samiske folk) – bifalles.

III

Dokument 12:37 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 108 («det samiske folket» erstatter omgrepet «den samiske folkegrupp») – bifalles ikke.

Presidenten: Det voteres først over I.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres så over III.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble bifalt mot 3 stemmer.

Presidenten: Det voteres så over II.

Grunnlovsforslaget hadde følgende ordlyd:

«§ 108 skal lyde:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

-

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan trygje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Presidenten: Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Kristelig Folkeparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til innstillingen.

Høyre og Fremskrittspartiet har varslet at de vil stemme imot.

Siden vi nå skal gjøre vedtak om endringer i Grunnloven, vil presidenten foreslå at det voteres ved navneopprop. – Det har ikke kommet noen innvendinger mot dette, og slik vil det bli gått fram.

Oppropet vil starte med representant nr. 17 fra Oslo, Mathilde Tybring-Gjedde.

De som stemmer for, svarer ja, og de som stemmer imot, svarer nei.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 95 mot 71 stemmer ikke bifalt.

Presidenten: Innstillingen oppnådde ikke det grunnlovsmessige flertall og er dermed ikke bifalt.

De 95 representantene som stemte for forslaget, var: Grunde Almeland, Julia Wong, Torstein Tvedt Solberg, Geir Sigbjørn Toskedal, Geir Pollestad, Hege Haukeland Liadal, Øystein Langholm Hansen, Solfrid Lerbekkk, Liv Signe Navarsete, Ingrid Heggø, Tore Storehaug, Terje Aasland, Lene Vågslid, Åslaug Sem-Jacobsen, Geir Jørgen Bekkevold, Cecilie Myrseth, Sandra Borch, Martin Henriksen, Torgeir Knag Fylkesnes, Ingvild Kjerkol, Marit Arnstad, Arild Grande, André N. Skjelstad, Trond Giske, Kristian Torve, Heidi Greni, Jorodd Asphjell, Lars Haltbrekken, Kirsti Leirtrø, Jon Gunnes, Dag Terje Andersen, Maria Aasen-Svensrud, Carl-Erik Grimstad, Stein Erik Lauvås, Elise Bjørnebekk-Waagen, Svein

Roald Hansen, Ole André Myhrvold, Freddy André Øvstegård, Tellef Inge Mørland, Jorunn Gleditsch Lossius, Kari Henriksen, Hans Fredrik Grøvan, Torhild Bransdal, Anniken Huitfeldt, Sverre Myrli, Abid Q. Raja, Sigbjørn Gjelsvik, Sheida Sangtarash, Åsmund Aukrust, Tuva Moflag, Anne Sandum, Lise Christoffersen, Per Olaf Lundteigen, Masud Gharahkhani, Arne Nævra, Runar Sjøstad, Ingalill Olsen, Geir Adelsten Iversen, Anette Trettebergstuen, Trygve Slagsvold Vedum, Nils Kristen Sandtrøen, Emilie Enger Mehl, Karin Andersen, Magne Rommetveit, Leif Audun Sande, Kjersti Toppe, Audun Lysbakken, Eigil Knutsen, Ruth Grung, Terje Breivik, Nils T. Bjørke, Else-May Botten, Geir Inge Lien, Tove-Lise Torve, Steinar Reiten, Eirik Sivertsen, Willfred Nordlund, Åsunn Lyngedal, Siv Mossleth, Mona Fagerås, Rigmor Aasrud, Marit Knutsdatter Strand, Tore Hagebakken, Bengt Fasteraune, Ketil Kjenseth, Jonas Gahr Støre, Marianne Marthinsen, Kari Elisabeth Kaski, Guri Melby, Jan Bøhler, Bjørnar Moxnes, Une Bastholm, Siri Gåsemyr Staalesen, Espen Barth Eide og Olivia Corso Salles.

De 71 representantene som stemte mot forslaget, var:

Mathilde Tybring-Gjedde, Astrid Nøklebye Heiberg, Aase Simonsen, Solveig Horne, Sveinung Stensland, Roy Steffensen, Margret Hagerup, Aleksander Stokkebø, Terje Halleland, Frida Melvær, Solveig Sundbø Abrahamson, Bård Hoksrud, Regina Alexandrova, Per-Willy Amundsen, Elin Rodum Agdestein, Sivert Bjørnstad, Mari Holm Lønseth, Kårstein Eidem Løvaas, Morten Stordalen, Lene Westgaard-Halle, Erlend Larsen, Ingjerd Schou, Ulf Leirstein, Monica Carmen Gåsvatn, Erlend Wiborg, Svein Harberg, Åshild Bruun-Gundersen, Ingunn Foss, Gisle Meininger Saudland, Norunn Tveiten Benestad, Tone Wilhelmsen Trøen, Hans Andreas Limi, Nils Aage Jegstad, Henrik Asheim, Himanshu Gulati, Turid Kristensen, Hårek Elvenes, Liv Gustavsen, Bente Stein Mathisen, Trond Helleland, Morten Wold, Kristin Ørmen Johnsen, Jon Engen-Helgheim, Bengt Rune Strifeldt, Marianne Haukland, Kristian Tønning Riise, Tor André Johnsen, Ove Trellevik, Helge André Njåstad, Peter Frølich, Torill Eidsheim, Silje Hjemdal, Tom-Christer Nilsen, Liv Kari Eskeland, Helge Orten, Sylvi Listhaug, Marianne Synnes, Jan Steinar Engeli Johansen, Vetele Wang Soleim, Margunn Ebbesen, Hanne Dyveke Søttar, Jonny Finstad, Dagfinn Henrik Olsen, Olemic Thommessen, Morten Ørsal Johansen, Michael Tetzschner, Heidi Nordby Lunde, Christian Tybring-Gjedde, Camilla Strandskog, Stefan Heggelund og Mazyar Keshvari.

Følgende 3 representanter var fraværende:

Linda C. Hofstad Helleland (forf.), Nina Sandberg (forf.) og Knut Arild Hareide (forf.).

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten har Karin Andersen satt frem et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:25 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 (levestandard og helse) – alternativ 2 – bifalles.»

Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 144 mot 21 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.34.57)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

I

Dokument 12:9 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 111 (levestandard og helse) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Videre var innstilt:

II

Dokument 12:25 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 i Grunnloven (levestandard og helse) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de nå ikke vil stemme imot innstillingen, men viser til votering over forslag nr. 1.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten har Freddy André Øvstegård satt frem et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:10 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv) – alternativ 1 – bifalles.»

Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 145 mot 21 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.36.30)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:10 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv) – begge alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de nå ikke vil stemme imot innstillingen, men viser til forrige votering.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 6

Presidenten: Under debatten har Karin Andersen satt frem et forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:27 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovfesting av retten til bolig) – alternativ 3 – bifalles.»

Sosialistisk Venstreparti og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Venstre, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 154 mot 12 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.37.37)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende:

vedtak:

Dokument 12:27 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovfesting av retten til bolig) – samtlege alternativ – vert ikkje vedteke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de nå ikke vil stemme imot innstillingen, men viser til forrige votering.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:42 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om ny § 111 andre ledd (om støy) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt mot 2 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 15.38.39)

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 12:24 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor

Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal om endring i § 112 (om vern av matjordressursene) – vert vedteke.

Grunnlovsforslaget hadde følgende ordlyd:

«§ 112 første ledd annet punktum skal lyde:

Naturens ressurser, herunder matjordressurser, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

–

Naturressursane, medrekna matjordressursane, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.»

Presidenten: De som har varslet at de vil stemme for innstillingen, er Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Kristelig Folkeparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt.

De som har varslet at de vil stemme imot, er Høyre og Fremskrittspartiet.

Voteringen vil foregå ved navneoppprop. Oppropet starter med representant nr. 3 for Nord-Trøndelag fylke, Arild Grande.

De som stemmer for komiteens innstilling, svarer ja. De som stemmer imot, svarer nei.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 95 mot 71 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.40.15)

Presidenten: Innstillingen oppnådde ikke det grunnlovsmessige flertall og er dermed ikke bifalt.

De 95 representantene som stemte for grunnlovsforslaget, var:

Arild Grande, André N. Skjelstad, Trond Giske, Kristian Torve, Heidi Greni, Jorodd Asphjell, Lars Haltbrekken, Kirsti Leirtrø, Jon Gunnes, Dag Terje Andersen, Maria Aasen-Svensrud, Carl-Erik Grimstad, Stein Erik Lauvås, Elise Bjørnebekk-Waagen, Svein Roald Hansen, Ole André Myhrvold, Freddy André Øvstegård, Tellef Inge Mørland, Jorunn Gleditsch Lossius, Kari Henriksen, Hans Fredrik Grøvan, Torhild Bransdal, Anniken Huitfeldt, Sverre Myrli, Abid Q. Raja, Sigbjørn Gjelsvik, Sheida Sangtarash, Åsmund Aukrust, Tuva Moflag, Anne Sandum, Lise Christoffersen, Per Olaf Lundteigen, Masud Gharakhani, Arne Nævra, Runar Sjøstad, Ingalill Olsen, Geir Adelsten Iversen, Anette Trettebergstuen, Trygve Slagsvold Vedum, Nils Kristen Sandtrøen, Emilie Enger Mehl, Karin Andersen, Magne Rommetveit, Leif Audun Sande, Kjersti Toppe, Audun Lysbakken, Eigil

Knutsen, Ruth Grung, Terje Breivik, Nils T. Bjørke, Else-May Botten, Geir Inge Lien, Tove-Lise Torve, Steinar Reiten, Eirik Sivertsen, Willfred Nordlund, Åsunn Lyngedal, Siv Mossleth, Mona Fagerås, Rigmor Aasrud, Marit Knutsdatter Strand, Tore Hagebakken, Bengt Fasteraune, Ketil Kjenseth, Jonas Gahr Støre, Marianne Marthinsen, Kari Elisabeth Kaski, Guri Melby, Jan Bøhler, Bjørnar Moxnes, Une Bastholm, Siri Gåsemyr Staalesen, Espen Barth Eide, Olivia Corso Salles, Grunde Almeland, Julia Wong, Torstein Tvedt Solberg, Geir Sigbjørn Toskedal, Geir Pollestad, Hege Haukeland Liadal, Øystein Langholm Hansen, Solfrid Lerbrekk, Liv Signe Navarsete, Ingrid Heggø, Tore Storehaug, Terje Aasland, Lene Vågslid, Åslaug Sem-Jacobsen, Geir Jørgen Bekkevold, Cecilie Myrseth, Sandra Borch, Martin Henriksen, Torgeir Knag Fylkesnes, Ingvild Kjerkol og Marit Arnstad.

De 71 representantene som stemte mot grunnlovsforslaget, var:

Elin Rodum Agdestein, Sivert Bjørnstad, Mari Holm Lønseth, Kårstein Eidem Løvaas, Morten Stordalen, Lene Westgaard-Halle, Erlend Larsen, Ingjerd Schou, Ulf Leirstein, Monica Carmen Gåsvatn, Erlend Wiborg, Svein Harberg, Åshild Bruun-Gundersen, Ingunn Foss, Gisle Meininger Saudland, Norunn Tveiten Benestad, Tone Wilhelmsen Trøen, Hans Andreas Limi, Nils Aage Jegstad, Henrik Asheim, Himanshu Gulati, Turid Kristensen, Hårek Elvenes, Liv Gustavsen, Bente Stein Mathisen, Trond Helleland, Morten Wold, Kristin Ørmen Johnsen, Jon Engen-Helgheim, Bengt Rune Strifeldt, Marianne Haukland, Kristian Tønning Riise, Tor André Johnsen, Ove Trellevik, Helge André Njåstad, Peter Frølich, Torill Eidsheim, Silje Hjemdal, Tom-Christer Nilssen, Liv Kari Eskeland, Helge Orten, Sylvi Listhaug, Marianne Synnes, Jan Steinar Engeli Johansen, Vetle Wang Solheim, Margunn Ebbesen, Hanne Dyveke Søttar, Jonny Finstad, Dagfinn Henrik Olsen, Olemic Thommessen, Morten Ørsal Johansen, Michael Tetzschner, Heidi Nordby Lunde, Christian Tybring-Gjedde, Camilla Strandskog, Stefan Heggelund, Mazyar Keshvari, Mathilde Tybring-Gjedde, Astrid Nøklebye Heiberg, Aase Simonsen, Solveig Horne, Sveinung Stensland, Roy Steffensen, Margret Hagerup, Aleksander Stokkebø, Terje Helleland, Frida Melvær, Solveig Sundbø Abrahamsen, Bård Hoksrud, Regina Alexandrova og Per-Willy Amundsen.

Følgende 3 representanter var fraværende:

Linda C. Hofstad Helleland (forf.), Nina Sandberg (forf.) og Knut Arild Hareide (forf.).

Votering i sak nr. 9

Presidenten: Under debatten har Kristian Torve satt frem et forslag på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:2 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovfeste allemannsretten – alternativ 1A – bifalles.»

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 103 mot 63 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.47.53)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Abid Q. Raja (V) (fra salen): Jeg stemte for, men det var med vilje. Det var ikke varslet på forhånd.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:2 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovfeste allemannsretten – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har varslet at de nå ikke vil stemme imot innstillingen, men viser til forrige votering.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 10

Presidenten: Under debatten er det satt frem to forslag. Det er forslagene nr. 1 og 2, fra Torgeir Knag Fylkesnes på vegne av Sosialistisk Venstreparti.

Det voterer over forslag nr. 1, fra Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:7 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12,

50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder) – alternativ 1 – bifalles.»

Sosialistisk Venstreparti, Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet at de vil stemme for forslaget.

Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 145 mot 21 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 15.49.09)

Presidenten: Forslaget oppnådde ikke to tredjedels flertall og er dermed ikke bifalt.

Som følge av voteringen under sak nr. 2, bortfaller forslag nr. 2.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 12:7 (2015–2016) – Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de nå ikke vil stemme imot innstillingen, men viser til forrige votering.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 11

Presidenten: Sak nr. 11 er andre gangs behandling av lovsak og gjelder lovvedtak 37.

Det foreligger ingen forslag til anmerkning. Stortingets lovvedtak er dermed bifalt ved andre gangs behandling og blir å sende Kongen i overensstemmelse med Grunnloven.

Sak nr. 12 [15:50:06]

Referat

1. (155) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Arne Nævra, Freddy André Øvstegård, Torgeir Knag Fylkesnes og Karin Andersen om å utrede nye oppgaver til Posten for å opprettholde hyppig

ombæring og gi nye tjenestetilbud til mange i distriktene (Dokument 8:69 S (2018–2019))

Enst.: Sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.

2. (156) Representantforslag fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes om Libya-krigen og bruk av norsk

forsvarsmakt i utlandet (Dokument 8:68 S (2018–2019))

Enst.: Sendes utenriks- og forsvarskomiteen.

Presidenten: Dermed er sakene på dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves?

– Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 15.51.

